

Burgerinitiatieven in grote en kleine dorpen

Een onderzoek naar de rol van de gemeente en trekkers bij burgerinitiatieven in de gemeente Bronckhorst.

Jelle Reitsema

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit

Augustus, 2017

Burgerinitiatieven in grote en kleine dorpen

Een onderzoek naar de rol van de gemeente en trekkers bij burgerinitiatieven in de gemeente Bronckhorst.

Jelle Reitsema

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit

Augustus, 2017

Begeleiders: José Muller-Dugic (Radboud Universiteit)
Olga van Keulen (Hogeschool Arnhem-Nijmegen)

Studentnummer: s4487834 (Jelle Reitsema)

Aantal woorden hoofdtekst: 23.400

Samenvatting:

Context en probleemstelling

Veel Nederlandse plattelandsgemeenten krijgen te maken met de gevolgen van twee demografische verschijnselen, namelijk bevolkingskrimp en vergrijzing. Bevolkingskrimp en vergrijzing komen niet alleen voor bij plattelandsgemeenten, maar ze raken deze gemeenten wel harder (Leidelmeijer & Marlet, 2015). De gevolgen van bevolkingskrimp zijn onder andere dat de drempelwaarde voor veel voorzieningen niet meer gehaald wordt, er leegstand ontstaat en minder belastinginkomsten zijn voor gemeenten. Vergrijzing zorgt voor een grotere groep bewoners die meer zorg nodig heeft en minder mobiel is (Steenbekkers, Vermeij & Van Houwelingen, 2017; Messink, 2014).

De meeste krimpgemeenten op het platteland zoeken tegenwoordig niet meer naar manieren om de krimp tegen te houden, maar om de negatieve effecten van krimp te beperken of te geleiden. Ook zoeken ze naar manieren om met minder financiële bronnen toch de taken van een gemeente uit te kunnen voeren. Een oplossing die tegenwoordig steeds populairder wordt voor deze gemeenten is het betrekken van burgers bij de uitvoering van beleid, dus het stimuleren van burgerinitiatieven (Rotmans, 2014).

Burgerinitiatieven zijn een uiting van actief burgerschap, wanneer burgers initiatieven oprichten die tot activiteiten en fysieke voorzieningen leiden, met als doel om de eigen leefomgeving te verbeteren en zo de leefbaarheid te verbeteren of te behouden. Het stimuleren van burgerinitiatieven gebeurt niet volgens één richtlijn, maar kan vaak het best lokaal aangepakt worden (Messink, 2014). Er is hier nog geen duidelijkheid op welke zaken een gemeente moet letten bij de begeleiding. Ook de invloed van de kerngrootte, die bijvoorbeeld bepaalt welke drempelwaarde voorzieningen kunnen halen is nog onvoldoende onderzocht. Het is onvoldoende onderzocht of bewoners van grote en kleine kernen anders werken en misschien al anders gestimuleerd worden.

Doel- en vraagstelling

In dit onderzoek worden deze twee dorpen, die in dezelfde gemeente liggen maar op de kerngrootte verschillen, geanalyseerd en vergeleken op basis van de rol van de trekkers en de rol van de gemeente bij het opstarten en werken van de grootste burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid. Deze vergelijking dient uiteindelijk om aanbevelingen te kunnen bieden aan de grote plattelandsgemeente Bronckhorst om met behulp van burgerinitiatieven kerngericht te werken aan het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in zowel hun grote als kleine kernen.

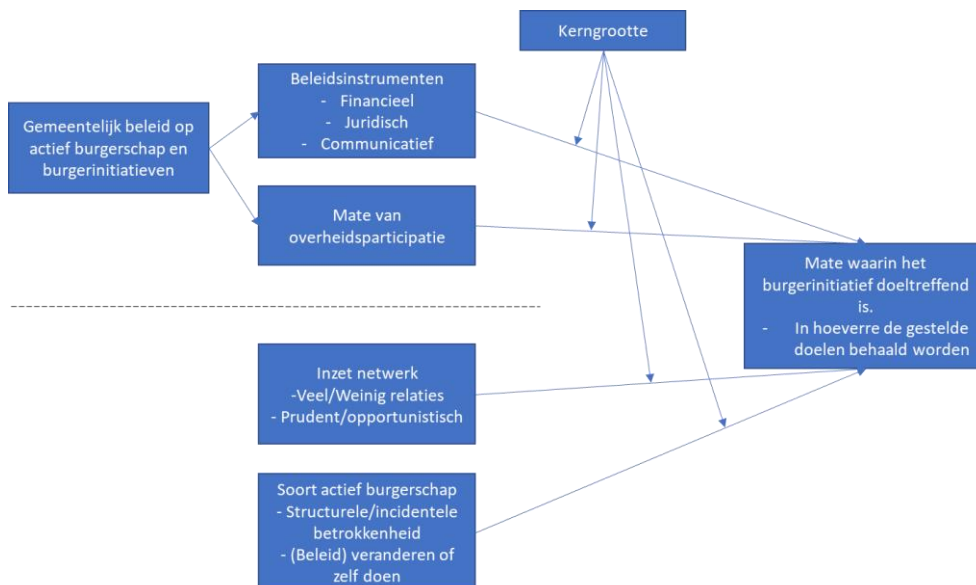
Om dit doel te bereiken is de volgende hoofdvraag opgesteld: *In hoeverre verschilt de rol van de gemeente en initiatiefnemers bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid in een kleine kern Halle met deze rollen in een grote kern Hengelo, liggend binnen dezelfde gemeente?*

Voor een goede structuur zijn drie onderzoeksvragen toegevoegd. De eerste onderzoeksvraag wordt beantwoord vanuit de theorie, de tweede en derde onderzoeksvraag zijn beide apart geanalyseerd, respectievelijk vanuit het perspectief van de gemeente en van de trekkers.

1. Wat is vanuit de theorie bekend over de wijzen waarop gemeenten en trekkers van burgerinitiatieven betrokken zijn bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid?
2. Hoe is de gemeente Bronckhorst betrokken bij burgerinitiatieven gericht op het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in grote en kleine kernen?
3. Hoe zijn trekkers van burgerinitiatieven in Hengelo en Halle betrokken bij de opstart en het behalen van de doelen van het burgerinitiatief?

De theorie

De belangrijkste zaken uit de theorie hebben uiteindelijk gezorgd voor een conceptueel model.

De netwerkbenadering ligt ten grondslag aan de meeste verbanden in dit onderzoek. Actoren hebben multilaterale relaties met elkaar, er is geen pure hiërarchie (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2008). Actoren binnen een netwerk hebben elkaar nodig en maken op basis daarvan strategische keuzes. Deze keuzes zijn te typeren op basis van twee kenmerken, namelijk hoeveel anderen iemand in zijn netwerk besluit te betrekken en of dit prudent of juist opportunistisch gebeurt.

Voor actief burgerschap zijn drie generaties te onderscheiden. De huidige generatie heeft beleids-eigendom, eerdere generaties hadden vooral invloed. De wijze waarop burgers actief worden is te onderscheiden op basis van twee kenmerken, zodat er een spectrum met twee assen ontstaat. De eerste as heeft betrekking op hoe structureel iemand betrokken is, de tweede as heeft betrekking op een voorkeur voor 'zelf doen' of beleid van anderen beïnvloeden. Zo zijn er vier groepen, de structurele doeners (*buurtbouwers*) en beïnvloeders (*wijkexperts*) en de ad hoc doeners (*projectentrekkers*) en beïnvloeders (*casusexperts*).

Gemeenten kunnen op twee wijzen een relatie hebben met burgers, vanuit burgerparticipatie of vanuit overheidsparticipatie. Vanuit burgerparticipatie kent men een trap met zeven treden, waar burgers op de onderste trede geen invloed hebben op beleid en bij de bovenste eigenaar zijn van beleid. Vanuit overheidsparticipatie wordt alleen naar de bovenste treden gekeken, namelijk hoe heeft de overheid invloed op een burgerinitiatief. Dat kan op vijf wijzen, namelijk door *loslaten*, *faciliteren*, *stimuleren*, *regisseren* of *reguleren*. Bij reguleren heeft de gemeente het meeste invloed op initiatieven. Daarnaast valt de houding van een gemeente te typeren op basis van een

pro-actieve houding of een reactieve houding. Een reactieve gemeente staat wel klaar voor initiatieven, maar helpt vooral op verzoek.

De overheid kan op meerdere wijzen middelen inzetten voor beleid, bij burgerinitiatieven kan vooral worden gelet op de *financiële middelen* die ook steun in natura wat geld kost inhouden, de *juridische middelen* zoals het maken van flexibele wetgeving of duidelijke afspraken en de *communicatieve middelen*, die als doel hebben om de kennis van burgers te vergroten.

Methoden

Het empirische deel van dit onderzoek wordt onderzocht door middel van een meervoudige case-study, waarbij de dorpen Halle en Hengelo de twee aparte cases zijn, respectievelijk het kleine en het grote dorp. In dit geval is het belangrijkste voordeel van de keuze voor een casestudy dat er met een verkennende blik naar de dorpen gekeken kan worden, terwijl ze wel binnen hun eigen context geanalyseerd worden. De keuze om in de gemeente Bronckhorst onderzoek te doen is gebaseerd op het aantal kernen dat deze krimpgemeente heeft, namelijk 44. In een grote gemeente zouden verschillen tussen grote en kleine kernen meer opvallen, de gemeente is in dat opzicht dus een 'extreem geval' (Yin, 2003).

De belangrijkste databronnen zijn de semi-gestructureerde interviews geweest, samen met beleidsdocumenten en een enkele participantenobservatie. In ieder dorp is contact opgenomen met twee initiatieven, om zo een zo valide mogelijk resultaat bij een case-study te krijgen (Yin, 2003). Daarnaast is ook met twee mensen per initiatief gesproken, dit waren trekkers van het initiatief en mensen die er nauw mee betrokken waren. Daarnaast is ook met twee mensen bij de gemeente Bronckhorst gesproken, een gebiedsambtenaar en een wethouder. Thematisch zijn de interviews opgedeeld in vier stukken, een deel over de initiatieven zelf, een deel over de inzet en keuzes van de trekker, een deel over de beleidsmiddelen van de gemeente en een deel over de invloed van de gemeente. De helft hiervan komt overeen met onderzoeksvraag 2 en de andere helft met onderzoeksvraag 3. De gestelde vragen tijdens de interviews zijn opgesteld en geanalyseerd aan de hand van de getoonde punten in het conceptueel model. Het polsen waar kerngrootte een invloed had gebeurde dus tijdens het gehele interview. De gesprekken met de gemeente waren er vooral op gericht om het beleid duidelijk in beeld te krijgen en te weten hoe de gemeente tegenover het inzetten van beleidsinstrumenten stond.

Resultaten en verschillen

Op het gebied van de gemeente is eerst gekeken hoe het beleid is gevormd, er is dus kort met een blik van burgerparticipatie gekeken. Het huidige beleid, wat onder andere de investeringen in de leefbaarheid en de hoogte van subsidies bepaalt, is mede vastgesteld op basis van de visie Toekomstbestendig Bronckhorst (Gemeente Bronckhorst, 2011). Hiervoor zijn ook burgerpanels aan te pas gekomen, waardoor burgers wel raad konden geven bij beleid maar verder geen eigendom hadden. Bij burgerinitiatieven die de leefbaarheid aangaan, hebben burgers in principe eigendom van het beleid, het idee begint bij burgers en ze mogen het zelf uitvoeren, dat is in zowel Hengelo als Halle het geval.

De gemeente zet voornamelijk communicatieve en soms financiële beleidsmiddelen in om burgerinitiatieven te faciliteren wanneer trekkers het contact met de gemeente opzoeken. De gemeente heeft geen vooraf vastgestelde subsidies voor dit type burgerinitiatieven, maar beslist

per geval wel wanneer er gesteund kan worden. Uiteindelijk horen maatschappelijke initiatieven zelf te kunnen exploiteren (Gemeente Bronckhorst, 2011). Deze houding bij financiële beleidsmiddelen is in Hengelo en Halle grotendeels gelijk. Ten aanzien van juridische beleidsmiddelen is er ook weinig verschil tussen de twee kernen, in het algemeen zijn er geen regelingen die burgerinitiatieven stimuleren, al verandert dit in 2018.

Qua communicatieve beleidsmiddelen hebben de gebiedsambtenaren spreekuren in zowel grote als kleine kernen om zo bereikbaar te zijn. Zowel in Hengelo als Halle worden de gebiedsambtenaren bezocht en zien de trekkers ze als deel van de middelen om contact te zoeken met de gemeente. Hier is weinig verschil, behalve dat men in Hengelo geen DBO heeft en dat de gebiedsambtenaren in Halle snel een groot contactpunt zijn geworden.

Op het gebied van actief burgerschap verschillen de trekkers in Hengelo en Halle weinig. Breed gezien is men in Halle iets meer bezig met beïnvloeden op een ad hoc basis, maar dat komt meer door het tijdelijke en raadgevende karakter van de dorpsplanwerkgroep in Halle en niet duidelijk door de voorkeur van de trekkers.

Er is een zeer klein verschil op het gebied van strategisch gedrag. In Halle kiest een trekker bijvoorbeeld om de vrijwilligers niet vaak in te zetten, omdat hij zuinig wil blijven op de vrijwilligers die hij in een klein dorp heeft, terwijl men in Hengelo de groep betrokken dorpsbewoners actief wil vergroten. Dat lijkt dus voort te komen uit kerngrootte. Al zijn dit geen verschillen tussen de trekkers als persoon, is dit verschil wel ontstaan vanuit een beperking die in Halle groter is (Steenbekkers et al, 2017)

Conclusie en aanbevelingen

Hoewel nu duidelijk is wat de stand van zaken is bij de rol van trekkers en de rol van gemeente bij burgerinitiatieven in Hengelo en Halle, zijn de meeste genoemde verschillen zeer klein. Dit is dus ook het antwoord op de hoofdvraag, er zijn weinig verschillen tussen het grote dorp Hengelo en het kleine dorp Halle, zowel bij de rol van de gemeente en de inzet van de trekkers. De kleine verschillen die er zijn, hebben te maken met het maatwerk van gebiedsambtenaren, het bestaan van een DBO en een beperking die het totaal aantal bewoners met zich meebrengt.

Dat er op het gebied van communicatieve beleidsmiddelen verschillen zijn, past volledig binnen de netwerkbenadering, aangezien daar juist wordt beschreven dat ook de relatie tussen gemeente en bewoners niet altijd via dezelfde wegen loopt en iedere persoonlijke aanpak anders is (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2008).

Als aanbeveling voor vervolgonderzoek kan er meer gekeken worden naar de rol van DBO's in grote en kleine kernen, deze lijkt namelijk wel te verschillen. Daarnaast kan er meer gekeken worden naar de gebiedsambtenaren, omdat er nog veel te onderzoeken is als het gaat om het benutten van de hulp van een gebiedsambtenaar. Wat zijn bijvoorbeeld de beste eigenschappen voor een gebiedsambtenaar en hoe kan deze het best helpen?

Dit leidt ook tot de aanbeveling voor de gemeente Bronckhorst en vergelijkbare grote gemeenten. Gebiedsambtenaren worden blijkbaar gewaardeerd in zowel de grote als de kleine kernen, dus de inzet van gebiedsambtenaren moet zeker behouden blijven. Er kan wel gekeken worden hoe de gebiedsambtenaren nog meer mensen in de gemeenschap kunnen bereiken, of reclame nodig is en welke kennis essentieel is voor een nieuwe gebiedsambtenaar.

Inhoud

Samenvatting:.....	III
1. Inleiding	1
1.1 Context.....	1
1.1.1 Krimp.....	1
1.1.2 Vergrijzing	2
1.1.3 Burgerinitiatieven als uitkomst.....	3
1.2 Onderzoeksprobleem en relevantie.....	4
1.2.1 Onderzoeksprobleem	4
1.2.2 Maatschappelijke relevantie.....	4
1.2.3 Wetenschappelijke relevantie	4
1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen	4
1.3.1 Doelstelling	4
1.3.2 Vraagstellingen	5
1.3.3 Achtergrond onderzoeksvragen en leeswijzer	6
2. Theoretisch kader	7
A. Burgers en burgerinitiatieven	7
2.1 De netwerkbenadering	7
2.1.1 Netwerken	7
2.1.2 Strategieën.....	7
2.2 Actief burgerschap	8
2.2.1 De rollen van actieve burgers	9
2.2.2 Typen burgerinitiatieven	10
2.3 Verhouding burger en overheid.....	11
2.3.1 Beleidsmiddelen	11
2.3.2 De houding tegenover burgers	12
2.3.3 Overheidsparticipatie	13
B. Platteland	14
2.4 De ontwikkeling van het platteland	14
2.4.1 De central place theory.....	14
2.4.2 RURALE ontwikkeling van binnenuit	15
2.4.3 Leefbaarheid als ontwikkeling	15
2.5 Het Nederlandse platteland.....	15
2.6 Leefbaarheid	17
2.7 Typen dorpen	17
2.7.1 De functie en het karakter van een dorp.....	18

2.7.2 Grote en kleine dorpen.....	18
2.8 Conceptueel Model.....	19
2.9 Operationalisering.....	22
3 Methodisch kader.....	24
3.1 Onderzoekstype:.....	24
3.2 Onderzoeksmethode:.....	24
3.3 Dataverzameling en dataverwerking.....	25
3.3.1 Interviews.....	25
3.3.2 Documenten.....	26
3.3.3 Participantenobservatie.....	26
3.4 Case-selectie.....	26
3.4.1 Keuze gemeente.....	26
3.4.2 Keuze dorpen.....	28
3.4.3 Keuze burgerinitiatieven.....	29
3.4.4 Populatieselectie.....	29
3.5 Kwaliteitseisen bij kwalitatief onderzoek.....	30
H4. Casusbeschrijving gemeente Bronckhorst.....	31
4.1 De gemeente Bronckhorst.....	31
4.1.1 Geschiedenis en vorming.....	31
4.1.2 Vorming van het beleid.....	32
4.2 Hengelo.....	33
4.2.1 Zwembad het Elderink.....	33
4.2.2 Park de Bleijke.....	33
4.3 Halle.....	34
4.3.1 Het Dorpsplan Halle.....	35
4.3.2 Dorpshuis Halle.....	35
H5. Resultaten en empirisch onderzoek.....	36
A. De gemeente Bronckhorst.....	36
5.1 Het huidige beleid van de gemeente Bronckhorst:.....	36
5.1.1 Maken van beleid.....	37
5.1.2 Organiseren van voorzieningen.....	37
5.2 De houding vanuit overheidsparticipatie.....	38
5.2.1 Stimuleren.....	38
5.2.2 Faciliteren.....	38
5.2.3 Loslaten.....	38
5.3 Gemeentelijke beleidsmiddelen.....	39
5.3.1 Financiële beleidsinstrumenten.....	39

5.3.2 Juridische beleidsmiddelen.....	39
5.3.3 Communicatieve beleidsinstrumenten.....	39
5.4 Gemeentelijke invloed op Hengelo	40
5.4.1 De houding tegenover de burgerinitiatieven	40
5.4.2 Beleidsmiddelen	40
5.5 Gemeentelijke invloed op Halle	41
5.5.1 De houding tegenover burgerinitiatieven	41
5.5.2 Beleidsmiddelen	42
5.6 De verschillen bij de rol van de gemeente	43
5.6.1 De rol en houding tegenover burgerinitiatieven	43
5.6.2 Ingezette beleidsinstrumenten en waardering	43
B. De dorpen en initiatiefnemers in de gemeente Bronckhorst.....	44
5.7 Resultaten dorpstrekkers Hengelo.....	44
5.7.1 Burgerschap van de trekkers	44
5.7.2 Inzet van de trekkers	45
5.8 Resultaten Dorpstrekkers Halle	47
5.8.1 Burgerschap van de trekkers	47
5.8.2 Inzet van de trekkers	48
5.9 Samenvatting en verschillen tussen Hengelo en Halle	49
5.9.1 Burgerschap	49
5.9.2 Strategisch gedrag	50
6. Conclusies	50
6.1 De gemeente	50
6.2 De trekkers	51
6.3 Beantwoording van de hoofdvraag.....	52
7. Discussie:	53
7.1 Reflectie op onderzoeksproces	53
7.2 Aanbevelingen.....	54
Literatuurlijst	56
Bijlage 1: Tabellen over trekkers	61
Bijlage 2: Lijst interviews	65
Bijlage 3: Interviewguides	66

1. Inleiding

In dit eerste hoofdstuk wordt duidelijk gemaakt wat de doel- en vraagstellingen van dit onderzoek zijn. Om te zorgen dat deze doel- en vraagstellingen, waar het onderzoek op gebaseerd is, duidelijk onderbouwd zijn, wordt eerst opeenvolgend de context en relevantie van het onderwerp uitgewerkt (Verschuren & Doorewaard, 2015). Daarna wordt kort uitgelegd hoe de deelvragen een rol spelen in het onderzoek, dat is ook meteen een leeswijzer.

1.1 Context

De term platteland kan veel verschillende beelden oproepen. Er zijn mensen die bij het platteland een idyllisch beeld hebben van rust, natuur en een hechte gemeenschap (Raad voor het Landelijk Gebied, 2005). Anderen hebben het beeld dat zaken op het platteland traag gebeuren, bewoners niet meegaan met de tijd en juist sociaal zwakker zijn dan mensen in de stad (OECD, 2014; RLG, 2005). Er zijn ook groepen dat het platteland in Nederland niet meer bestaat, en een soort van 'stedelijk gebied light' is geworden (RLG, 2005). Waar of niet, de ontwikkeling op het platteland heeft tegenwoordig een heel ander beeld gekregen dankzij een aantal grote maatschappelijke problemen, namelijk krimp en vergrijzing (Westlund & Kobayashi, 2013; Leidelmeijer & Marlet, 2011). Dat heeft zich uitgedrukt in specifieke problemen en nieuwe oplossingen die hieronder worden beschreven.

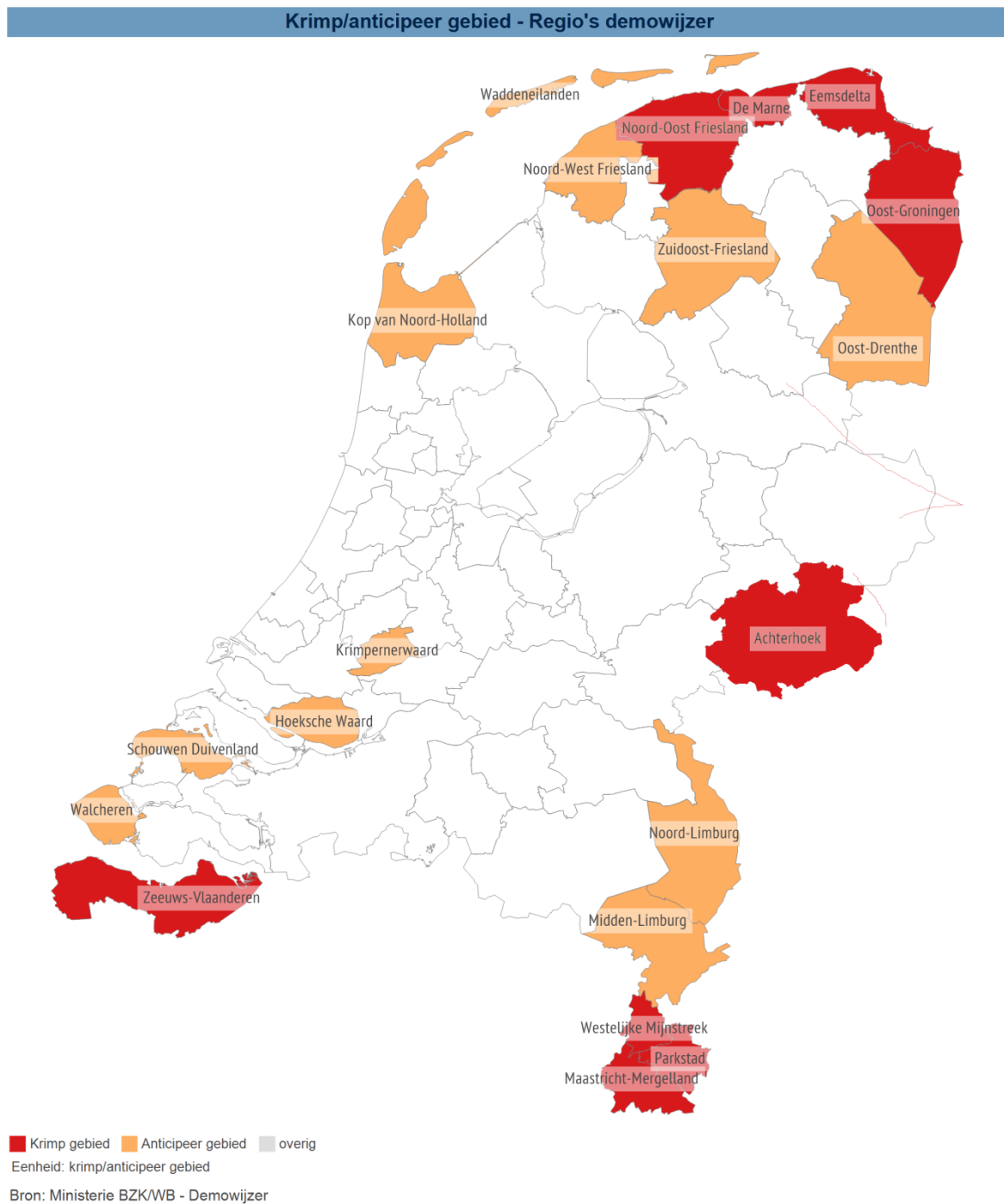
1.1.1 Krimp

Bevolkingskrimp, de afname van de bevolking binnen een gebied, is een probleem dat in Nederland aan het eind van de 20^e eeuw zichtbaar werd, na een lange periode van bevolkingsgroei sinds 1945 (Janssen, Lammerts & Petit, 1999; Leidelmeijer & Marlet, 2011). Op de lange termijn is deze krimp een trend die ook zichtbaar is in andere landen, namelijk de afname van het aantal geboorten en kleinere gezinnen. De impact van deze krimp wordt versterkt door de babyboom van de jaren 1945 en verder, waardoor het verschil in geboorten met 70 jaar geleden nog groter is. Het huidige voorzieningenniveau heeft daardoor een drempelwaarde die hoger ligt dan het aantal inwoners nog zal worden in Nederland (Leidelmeijer & Marlet, 2011). Daarom zal de bevolkingsafname ook zorgen voor het verdwijnen van voorzieningen, leegstand van bedrijfspanden en woningen, en zwakkere lokale overheden.

Krimp heeft niet enkel invloed op het Nederlandse platteland, maar raakt het platteland wel harder dan het stedelijk gebied (Messink, 2014; Steenbekkers, Vermeij & Van Houwelingen, 2017). Jongere mensen vertrekken al decennia uit het platteland omdat de landbouw niet meer voor iedereen werkgelegenheid kan garanderen, zodat er nog meer bevolkingsstromen tegelijk zorgden voor krimp in bepaalde gebieden. De gevolgen van deze krimp zorgen voor een lagere leefbaarheid, en kunnen zo dit vertrek naar andere gebieden en de problemen verder versterken.

Plattelandsvernieuwing werd tijdens het eerste kabinet-Kok op de agenda gezet, maar kreeg een ander karakter toen de krimp duidelijk werd (Janssen et al, 1999). De overheid had ten tijde van de Vierde Nota Extra negen gebieden aangewezen als aandachtsgebieden, waar in het algemeen de leefbaarheid behouden moest worden. Deze negen gebieden zijn gegroeid naar in totaal 20

krimp- en anticipeergebieden verspreid over Nederland en ontvangen investeringen van de rijksoverheid.

Figuur 1: Krimp- en anticipeergebieden in Nederland. Eigen bewerking van gedownloade kaart van de vlakken Achterhoek en Noord-Oost Friesland op basis van recente data van de Rijksoverheid. Overgenomen van “Kerncijfers Wijken en Buurten” van Rijksoverheid, 2017 (<https://voiskwb.datawonen.nl/>)

1.1.2 Vergrijzing

Het tweede probleem, vergrijzing, staat ook in verband met de babyboom (Messink, 2014; Steenbekkers et al, 2017). Er wordt een hoog aantal ouderen geanticipeerd in heel Nederland, waardoor in het algemeen de behoeftes veranderen bij een grote groep die niet werkt en weinig koopkracht heeft. Dit in contrast met het vertrek van jongere mensen in het platteland zorgt

ervoor dat er een grote groep kwetsbare mensen achterblijft op het platteland. Deze groep merkt snel de gevolgen van verdwijnende voorzieningen en heeft juist meer voorzieningen nodig naarmate ze ouder worden. Aan de andere kant is er zo wel een grote groep redelijk vitale mensen met veel vrije tijd, die juist naar activiteiten zoeken tijdens hun pensioen (Messink, 2014; Edens, 2016).

1.1.3 Burgerinitiatieven als uitkomst

Doordat overheden creatief proberen te zoeken naar oplossingen voor de krimpproblematiek is er een nieuwe maatschappelijke beweging ontstaan, namelijk burgerinitiatieven waarbij de overheid een faciliterende houding opstelt (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2012). Dit wordt ook wel de derde generatie actief burgerschap genoemd, bewoners nemen dus zelf de controle (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2008; Van der Heijden, Van der Mark, Van Zuylen & Meiresonne, 2007; Lenos, Sturm & Vis, 2006). Deze bottom-up aanpak is gegroeid vanuit de voorgaande generaties. In de eerste generatie actief burgerschap werd meer inspraak door de burgers bij beleid toegelaten. Deze inspraak was in de jaren 70 afgedwongen door burgers en is tegenwoordig een standaardonderdeel bij bijna alle vormen van overheidsbesluit en is zelfs wettelijk vastgelegd (Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). De implicatie dat als burgers het niet eens waren met het plan, ze dat zouden laten horen heeft tot de tweede generatie actief burgerschap geleid. Burgers werden al betrokken bij de planfase om vertraging aan het einde van het proces te voorkomen. Zo kregen ze de mogelijkheid om vorm te geven aan het beleid, al voordat het ingevoerd werd.

Deze derde generatie actief burgerschap kenmerkt zich aan het werken met een faciliterende of bewust loslatende rol van de overheid (Van de Wijdeven et al, 2013). Burgerinitiatieven bestaan al veel langer, er zijn meer dan genoeg voorbeelden wanneer de bewoners zelf iets voor de gemeenschap doen. Hier is het echter uniek dat de overheden er wel actief bij betrokken zijn, maar de uitvoering of zelfs het maken van beleid bij de burgers leggen. In veel gevallen kan een burgerinitiatief goedkoper een bijdrage leveren aan de leefbaarheid dan wanneer de gemeente alles zelf regelt (Rotmans, 2014). Al zijn ze vaak kleinschalig, de veranderende houding van de gemeente maakt meer mogelijk en heeft zo de burgerinitiatieven ook veranderd.

Er gaan wel stemmen op om voorzichtig te zijn met het inzetten van burgerinitiatieven als een 'beleidsinstrument' (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Overheden steunen burgerinitiatieven op allerlei manieren, maar ze moeten oppassen niet te sturen (Rotmans, 2015). De laatste jaren is er veel onderzoek gedaan naar deze derde generatie actief burgerschap en is er vaak tot de conclusie gekomen dat het uit veel maatwerk bestaat (Wiebusch & Moulijn, 2013). Wel is het nodig een juist klimaat te creëren voor burgerinitiatieven. Het is begrijpelijk als overheden daar graag een aantal duidelijke lijnen voor hebben. Daarom vertaalt dat maatwerk zich naar het kijken naar de eigenschappen van een dorp, zoals in de kerngerichte aanpak gebeurt (Messink, 2014). Daar kijkt de gemeente wat ieder individueel dorp nodig heeft.

Een van de eigenschappen die invloed kan hebben op burgerinitiatieven is de kerngrootte (Messink, 2014; Steenbekkers et al, 2017). In een groot dorp zijn vaak meer voorzieningen aanwezig die in een klein dorp de drempelwaarde niet zouden halen, men is in een klein dorp gewend om met deze verschillen om te gaan (Steenbekkers & Vermeij, 2013; BMC, 2007). Men reageert in deze twee typen dorpen dus ook anders op het verdwijnen van voorzieningen.

1.2 Onderzoeksprobleem en relevantie

1.2.1 Onderzoeksprobleem

Op het platteland is een situatie ontstaan van gemeenten die zoeken naar een betaalbare oplossing voor problemen die ontstaan door krimp enerzijds en een golf van meer actieve en mondige burgers die zelf iets willen doen aan die problemen anderzijds (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Mondige burgers zijn niet direct een probleem, maar wel een nieuwe situatie voor de overheden. Het is daarom ook begrijpelijk dat een grote groep gemeenten deze nieuwe burgerinitiatieven in ieder geval als één van de mogelijke oplossingen ziet (Rotmans, 2014). Gemeenten, met name grote plattelandsgemeenten, zijn zoekende naar een manier om hier mee om te gaan. Het daadwerkelijke probleem in dit onderzoek is dat er nog onvoldoende bekend is over hoeveel maatwerk gemeenten daadwerkelijk toe moeten passen in verschillende dorpen en hoe ze de initiatieven die de leefbaarheid willen verbeteren kunnen begeleiden in grote en kleine dorpen (BMC, 2007). Hierdoor kan er een mismatch ontstaan tussen wat de gemeente beschikbaar stelt en wat past.

1.2.2 Maatschappelijke relevantie

Burgerinitiatieven laten zich moeilijk sturen, waardoor gemeenten moeite kunnen ondervinden bij het vinden van de juiste wijze om met burgerinitiatieven om te gaan. De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt in de directe bijdrage die dit kan geven aan grote plattelandsgemeenten. Omdat dit onderzoek zowel kijkt naar de rol van een grote gemeente (Bronckhorst), als naar de rol van trekkers in een grote en in een kleine kern, kan het laten zien waar het gemeentebestuur anders aankomt in deze kernen. Daarnaast laat het ook zien waar de gemeente het burgerschap beter kan begeleiden, het helpt dus bij de maatwerk-kwestie. Dit is waardevol voor gemeenten, aangezien ze om moeten gaan met de problemen die in 1.1. genoemd zijn.

1.2.3 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie ligt in het feit dat er nog veel onbeantwoorde vragen zijn in het groeiende veld rond burgerparticipatie op het platteland. Dit betekent dat het kijken naar een factor zoals kerngrootte ook nieuwe informatie zal brengen. Steenbekkers en Vermeij (2013) van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) roepen andere onderzoekers ook op om bij burgerinitiatieven in grote en kleine plattelandskernen te kijken naar de persoon achter het initiatief (Steenbekkers & Vermeij, 2013, pp. 263). Het is bijvoorbeeld nog niet duidelijk hoe verschillende mensen zich inzetten voor een burgerinitiatief en wat dat betekent voor de begeleiding. Door een onderzoek te doen waar meerdere delen van een netwerk zowel in een grote als een kleine kern in beeld worden gebracht, kan goed worden bijgedragen aan de groei van dit veld.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

1.3.1 Doelstelling

Zoals eerder gezegd, kan het zijn dat gemeenten met veel kernen meer moeite hebben met het omgaan met de krimp dan kleinere plattelandsgemeenten. Een van de grootste plattelandsgemeenten is de gemeente Bronckhorst, met 44 kernen. Geen van deze kernen heeft meer dan 6.000 inwoners en er lijkt geen ondergrens te zijn voor de allerkleinste dorpen (CBS,

2017). Daarom vindt dit onderzoek plaats in één grote kern in deze gemeente en één kleine kern in deze gemeente, respectievelijk Hengelo en Halle. Meer uitleg over de selectie van deze dorpen staat in het methodisch kader.

In dit onderzoek worden deze twee dorpen, die in dezelfde gemeente liggen maar op de kerngrootte verschillen, geanalyseerd en vergeleken op basis van de rol van de trekkers en de rol van de gemeente bij het opstarten en werken van de grootste burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid. Het is belangrijk dat ze binnen dezelfde gemeente liggen omdat de bewoners dan in iedere kern grotendeels subject zijn aan dezelfde gemeentelijke regelingen en afspraken.

Deze vergelijking dient uiteindelijk om aanbevelingen te kunnen bieden aan de grote plattelandsgemeente Bronckhorst om met behulp van burgerinitiatieven kerngericht te werken aan het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in zowel hun grote als kleine kernen. Al kunnen andere grote plattelandsgemeenten hier ook lessen uit trekken, blijft een onderzoek naar twee gemeenten moeilijk te generaliseren naar alle grote plattelandsgemeenten.

1.3.2 Vraagstellingen

Om dit doel te bereiken is de volgende hoofdvraag opgesteld: *In hoeverre verschilt de rol van de gemeente en initiatiefnemers bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid in een kleine kern Halle met deze rollen in een grote kern Hengelo, liggend binnen dezelfde gemeente?*

Hiervoor is een drietal onderzoeksvragen opgesteld, met ieder hun eigen deelvragen. Dit staat toe om te kijken naar het perspectief van de gemeente en vanuit het perspectief van de trekkers. De deelvragen zijn opgesteld op basis van het vooronderzoek en de theorie en dienen om de analyse te structureren. Aan het eind van dit hoofdstuk zal ook kort besproken worden hoe en waar de onderzoeksvragen beantwoord zullen worden.

1: Wat is vanuit de theorie bekend over de wijzen waarop gemeenten en trekkers van burgerinitiatieven betrokken zijn bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid?

- a. Welke rollen kunnen gemeenten aannemen tegenover burgerinitiatieven en welke beleidsinstrumenten kunnen gemeenten inzetten bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid?
- b. Op welke wijze kunnen trekkers van burgerinitiatieven betrokken zijn bij de burgerinitiatieven?

2: Hoe is de gemeente Bronckhorst betrokken bij burgerinitiatieven gericht op het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in grote en kleine kernen?

- a. Welke gemeentelijke rol en houding heeft de gemeente Bronckhorst tegenwoordig tegenover burgerparticipatie in de grote en kleine kernen?
- b. Welke aanwezige beleidsinstrumenten en ondersteuning zijn het meest van belang geweest voor het opstarten of behalen van de doelen van de burgerinitiatieven in de dorpen?
- c. Wordt er bij het inzetten van beleidsinstrumenten en ondersteuning bewust rekening gehouden met de grootte van de kern Hengelo of Halle?

- d. Hoe ervaren trekkers van burgerinitiatieven in Hengelo en Halle de invloed en steun van de gemeente bij het burgerinitiatief?

3: Hoe zijn trekkers van burgerinitiatieven in Hengelo en Halle betrokken bij de opstart en het behalen van de doelen van het burgerinitiatief?

- a. Van welk type actief burgerschap is sprake bij de trekkers van de burgerinitiatieven?
- b. Op welke wijze hebben de trekkers hun verschillende bronnen ingezet voor het burgerinitiatief?
- c. Heeft de grootte van de kern bewust een invloed gehad op de betrokkenheid?

1.3.3 Achtergrond onderzoeksvragen en leeswijzer

De drie onderzoeksvragen zijn tot stand gekomen na het vaststellen welke informatie nodig is om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Er is gekozen om twee aparte onderzoeksvragen over de twee verschillende rollen op te stellen, om zo uit het perspectief van de initiatiefnemers en het perspectief van de gemeente te kunnen kijken.

De eerste onderzoeksvraag, *(Wat is vanuit de theorie bekend over de wijzen waarop gemeenten en trekkers van burgerinitiatieven betrokken zijn bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid?)* dient daarom om de belangrijkste onderdelen vanuit de theorie over de rol van de overheid en actief burgerschap in kaart te brengen. Deze vraag zal beantwoord worden met behulp van bestaande theorie, uiteindelijk wordt de vraag in de loop van het theoretisch kader beantwoord.

Het theoretisch kader sluit af met het conceptueel model en de operationalisering van de belangrijkste termen. Vervolgens worden de methoden in hoofdstuk 3 besproken en worden de cases beschreven in hoofdstuk 4.

De tweede kernvraag *(Hoe is de gemeente Bronckhorst betrokken bij burgerinitiatieven gericht op het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in grote en kleine kernen?)* dient om de betrokkenheid van de gemeente vast te stellen. Het nut van deze vraag is dat er zo een beeld van de betrokkenheid van de gemeente komt binnen het kader van het conceptueel model. De deelvragen hier opgesteld dat ze steeds meer op Hengelo en Halle richten. Dit wordt besproken in deel A van het resultatenhoofdstuk en wordt in stappen beantwoord in de conclusie.

De derde onderzoeksvraag *(Hoe zijn trekkers van burgerinitiatieven betrokken bij de opstart en het behalen van de doelen van het burgerinitiatief?)* richt zich op alle zaken waar de trekkers van burgerinitiatieven mee bezig zijn. Hier zijn drie deelvragen opgesteld. De eerste twee worden geanalyseerd volgens het conceptueel model, de laatste vraag richt op de keuzes die gemaakt zijn op basis van kerngrootte. Deze onderzoeksvraag wordt behandeld in deel B van het resultatenhoofdstuk, en beantwoord in de conclusie.

De hoofdvraag van dit onderzoek is een vergelijkende vraag op twee niveaus. Er wordt bekeken waar de grootste verschillen zijn en hoe groot ze zijn. Er wordt in deel A en deel B van het resultatenhoofdstuk al op basisniveau vergeleken om de tekst overzichtelijk te houden. Deze vergelijking wordt uiteindelijk in het conclusiehoofdstuk voltooid en in het discussiehoofdstuk besproken.

2. Theoretisch kader

Dit onderzoek wordt gebaseerd op een literatuurstudie van de theoretische concepten die te maken hebben met burgerparticipatie en de ontwikkeling van plattelandsdorpen. Deze velden zijn sterk met elkaar verbonden, maar niet onlosmakelijk (Young, 1983). In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste concepten waar dit onderzoek op gebaseerd is samen met de groei van deze velden worden besproken. Zo heeft het onderzoek een sterke theoretische basis, die een leidraad kan bieden voor het conceptueel model, de dataverzameling en de analyse (Creswell, 2013).

Het eerste deel van dit theoretisch kader zal in het teken staan van de burgerinitiatieven en andere concepten die hierbij essentieel zijn, zoals de netwerkbenadering en de mogelijke rollen van de overheden. Het tweede deel staat in het teken van rurale ontwikkeling. Hier wordt alles beschreven om te laten zien wat ruraal gebied daadwerkelijk is en waar grote en kleine kernen kunnen verschillen.

A. Burgers en burgerinitiatieven

2.1 De netwerkbenadering

2.1.1 Netwerken

Dit onderzoek is grotendeels gegrond in de netwerkbenadering. Dat betekent dat er extra aandacht geschonken zal worden aan de wijze waarop actoren met elkaar omgaan en welke relatie ze met elkaar hebben (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2008; Putnam, 2000; Heley & Jones, 2012). Zowel individuele personen als organisaties of overheden zijn actoren in deze benadering. Actoren staan in verbinding met elkaar omdat ze elkaar kennen of nodig hebben en vormen zo een netwerk, zonder dat er pure hiërarchie is. Actoren binnen een netwerk staan in verbinding met elkaar, zonder dat er een pure hiërarchie is (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2008). Ze kunnen zelf kiezen hoe ze reageren op een andere actor en hebben ieder eigen doelen. De relaties zijn daarom multilateraal, burgers zijn niet alleen afhankelijk van de gemeente, maar de gemeente is ook afhankelijk van de burgers. Netwerken zijn zo te definiëren als een aantal actoren met elk hun eigen motieven en elk hun eigen bronnen, die elkaar nodig hebben om een doel te bereiken.

2.1.2 Strategieën

Om deze doelen te bereiken, gebruiken actoren strategieën (De Bruijn & Ten Heuvelhof, 2008). Er zijn talloze strategieën en de ene strategie is lastig te vergelijken met een andere strategie. Een belangrijke strategische keuze is hoeveel andere actoren iemand betreft om zijn doel te bereiken. Enkele goed onderhouden relaties kunnen zeer nuttig zijn, maar vele redundante relaties betekenen veel keuze en zo relatief minder macht voor de anderen. Hoe ze gemotiveerd zijn is ook belangrijk. Dit is grotendeels opgedeeld in een opportunistische en een prudente motivatie en geeft volgens De Bruijn en Ten Heuvelhof (2008) aan of iemand bij zijn strategieën alleen aan zijn eigen doelen denkt of ook voor andere actoren een prettige situatie wil creëren. Dat kan per keuze verschillen en is ook niet altijd in het ene of het andere uiterste. Als iemand namelijk overdreven aan een van de twee kanten zit, kan dit ook onprettig aanvoelen voor de ander, ze kunnen zich gebruikt gaan voelen. Daarnaast kan een strategie ook haar effect verliezen, zodat

mensen van strategie moeten veranderen. Beide problemen komen sneller voor bij een opportunistische aanpak, waar iemand snel probeert te winnen.

2.2 Actief burgerschap

Alles binnen dit onderzoek heeft betrekking op wat burgerinitiatieven kunnen betekenen voor een dorp en wat invloed kan hebben op burgerinitiatieven. Het is belangrijk te begrijpen dat zowel gemeenten als experts het idee hebben dat burgerinitiatieven positief bijdragen aan de leefbaarheid, een probleem dat veel speelt op het platteland (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2012). Om dit goed te begrijpen, wordt eerst uitgelegd wat actief burgerschap is en hoe overheden daar invloed op hebben.

Tegenwoordig wordt de gemeenschap steeds vaker betrokken bij het maken en uitvoeren van beleid (Nemes, 2005). Zo speelt de gemeenschap ook een belangrijke rol bij de rurale ontwikkeling. Al in het LEADER-Programma van de EU in 1991 wordt genoemd dat het betrekken van bewoners de groei van een ruraal gebied kan stimuleren (Nemes, 2005; Van der Ploeg, Renting, Brunori, Knickel, Mannion, Marsden, de Roest, Sevilla-Guzmán & Ventura, 2000; Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Sinds het begin van deze eeuw heeft het ook echt intrede gedaan in Nederland, zowel in stedelijk als in ruraal gebied werd de kracht van de bewoners een belangrijk thema (Van de Wijdeven, de Graaf & Hendriks, 2013; Vermeij & Gieling, 2016). Vanuit een lokale benadering moesten bewoners zelf initiatieven uit kunnen werken om bij te dragen aan de leefbaarheid van de wijk. Men is in deze situatie terecht gekomen door drie golven van actief burgerschap.

Sinds de jaren zeventig zijn er in Nederland drie generaties burgerparticipatie geweest (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2008; Van der Heijden et al, 2007; Lenos et al, 2006). De eerste generatie, die vanaf de jaren '70 zichtbaar is, veranderde de verhouding tussen overheid en burger door meer inspraak tot te laten. Burgers hadden voorheen weinig te zeggen over beleid, en nadat burgers inspraak afdwongen bij de overheid, is het tegenwoordig een wettelijk recht dat bij bijna alle vormen van overheidsbesluit vanzelfsprekend is geworden. Overheden moesten dus vaker rekening houden met wat de burger van de plannen zou vinden, omdat dat anders in een later traject nog voor vertraging kon zorgen. De overheid was niet meer puur regelgevend, burgers konden namelijk invloed hebben op het beleid (Van de Wijdeven et al, 2013). Deze situatie zorgde voor de tweede generatie burgerparticipatie, waar burgers al betrokken werden tijdens de planfase. Burgers kregen de gelegenheid vorm te geven aan het beleid, al voordat het ingevoerd werd. Nu in de derde generatie nemen burgers dus zelf de verantwoordelijkheid, en veel lokale overheden zien veel kansen voor een meer kostenbesparende aanpak die vaak door een groot deel van de bewoners wordt gedragen.

Dat het 'kostenbesparend' is, heeft er dus ook voor gezorgd dat het al snel door overheden in krimpgebieden in werd gezet als het ware een beleidsmaatregel om de leefbaarheid te verbeteren of te behouden. Hierdoor heeft burgerparticipatie in specifiek het ruraal gebied een karakter gekregen waar meer als iets essentieels wordt gezien dan buiten het platteland omdat het kan helpen de krimpproblematiek tegen te gaan waar het geld ontbreekt (Denters, Bakker, Oude Vrielink & Boogers, 2013).

2.2.1 De rollen van actieve burgers

Dat burgers zich daadwerkelijk inzetten voor hun gemeenschap, wordt actief burgerschap genoemd. Hier wordt op twee wijzen onderscheid gemaakt in het karakter van de actieve burgers, namelijk hoe structureel de betrokkenheid is en in hoeverre ze zich bezig houden met het beïnvloeden van beleid of liever 'zelf' iets doen voor het initiatief (Denters et al, 2013; Van de Wijdeven, 2012)

Dit onderscheid levert een spectrum op met twee assen. De as die betrekking heeft op de betrokkenheid, heeft structurele betrokkenheid aan de ene zijde en ad-hoc betrokkenheid aan het andere uiteinde (Van de Wijdeven, 2012; van de Wijdeven, de Graaf & Hendriks, 2013). Dit laat zien hoe aanwezig iemand is in de gemeenschap en bepaalt bijvoorbeeld of iemand grote projecten aan wil pakken. Op de andere as is dus het onderscheid tussen beleid willen beïnvloeden of zelf iets willen doen. Mensen die graag beleid willen beïnvloeden in plaats van zelf doen, zetten graag snel de stap naar politiek of andere organisaties die de huidige situatie kunnen veranderen, bijvoorbeeld omdat ze weten hoe dat proces verloopt. Het zelf doen kan zowel achter de schermen zijn als fysiek een schop in de grond steken, de administratie doen hoort immers ook bij het doen. Uiteindelijk laat dat zien waar iemand zich het beste thuis voelt en kan bijvoorbeeld bepalen hoe goed iemand steun van de gemeente kan krijgen.

Dit levert uiteindelijk vier groepen actieve burgers op (van de Wijdeven, de Graaf & Hendriks, 2013). Er is niet per sé een groep beter in het verbeteren van de leefbaarheid dan een ander, maar er kan wel een juiste soort burgerschap voor de situatie zijn. Soms werkt een combinatie van groepen het beste en soms is een specifieke kwaliteit nodig, waardoor de ad-hoc betrokkenheid niet meteen onder doet voor een structurele betrokkenheid.

Wijkexperts

De burgers die structureel iets willen beïnvloeden, worden de wijkexperts genoemd (Van de Wijdeven, 2012). Zij kennen veel mensen in de wijk en staan bij vragen van de overheden klaar om veel uit te leggen over het dorp of de wijk. Ze gebruiken dus niet alleen de vaste wegen, maar kennen de juiste technieken om hun eigen netwerk in te zetten om beleid te veranderen. Door deze combinatie van kennis en bereidheid, zijn het ook voor bedrijven en overheid de bekende gezichten geworden. Omdat ze wel graag representatief overkomen, is samenspraak met andere bewoners belangrijk als ze succesvol bezig willen zijn. Deze groep is namelijk zwakker wanneer duidelijk wordt dat de gemeente iets niet wil oppikken, aangezien ze daar soms direct op aangesproken worden.

Buurtbouwers

De burgers die structureel bezig willen zijn met zelf iets doen worden de buurtbouwers genoemd (Van de Wijdeven, 2012). Buurtbouwers kunnen het volhouden lang bezig te zijn met een initiatief dat ze als bewoners oppakken. Het runnen van een buurthuis is een taak die een buurtbouwer op zou pakken. Buurtbouwers zijn dus vooral sterk als het gaat om onder bewoners bezig te zijn, en zijn vaak al gemotiveerd voor andere zaken. Omdat de buurtbouwers in principe liever bezig zijn met uitvoering, hebben ze vaak een lange adem nodig wanneer er toch overlegd moet worden.

Projectentrekkers

De derde groep actieve burgers, de groep die wel zelf iets doet maar het op ad hoc basis doet, wordt een projectentrekker genoemd (Van de Wijdeven, 2012). Hiermee wordt niet bedoeld dat het de mensen zijn die eenmalig een tent opzetten voor een buurtfeest, maar zich vol in willen zetten voor één onderwerp dat ze aangaat. De initiatieven waar projectentrekkers bij betrokken zijn, zijn niet alleen specifiek, maar ook kleinschaliger. Anders dan de buurtbouwers moeten projectentrekkers gemotiveerd raken, en is het niet altijd zeker wat ze doen nadat het project definitief voorbij is. Door deze betrokkenheid kunnen hun sociaal kapitaal en betrokkenheid groeien.

Casusexperts

De laatste groep actieve burgers zijn de casusexperts (Van de Wijdeven, 2012). Zij zijn net zoals de wijkexperts vaardig in het werken met instanties, maar zijn zeer selectief over de zaken waar ze voor betrokken zijn en hebben soms minder kennis over het dorp of de wijk. Ze hebben vanuit persoonlijke ervaring vaak kennis over vergaderstructuren en moeten selectief zijn met hun tijd. Juist bij deze groep is te merken dat ze bijvoorbeeld in tijdelijke projectgroepen zitten en in actie komen voor zaken die hun persoonlijk raken.

2.2.2 Typen burgerinitiatieven

Er zijn meerdere manieren om de typen burgerinitiatieven in te delen. Een indeling, de doelstelling van het initiatief, zegt in algemene zin weinig over het initiatief en hoe actief de bewoners er voor zullen zijn (Hurenkamp & Tonkens, 2011). Het uiteindelijke bereik van het initiatief kan belangrijker zijn dan het doel. Dat blijkt ook uit een recent model van typen burgerinitiatieven dat kijkt naar de wijze waarop het 'genetwerkt' is (Bakker, Denters & Klok, 2011; Hurenkamp & Tonkens, 2011; Igalla & Van Meerkerk, 2015). Iets kan sterk of zwak genetwerkt zijn naar zichzelf toe, en sterk of zwak genetwerkt zijn naar de buitenwereld.

Federatieve burgerinitiatieven

De meest voorkomende vorm van burgerinitiatieven is de *federatieve* vorm van burgerinitiatieven (Denters, Bakker, Oude Vrielink & Boogers, 2013). Deze vorm van burgerinitiatieven heeft veel extern contact en heeft veel intern contact (van de Wijdeven, de Graaf & Hendriks, 2013). Dat betekent dat ze veel bijeenkomsten met elkaar hebben, maar ook veel gesprekken met anderen buiten de andere initiatiefnemers. De federatieve vorm van burgerinitiatieven heeft volgens Hurenkamp en Tonkens (2011, p.113-114) het grootste potentieel in het opbouwen van zowel bonding als bridging sociaal kapitaal.

Netwerkende burgerinitiatieven

Een ander type burgerinitiatieven is een *netwerkend* type burgerinitiatieven (Van de Wijdeven et al, 2013). Dit type burgerinitiatieven heeft veel extern contact, maar weinig intern contact. Deze groep staat erg naar buiten gericht, en als men samenkomt, is dat om specifieke doelen te bereiken. Er is hier vaak veel kennis aanwezig om van buiten hulp te halen, zoals subsidies.

Coöperatieve burgerinitiatieven

Het derde type burgerinitiatieven is het *coöperatieve* type (Van de Wijdeven et al, 2013; Hurenkamp & Tonkens, 2011). Deze vorm van burgerinitiatieven is juist zeer intern gericht. Deze

vorm heeft veel intern contact, maar weinig extern contact. Dat betekent dat de zaken die georganiseerd worden gebouwd worden op basis van veel bonding sociaal kapitaal, maar vooral lokale en kleine zaken zijn, zoals een evenement voor een eigen buurt door dezelfde buurt georganiseerd.

Lichte burgerinitiatieven

Ten slotte is er een vierde type burgerinitiatieven, dat zowel weinig extern contact heeft als weinig intern contact (Hurenkamp & Tonkens, 2011; Van de Wijdeven et al, 2013). Dat betekent niet dat de initiatiefnemers minder alert zijn of minder actief, maar dat ze voornamelijk solitair werken, hoogstens gezamenlijk naar één doel. Dit type burgerinitiatieven wordt, vanwege de lage mate van sociaal kapitaal in deze initiatieven, ook wel *lichte burgerinitiatieven* genoemd.

2.3 Verhouding burger en overheid

2.3.1 Beleidsmiddelen

Om de verhouding tussen burgers en overheid te bekijken, is het eerst belangrijk te kijken welke middelen de overheid tot zijn beschikking heeft als het gaat om het helpen van burgers. In de praktijk zijn er vier typen ondersteuning die een gemeente kan bieden.

Fysieke instrumenten

Het eerste type methoden zijn fysieke instrumenten en methoden (Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Dit kan belangrijk zijn wanneer de gemeente zelf een fysieke verandering maakt die invloed heeft op de activiteit in een dorp. Wanneer de gemeente zelf een buurthuis opzet, is dat buurthuis geen burgerinitiatief maar een fysiek middel dat nieuwe burgerinitiatieven mogelijk maakt (Messink, 2014).

Juridische instrumenten

Daarnaast zijn er juridische middelen. Er zijn twee opvallende richtingen waarin een overheid burgerinitiatieven kan helpen, namelijk flexibele wetgeving en het maken van duidelijke afspraken, zoals in een convenant gebeurt (Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Terwijl de eerste eerder nadruk legt op de mogelijkheid van initiatieven, gaat het bij duidelijke afspraken vaker om het verzekeren dat burgers op ideeën komen of iets oppakken.

Economische instrumenten

Een derde groep middelen is een economisch middel. Er is een brede variëteit van economische middelen die een gemeente in kan zetten voor burgerinitiatieven, er zijn namelijk verschillende soorten subsidies of directe investeringen van de gemeente. Dit verschilt van subsidies die een stimulerende functie hebben in het begin tot subsidies die het bestaan van een initiatief mogelijk maken. Er zijn daarnaast ook een aantal meer incidentele en experimentele financiële middelen, zoals waarderingssubsidies. Volgens Hoogerwerf & Herweijer (2014) hoort ook het leveren van zaken die indirect geld kosten bij de financiële middelen.

Communicatieve instrumenten

De laatste groep middelen worden communicatieve middelen genoemd. Dat zijn alle middelen waar de overheid door in contact te komen met de burger voor een verandering zorgt. Volgens de

Raad Openbaar Bestuur (2012) zal dit in de toekomst steeds belangrijker worden. Naast het inzetten van informatiepunten of incidenteel een open uitstraling hebben, kan de overheid er ook voor kiezen om experts in te zetten. Het is mogelijk dat deze experts iets doen dat alleen door ambtenaars gedaan kan worden, zoals het maken van kortere lijnen tussen burger en overheid, maar het kan ook een taak zijn die in principe iedere expert op het gebied van burgerinitiatieven aan kan nemen. Als het bijvoorbeeld gaat om kennis krijgen van een situatie, is het niet direct vanzelfsprekend dat de overheid daar nodig is (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011).

2.3.2 De houding tegenover burgers

Historisch gezien kregen burgers op nieuwe wijzen meer invloed op beleid. Propper (2009) heeft dit met een participatieladder in beeld gebracht, onder andere omdat hij een bepaalde stijl overheid kon koppelen aan de mate van participatie die de overheid toelaat. Hoewel er meerdere participatieladders bestaan, wordt hier versie van Propper uitgewerkt omdat deze het best stijlen bij het maken van beleid laat zien. In de afbeelding is de participatievorm, de bestuursstijl en wat deze trede typeert beschreven. Er zijn zes bestuursstijlen, waar een aantal participatievormen bij passen. Er is uiteindelijk geen ideale trede, maar sommige treden kunnen wel meer wenselijk zijn in bepaalde situaties (Propper, 2009). Daarom veranderen overheden nog steeds soms van bestuursstijl. Er zijn een aantal punten op basis waarvan deze vormen participatie te onderscheiden zijn, namelijk de het beleidseigendom, het maken van beslissingen, het tijdstip van advies en de vorm van communicatie.

Alleen wanneer het *beleidseigendom* bij de burger ligt, bevindt men zich op de bovenste zevende trede (Propper, 2009). Men bevindt zich op de zesde trede wanneer de burgers samen met de overheid *beslissingen* mogen maken, maar zakt naar de vijfde trede als dit binnen de kaders van de overheid gebeurt. Als de burgers niet mogen beslissen, wordt gekeken naar de *vorm van communicatie* en *het tijdstip van advies*. Als dit tweezijdig is en al bij de vorming van het beleid gebeurt, bevindt men zich op de vierde trede. Als dit pas aan het einde van een proces gebeurt, kan deze participatie op de derde trede geplaatst worden bij een consultatieve stijl. De enige communicatie bij de tweede trede plaatsvindt is eenzijdig waardoor de burger in principe enkel toeschouwer of informant is. Op de onderste trede vindt geen communicatie plaats.

Afbeelding 2: De participatieladder van Propper (2009) met toelichting op de treden. Zelf gemaakt om de toelichting ook in de afbeelding te krijgen.

2.3.3 Overheidsparticipatie

Bij de participatieladder van Propper (2009) is opvallend dat er maar één trede is waar een project in handen is van de burger. Zelfs met een bestuursstijl ernaast, is het zichtbaar dat het gaat om participatie van de burger uit. De Raad Openbaar Bestuur (ROB, 2012) bekijkt dit eerder vanuit een perspectief van participatie van de overheid. Bij overheidsparticipatie wordt dus gekeken naar waar de overheid invloed heeft en hoeveel invloed er is. Er zijn 5 stappen beschreven die de wijze waarop de overheid deelneemt aan projecten in de maatschappij. Net als bij de mate van burgerparticipatie, is er geen ideale mate van overheidsparticipatie die altijd het beste werkt. Deze 5 stappen zijn als volgt:

- Loslaten: Hier doet de overheid niets met het initiatief, en nergens bemoeit de overheid zich met het initiatief.
- Faciliteren: Als het initiatief ergens anders vandaan komt, maar de overheid het wel belangrijk vindt het mogelijk te maken, heeft ze invloed na de vorming van het initiatief.
- Stimuleren: Wanneer de overheid een bepaald beleid belangrijk vindt, maar de uitvoering niet zelf wil doen, kan dat overgelaten worden aan anderen. Hier zoekt de overheid naar manieren om mensen actief te maken.

- Regisseren: Hier hebben andere partijen zoals burgers of bedrijven wel een rol, maar wil de overheid de regie hebben.
- Reguleren: Hier gebuikt de overheid op een restrictieve manier wet en regelgeving, zodat ze een beleid kunnen handhaven. Dit is de meest strenge stijl en past ook bij de twee autoritaire stijlen in de participatieladder van Pröpper

Ten slotte is het belangrijk te kijken naar de daadwerkelijke houding die een gemeente inneemt. Er zijn twee houdingen die een gemeente aan kan houden ten opzichte van burgerinitiatieven. Dat gaat om een reactieve houding, en om een pro-actieve houding. Hoewel bij beide situaties de gemeente niet de start van het initiatief inluidt, wacht de gemeente bij een reactieve houding totdat een initiatief naar hun toekomt, en zoekt de gemeente bij een pro-actieve houding naar mogelijke initiatieven en probeert ze al bij het groeien te begeleiden.

B. Platteland

2.4 De ontwikkeling van het platteland

Net als stedelijk gebied, blijft het platteland veranderen. Wel is het lang zo geweest dat de snelheid waarmee zaken veranderen lager lag dan in het stedelijk gebied (OECD, 2014). De term die gebruikt wordt voor het beschrijven van de verandering van het platteland is 'rurale ontwikkeling'. Net als de term platteland zelf, heeft het vele betekenissen, maar is er door de tijd heen wel een komen en gaan van paradigma's te zien.

Zoals beschreven door Young (1983), kon aan rurale ontwikkeling een 'lingua franca' toegeschreven worden, die in de andere theorieën ook wel terug te vinden was. Volgens hem was het woord ontwikkeling een onprecies woord. In ieder paradigma betekent ontwikkeling net iets anders, wat zichtbaar wordt wanneer men kijkt naar de variabelen die men gebruikt om ontwikkeling in beeld te brengen. Young gebruikt een multidimensionale indeling waarin duidelijk gemaakt kan worden welke veranderingsprocessen problematisch zijn. De dimensies zijn hier het verschil tussen geaggregeerde en structurele variabelen, en het verschil tussen variabelen met of zonder ingebouwd plafond. Waarschijnlijk is deze indeling in onbruik geraakt omdat het vooral naar negatieve factoren kijkt in plaats van groeifactoren.

2.4.1 De central place theory

Het is duidelijk dat een theorie als klassieke theorie gezien kan worden, als het na vele jaren nog steeds relevant is in de wetenschap. In de rurale ontwikkeling is dat zeker de central place theory, die in het begin van de 20^e eeuw is ontwikkeld en groot is gemaakt door onder andere Christaller (1966; in Young, 1983) en Smith (1976; in Young, 1983), met de uitspraak dat het de hoofdtaak van een 'town' is om het centrum van de regio te zijn (Young, 1983). De basis van deze theorie is dat er centrumplaatsen zijn, die 'controle' hebben over de markten eromheen, omdat ze voor gespecialiseerde goederen en diensten afhankelijk zijn van deze centrumplek. De markten eromheen hebben zelf ook weer kleinere plekken. Voor plattelandsontwikkeling betekent dat dus dat kleine dorpen alleen kunnen groeien als het gebied er omheen ook meegroeit. Hoewel het tegenwoordig genuanceerder is, komt hetzelfde concept ook terug bij het verschil tussen autonome dorpen en woondorpen, dat in het volgende deel verder uitgewerkt wordt.

2.4.2 *Rurale ontwikkeling van binnenuit*

Tegenwoordig is de aandacht verschoven van invloed van buitenaf, naar verandering van binnenuit (Heley & Jones, 2012; Murdoch, 2000). Hoewel er nog steeds een component waar de reikwijdte van voorzieningen speelt, wordt er meer gekeken naar wat de 'enabling' factoren zijn voor rurale ontwikkeling. Deze factoren stammen niet meer puur vanuit de overheid, de grootte van de afzetmarkt of de aanwezige grondstoffen, maar zijn ook grotendeels afhankelijk van de positie die bewoners zelf innemen. Ruimte wordt niet meer gezien als iets absoluuts, maar iets dat door relaties ontstaat (Lee, Árnason, Nightingale, & Shucksmith, 2005). Dat heeft ervoor gezorgd dat er in de huidige rurale ontwikkeling weinig meer van bovenaf wordt gewerkt. Dit werd voor het eerst zichtbaar in 1991, toen het LEADER-programma een bottom-up aanpak voor het platteland aanraadde. De belangrijkste onderdelen waren onder andere samenwerking en transparantie op het lokale niveau, maar ook de steun aan lokale initiatieven. Met dit programma wilde men in Europa de lokale bevolking steunen om hun eigen ideeën voor de toekomst te realiseren op basis van wat er al was (Nemes, 2005). Netwerken en 'sociaal kapitaal' spelen een belangrijke rol in dit onderzoek en worden apart behandeld.

2.4.3 *Leefbaarheid als ontwikkeling*

Rurale ontwikkeling heeft nog een tweede verandering doorgemaakt. Waar het eerst voornamelijk economische groei inhield, heeft het beleid zich vooral in West-Europa meer op de ontwikkeling en het behoud van de leefbaarheid moeten richten dan op (snelle) groei van de economische kracht van het platteland (Steenbekkers & Vermeij, 2013; OECD, 2014). Door de krimp die in de inleiding al is beschreven, is groei geen vanzelfsprekend iets meer op het platteland, en wordt het in sommige gebieden niet eens meer als een realistische mogelijkheid gezien (Achterhoek 2020). Door de ontwikkeling vast te stellen op de leefbaarheid, is het alsnog mogelijk om beleid te voeren op het platteland dat uiteindelijk de bewoners positief bereikt.

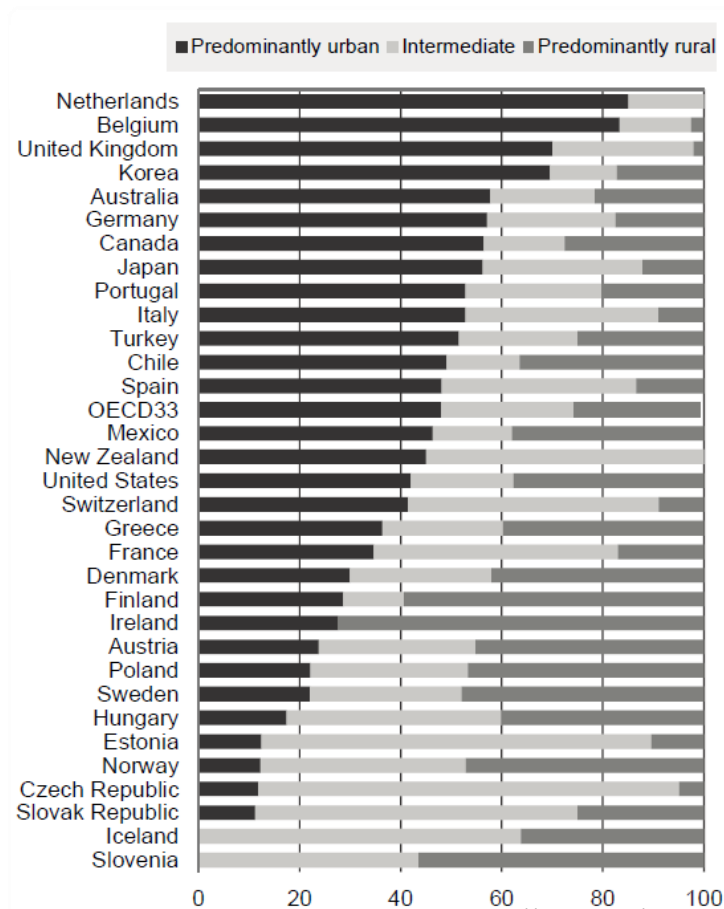
2.5 Het Nederlandse platteland

Rurale gebieden zijn altijd al een onderwerp geweest dat de interesse van wetenschappers weet te trekken. Onderzoek naar het rurale gebied is al lang een zeer interdisciplinair veld waar de landbouwwetenschap, sociale geografie, economie en beleidswetenschappen elkaar ontmoeten (Nemes, 2005; Young, 1983). Naast platteland, worden ook termen als het achterland, provincialen (van het Franse *Provence*) en boerenland geassocieerd met het ruraal gebied (Steenbekkers & Vermeij, 2013; Steenbekkers, Vermeij, & van Houwelingen, 2017). Een sluitende definitie van ruraal gebied of ruraliteit is lastig aan te duiden. Dat komt wellicht door de interdisciplinariteit van het vakgebied, aangezien geografen, economen en landbouw-wetenschappers met een andere bril kijken naar het ruraal gebied. Waar geografen kijken naar de dichtheid van het aantal woningen, kijken economen in termen van de centrum en periferie naar de vitaliteit van de economie en kijken landbouwwetenschappers naar de bijdrage van de primaire sector. (Murdoch, 2000; Steenbekkers & Vermeij, 2013; Young, 1983).

Voor het beschrijven van onderzoek naar het Nederlandse platteland moet volgens meerdere wetenschappers een ander kader gebruikt worden dan internationaal toegepast wordt bij onderzoek en beleid (RLG, 2005; Steenbekkers & Vermeij, 2013). De internationale kaders die terug te vinden zijn bij de OECD (2014) en de Europese Unie in het landbouwbeleid gebruiken namelijk methoden waardoor het lijkt dat Nederland bijna geen ruraal gebied meer heeft. Zo is de

Achterhoek volgens de OECD een voornamelijk stedelijk gebied (Terluin, Slangen, Van Leeuwen, Oskam & Gaaff, 2005). Dit onderzoek kijkt juist naar de Achterhoek omdat het een landelijke regio is. Door rekening te houden met de Nederlandse context, op een lager schaalniveau te kijken en ook andere maatstaven voor adressendichtheid te gebruiken, kan er toch een definitie worden gemaakt die strookt met wat de bewoners zelf ervaren. Onderzoekers die zeggen dat Nederland geen platteland meer heeft, hebben gelijk in die zin dat buitenlands onderzoek waar een andere inhoud aan ruraal gebied wordt gegeven niet altijd relevant is voor het Nederlandse platteland (OECD, 2014).

Verdeling van bevolking over OECD TL3 regio's (2012)

Bron: OECD (2013), *OECD Regions at a Glance 2013*, OECD Publishing, Paris, http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2013-en, pp. 51

Het platteland zelf, rekening houdend met de Nederlandse context, kan op meerdere manieren gedefinieerd worden (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Dat deze definities sterk verschillen, blijkt uit hoeveel mensen er dan tot platteland gerekende gebied wonen. Volgens de definitie van de OECD (2014) behoren de gemeenten met 150 inwoners per vierkante kilometer of minder tot plattelandsgebied. In dat geval zou maar 7% van de Nederlandse bevolking op het platteland wonen. Het SCP heeft in 2006 een bredere definitie gesteld, namelijk alle niet-stedelijke en weinig stedelijke postcodegebieden, waardoor uiteindelijk ongeveer 37% van de Nederlandse bevolking op het platteland zou wonen. Na het rekening houden met postcodegebieden waar men zich niet platteland ziet, bijvoorbeeld industrieel gebied met een lage bevolkingsdichtheid, is een gebied duidelijk geworden waar de inwoners zichzelf ook herkennen in de toewijzing. Dat kwam neer op

32% van de Nederlandse bevolking. Dit zorgt uiteindelijk voor de definitie van platteland: *“Al het niet-stedelijk en weinig stedelijk gebied in niet-stedelijke en weinig stedelijke gemeenten”* (Steenbekkers & Vermeij, 2013. pp. 27)

2.6 Leefbaarheid

De reden dat leefbaarheid vaak naar voren komt in onderzoek naar kleine kernen, is omdat het onderwerp leefbaarheid verbonden is met de kwaliteit van leven op een bepaalde locatie. Het woord leefbaarheid is voor het eerst gebruikt door de milieubeweging, waar een slechter milieu de algemene kwaliteit van leven zou benadelen (Veenhoven, 2000). Sindsdien komt het begrip leefbaarheid in veel verschillende stromingen voor, in nationale en lokale politiek, maar ook in de zorg. De afgelopen jaren is het begrip leefbaarheid nog breder geworden, en is de betekenis op veel plekken verschillend. Zelfs lokale overheden hebben vaak een eigen definitie van leefbaarheid (Leidelmeijer & Marlet, 2011; Klaver, 2015). Voor verschillende onderzoeken zijn dus verschillende passende definities van leefbaarheid. Ten eerste kan gekeken worden naar het relevante onderzoeksveld. Bij een onderzoek in de milieuwetenschappen wordt ook vervuiling en gezondheidsrisico's opgenomen een definitie van leefbaarheid, terwijl dat in dit onderzoek naar burgerparticipatie minder relevant is.

De definitie van leefbaarheid die in dit onderzoek gebruikt wordt, baseert zich op de notie dat leefbaarheid zowel objectieve als subjectieve kenmerken heeft (Kamp, van., Leidelmeijer, Marsman & de Hollander, 2004). Dat is omdat zaken als voorzieningen en veiligheid niet voor iedere gemeenschap dezelfde invloed hebben op leefbaarheid (Leidelmeijer & Marlet, 2011). Specifiek op het vlak van burgerinitiatieven worden in een subjectief onderdeel vaak de behoeften van de plattelandsbewoners toegevoegd. In deze onderzoeken gaat het namelijk vaak om de ervaren leefbaarheid en wat dat betekent voor burgerparticipatie. Daarom is de volgende definitie ontstaan:

“De leefbaarheid gaat om het samenspel tussen de fysieke kwaliteit, de sociale kenmerken en de veiligheid van de woonomgeving toegesneden op de behoeften van plattelandsbewoners” (Messink, 2014, pp. 26)

De behoeften van deze plattelandsbewoners zijn, niet overal gelijk. Deze 'behoeften van plattelandsbewoners' kunnen daarom niet als een constante gezien worden, maar zijn per context en per geval verschillend (BMC, 2007).

2.7 Typen dorpen

De bewoners van het platteland wonen voornamelijk in dorpen of in het buitengebied. Dorpen zijn anders dan steden omdat ze eerder de problemen ervaren die op het platteland spelen. Zo worden ze bijvoorbeeld sterker geraakt door bevolkingskrimp en vergrijzing (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Daarnaast zijn zelfs de dorpen die nabij de stad liggen, rustiger dan de stad zelf. In deze Dorpenmonitor duidelijk dat de bevolkingsgroei tot 2010 in dorpen lager lag dan in steden, ook in dorpen buiten krimpgebieden. Vooral tussen 1998 en 2004 is het aantal vertrekkers sterk gegroeid in dorpen. Dorpen worden veelal opgedeeld in de functie en het karakter die het heeft of in de ligging en grootte. Hoewel in dit onderzoek op basis van ligging en grootte wordt gekeken, worden beide kort uitgewerkt.

2.7.1 De functie en het karakter van een dorp

Wanneer een dorp wordt gecategoriseerd op basis van de functie, gebruikt men vaak een tweedeling in autonome dorpen en woondorpen (Thissen & Loopmans, 2013). Hier kan teruggekeken worden naar de central place theory en de theorieën die daarvan zijn afgeleid. In autonome dorpen komen de meeste bewoners uit het dorp zelf en zijn ze ook het grootste deel van hun dag in het dorp. Voor bewoners uit een autonoom dorp is het belangrijk dat ze in staat blijven zo veel mogelijk in het dorp zelf te doen. Dat is al sinds de jaren 1950 niet meer het geval (Van den Hoek, Schonewille & Merkus, 2012). Omdat men door veranderingen op het platteland steeds meer moest kijken naar werk in de stad, kwam er een cultuuromslag die leidde tot woondorpen. In woondorpen zijn mensen hoofdzakelijk gaan wonen om er te wonen en verder werken ze buiten het dorp. Vaak werd dan zichtbaar dat men in autonome dorpen snel voor elkaar klaar stond, en dat men in woondorpen een grotere mobiliteit en keuzevrijheid had (Steenbekkers, Simon & Veldheer, 2006).

2.7.2 Grote en kleine dorpen

Een ander onderscheid dat vaak gemaakt wordt, en ook een rol speelt in dit onderzoek, is het onderscheid tussen grote en kleine dorpen. Dit onderscheid kan gemaakt worden op zowel het aantal inwoners, of op basis van de stedelijkheid. Het probleem van onderscheid maken op basis van het aantal inwoners is dat het moeilijk is om te kiezen waar de grens wordt gelegd. De bovengrens voor het aantal inwoners verschilt sterk. Terwijl het CBS als bovengrens 2000 inwoners voor een klein dorp stelt, stellen zelfs de verschillende verenigingen voor kleine kernen een andere bovengrens. Daarentegen kan de "stedelijkheid", of eerder de afwezigheid ervan, beter dienen als een maat voor wanneer iets een klein dorp is. Iets geeft vaak eerder de uitstraling van een klein dorp wanneer het niet dicht bebouwd is (Steenbekkers & Vermeij, 2013). Hierdoor heeft ongeveer 90% van de kleine kernen minder dan 4000 inwoners. Dit past binnen de sterk variërende bovengrenzen die verschillende organisaties noemen, en daarom wordt de stedelijkheid in dit onderzoek als maat voor kerngrootte aangenomen. *Een klein dorp is een dorp in een niet-stedelijk postcodegebied (max 500 adressen/km²) en een groot dorp is een dorp in een weinig stedelijk postcodegebied (500-1000 adressen/km²).*

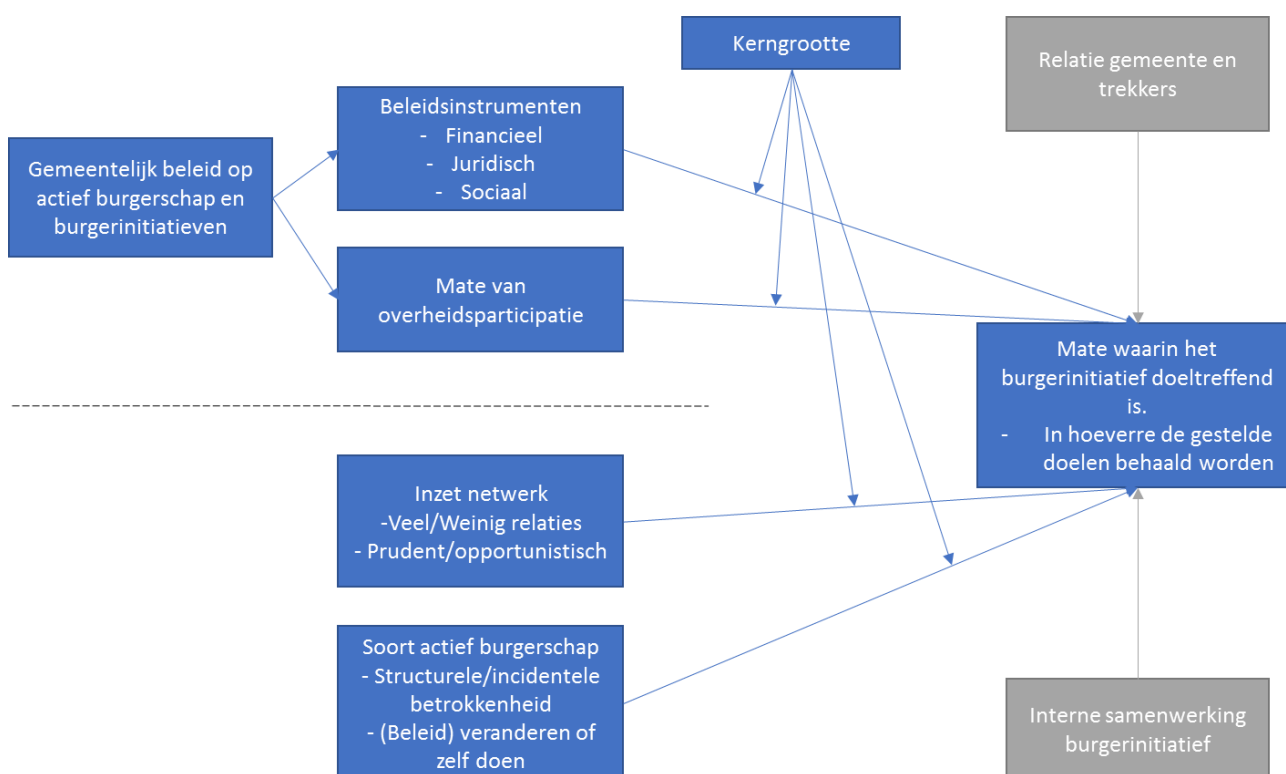
De verschillen tussen grote en kleine kernen zijn duidelijk aanwezig. Weinig mensen verhuizen van een groot dorp naar een kleiner dorp, waardoor de meeste verhuizingen plaatsvinden tussen hetzelfde type dorp of naar grotere kernen. De Dorpenmonitor (2013) noemt talloze verschillen tussen grote en kleine dorpen, zoals dat bewoners in kleine dorpen meer aandacht hebben voor de natuur, meer gewend zijn te reizen voor voorzieningen en een sterkere lokale samenhang hebben. De al vaker genoemde nadelen zijn het sterkst in de kleine dorpen, er is bijvoorbeeld meer armoede in kleine dorpen dan in grote dorpen. Hoewel er op ieder vlak verschillen merkbaar zijn, is het verschil dat voor dit onderzoek het belangrijkste is dat uit de data blijkt dat bewoners meer gebruik maken van een dorpshuis en daarnaast ook meer vrijwilligerswerk doen. Volgens de Dorpenmonitor (2013) is het echter bij zowel grote als kleine dorpen nog niet duidelijk voor welke doelen burgers zich hard willen maken en of deze burgerparticipatie de kleinere dorpen ook meer ten goede komt.

	Definitie platteland	Aandeel Nederlandse bevolking (%)	Aandeel Nederlands landoppervlak (%)
OECD (2008)	Gemeenten met een gemiddelde dichtheid < 150 inwoners per km ²	2	31
CBS (1992)	Niet-stedelijk en weinig stedelijke gebieden met een omgevingsadressen <1000 adressen per km ²	12	~ 50
SCP (2006)	Alle niet stedelijke en weinig-stedelijke postcodegebieden	37,4 (2010)	70,5 (2008)
SCP (2013)	Alle niet stedelijke en weinig-stedelijke postcodegebieden in niet-stedelijke en weinig stedelijke gemeenten	32,1 (2010)	66,6 (2008)

Tabel 1: Gemaakt op basis van tabel in Steenbekkers & Vermeij, 2013, pp. 27

2.8 Conceptueel Model

Het volgende conceptueel model laat zien hoe de verschillende begrippen zijn verwerkt in een denkmodel. Een conceptueel model laat de (verwachte) relaties rondom het onderzoeksobject zien, maar moet natuurlijk onderbouwd worden met theorie (Doorewaard & Verschuren, 2015). Deze paragraaf dient dus om de onderdelen van het onderstaande conceptueel model te beschrijven zodat er geanalyseerd kan worden. In het dit hoofdstuk zijn veel onderwerpen aan bod gekomen en zijn er ook een aantal zaken besproken die niet rechtstreeks aan bod komen in dit conceptueel model, zoals het type burgerinitiatief en de typen dorpen. Toch heeft alles in het theoriehoofdstuk de denkrichtingen en verwachte relaties gestuurd.

Ter herinnering, het doel van dit onderzoek is om de twee gekozen dorpen te vergelijken op basis van de rol van de trekkers en de rol van de gemeente en te kijken wat voor suggesties daarmee aan de gemeente Bronckhorst te brengen zijn. De rol van de trekker en de rol van de gemeente zijn twee onderwerpen met elk hun eigen concepten en indicatoren. De horizontale lijn in het midden dient om die scheiding zichtbaar te maken. In deze paragraaf worden eerst de punten van de gemeente beschreven, vervolgens de punten van de trekkers en ten slotte hoe dat bij elkaar komt.

Overheidsbeleid

Het meest links in de bovenste helft staat dat de ingezette beleidsinstrumenten en de mate van overheidsparticipatie worden beïnvloed door het overheidsbeleid (Messink, 2014). Het beleid is immers de manier hoe de gemeente besluit een bepaald doel te bereiken (Hoogerwerf & Herweijer, 2014). Zowel de houding van de gemeente als de ingezette beleidsinstrumenten hebben direct invloed op de burgerinitiatieven (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011; Messink, 2014).

Beleidsinstrumenten

De ingezette beleidsinstrumenten hebben gewoonlijk een positieve invloed op een burgerinitiatief (Oude Vrielink & van de Wijdeven, 2011). In dit onderzoek wordt gekeken naar drie typen beleidsinstrumenten, financieel, regelgevend en sociaal, omdat dit de meest relevante instrumenten zijn voor burgerinitiatieven (Messink, 2014). Het belangrijkste is dus de mate waarin deze instrumenten een positief effect hebben.

Overheidsparticipatie

Voor de mate van overheidsparticipatie is niet één ideale maat (ROB, 2012). Er is tot een bepaalde mate wel een positief effect naarmate er minder sturing is, aangezien er dan meer ruimte is voor de samenleving zelf. Verder wordt ook gekeken of ze reactief of proactief werken, een proactieve houding zou positief zijn voor de burgerinitiatieven (Messink, 2014).

Netwerk van trekkers

Bij de trekkers is ten eerste interessant hoe de trekker zijn of haar netwerk inzet voor het burgerinitiatief. Een trekker kan kiezen veel of weinig mensen in dat netwerk te betrekken en dat gebeurt vaak met een bepaalde motivatie. Deze kan voornamelijk opgedeeld worden in een overheersend opportunistische motivatie of een prudente motivatie (de Bruijn & ten Heuvelhof, 2009). Een prudente motivatie valt op doordat iemand veel waarde hecht aan het belang van anderen, terwijl een opportunistische motivatie opvalt doordat mensen punten willen scoren ten koste van anderen. Er wordt geprobeerd dit genuanceerd te coderen door ook een optie overig te hebben. Dan kan daar bij de analyse ook rekening mee gehouden worden.

Actief burgerschap

Net als bij de vorm van overheidsparticipatie zegt men bij de soort actief burgerschap dat iedere vorm nuttig kan zijn, maar het kan wel zijn dat een vorm ideaal is voor de gelegenheid of juist totaal niet (Van de Wijdeven et al, 2014). Hier is het actief burgerschap opgedeeld in het onderscheid tussen beleid willen veranderen of iets zelf willen doen, en het onderscheid tussen een structurele of incidentele betrokkenheid.

De lange streep van boven naar beneden laat de mogelijke invloed van kerngrootte zien. De initiatieven in dit onderzoek kunnen door de selectiemethode allemaal gezien worden als succesgevallen (Denters et al, 2013). Omdat er wel vaak gezegd wordt dat het effect van de variabelen afhankelijk is van een externe factoren, lijkt de kerngrootte een interveniërende variabele te zijn (van de Wijdeven, 2012; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011, Wiebusch & Moulijn, 2013;).

Het onderzoek wordt dus op basis van deze kenmerken uitgevoerd. Er zijn twee andere variabelen, hier in het grijs, die niet meegenomen zijn in het onderzoek maar wel van interesse zijn. Dit onderzoek richt zich puur op de rol van de gemeente en de inzet van de trekker en omdat deze twee niet puur aan één van de twee toe te schrijven zijn worden ze wel meegenomen in de casusbeschrijving maar niet in de analyse.

2.9 Operationalisering

In de volgende tabel is weergegeven waarop gelet wordt tijdens de analyse.

Concepten	
Context van casus	Voor gemeente: • Bestuurlijke geschiedenis • Oude relevante beleidsvormen • Totstandkoming huidig beleid Voor kernen: • Kerngrootte in stedelijkheid en inwoners • Kenmerken van de dorpen op basis van o.a. in 2.7 genoemde punten. • Achtergrond burgerinitiatief • Doelen van het burgerinitiatief, inclusief doelgroep
Gemeentelijk beleid dat relevant is voor burgerinitiatieven	• Langetermijndoelen aangaande voorzieningen, leefbaarheid en burgerparticipatie • Veranderingen die burgerinitiatieven stimuleren of faciliteren • Aanwezige informatie voor burgers • Invloed van burgers bij beleidsvorming, kijken naar de vier punten die genoemd zijn in 2.3.2
Gemeentelijke beleidsinstrumenten die invloed hebben op burgerinitiatieven	• Er wordt gelet op drie beleidsinstrumenten, namelijk de financiële beleidsinstrumenten, juridische beleidsinstrumenten en communicatieve beleidsinstrumenten. • Er wordt gekeken hoe deze beleidsinstrumenten ingezet worden en welke het meest gewaardeerd worden.
Mate van overheidsparticipatie	• In plaats van te kijken naar waar in het proces burgers invloed hebben op beleid, wordt gekeken naar hoe de gemeente invloed heeft op de initiatieven en zo de sturing. • Gekeken wordt naar de vormen van overheidsparticipatie genoemd in 2.3.3 • De houding van de gemeente is passend als de bewoners de invloed die de gemeente heeft gehad passend vinden.
Burgerschap van de trekkers	• Duur van inzet voor het burgerinitiatief in tijd om te zien hoe structureel ze bezig zijn. • Mate van contact met andere betrokkenen, veel contact is meer structureel bezig terwijl weinig meer ad hoc is. • Persoonlijke voorkeur voor beïnvloeden of zelf doen • Of de trekker in praktijk een voorkeur moet geven aan beïnvloeden of zelf doen en hoe ze hier naar kijken.
Inzet van de trekkers	• Er wordt gelet op het betrekken van andere actoren - Wat voor bijdrage de andere actoren leveren - Hoeveel er betrokken worden • Het strategisch gedrag bij het betrekken van de actoren: - Prudent of Opportunistisch - <i>Overig</i> is een optie wanneer iets duidelijk strategisch is maar niet zeker prudent of opportunistisch is.
Invloed van kerngrootte	• Het gaat er om, om tijdens de interviews te kijken hoe het misschien invloed heeft. Mogelijke voorbeelden zijn invloed op het gebied van; - Aantal inwoners - Mentaliteit of wensen - Mogelijkheden • <i>Bij de gemeente:</i> Het bewust toespitsen van beleid of inzetten van beleidsmiddelen op kernen op basis van de grootte. • <i>Bij de trekker:</i> Het bewust kiezen voor een bepaalde strategie op basis van de

	(implicaties) van de kerngrootte • <i>Algemeen:</i> De verschillen tussen Hengelo en Halle op het gebied van de onderzochte variabelen kunnen wijzen op invloed van de kerngrootte. • Een grote kern is een kern met een stedelijkheidsniveau 4, een kleine kern is een kern met een stedelijkheidsniveau 5
--	---

Begrippen	
Bevolkingskrimp	De afname van de bevolking in een gebied als gevolg van onder andere ontgroening en vergrijzing. Hierdoor komen voorzieningen onder druk omdat de drempelwaarde niet altijd meer gehaald wordt.
Grote kern	Een grote kern is een kern met stedelijkheidsniveau 4, waardoor het niet als daadwerkelijk stedelijk gebied gezien kan worden in het Nederlandse platteland. Een grote kern heeft meer inwoners en een hogere bevolkingsdichtheid.
Kleine kern	Een kleine kern is een kern met stedelijkheidsniveau 5, met een ondergrens van 500 inwoners. Hier wonen de bewoners vaak verder uit elkaar en moeten ze reizen voor een aantal voorzieningen.
Leefbaarheid	De fysieke kwaliteit, veiligheid en sociale kenmerken van de woonomgeving zoals het past bij de behoeften van de plattelandsbewoners.
Burgerinitiatieven	Projecten opgezet door bewoners, die als doel hebben iets te veranderen in de leefomgeving. Er zijn vier typen burgerinitiatieven, zoals genoemd in hoofdstuk 2, gescheiden op <i>intern netwerk</i> en <i>extern netwerk</i>
Netwerken	Een aantal actoren met elk hun eigen motieven en hun eigen bronnen, die elkaar nodig hebben om een eigen doel te bereiken. Hier wordt het dus gezien als welke actoren men bestuut te betrekken in het netwerk rond het initiatief.
Strategisch gedrag	Vooraf uitgedachte keuzen, om een doel te bereiken. Ruwweg op te delen in <i>prudente</i> en <i>opportunistische</i> motivaties, waarbij prudente motivaties bij de keuzen ook aan het tevreden stellen van anderen denken. <i>Overig</i> is toegevoegd omdat strategieën niet altijd goed te categoriseren zijn.
Generaties actief burgerschap	<i>Eerste generatie:</i> Burgers hadden invloed op beleid tijdens de invoering van het beleid. <i>Tweede generatie:</i> Burgers hadden invloed tijdens de vorming van het beleid <i>Derde generatie:</i> Burgers zijn eigenaar van het beleid en nemen zelf vaker het initiatief.
Actief burgerschap	Twee assen, gescheiden op <i>structureel of ad hoc</i> en op <i>beleid beïnvloeden of zelf doen</i> . <i>Wijkexperts:</i> Beleid beïnvloeden op structurele basis. <i>Buurtbouwers:</i> Zelf doen op structurele basis. <i>Projectentrekkers:</i> Zelf doen op ad hoc basis. <i>Casusexperts:</i> Beleid beïnvloeden op ad hoc basis.
Trekkers	Diegenen die een hoofdrol aannemen bij een initiatief, bijvoorbeeld als voorzitter of als bestuurslid.
Overheidsparticipatie	De samenwerking tussen de overheid en de burgers, bekeken vanuit hoe de overheid invloed heeft op projecten van burgers.
Burgerparticipatie	De deelname van burgers aan projecten of beleid. Dit wordt bekeken vanuit hoe ver de invloed die burgers hebben toegestaan wordt door de gemeente.

3 Methodisch kader

In dit hoofdstuk wordt de aanpak, dus het model en de uitvoering van het onderzoek beschreven. Hierbij wordt eerst gekeken naar het type onderzoek en de onderzoeksstrategie, dus de keuzes die gemaakt zijn vooraf aan het kiezen van methoden voor dataverzameling. Vervolgens zullen de methoden van dataverzameling en de selectie van de cases worden beschreven. Uiteindelijk wordt er gereflecteerd op de analyse van de data.

3.1 Onderzoekstype

Het doel van dit onderzoek, dat in paragraaf 2.8 ook herhaald is, heeft betrekking op één specifieke gemeente en richt zich op individuele houdingen en ervaringen. Daarom is dit een exploratief kwalitatief onderzoek. Verschuren en Doorewaard (2015) geven aan dat wanneer een onderzoeker een vermoede relatie verder wil verkennen, een kleinschalig kwalitatief onderzoek een goede keuze is. In dit geval is de vermoede relatie een mogelijke invloed van kerngrootte, maar ook de daadwerkelijke rol van burgers en gemeente bij burgerinitiatieven kan nog verder verkend worden (Steenbekkers & Vermeij, 2013; Messink, 2014).

De redenen om te kiezen voor een kwalitatief onderzoek zijn meervoudig (Creswell, 2013). Zo is kwalitatief onderzoek een goede manier om diepgaand te kijken naar een klein aantal objecten, zodat de context goed zichtbaar wordt (Verschuren & Doorewaard, 2015). Daarnaast maakt dit het goed mogelijk om een focus te zetten op de trekkers en hun ervaringen. Een ander groot voordeel hier is dat het mogelijk is met een verkennende blik zelf een set conclusies op te bouwen vanuit de bevindingen, een inductieve aanpak dus (Creswell, 2013).

3.2 Onderzoeksmethode:

Voor dit onderzoek is gekozen een meervoudige case-study benadering te gebruiken. Deze keuze is gemaakt omdat het hier nodig is om een nadruk te leggen op de context van de twee gekozen dorpen Hengelo en Halle, waar de trekkers van de burgerinitiatieven zich in bewegen. Een case-study ontwerp maakt dat mogelijk (Yin, 2003; Creswell, 2013). Er wordt geprobeerd op holistische wijze de situatie van meerdere dorpen in beeld te krijgen, waar andere vormen van kwalitatief onderzoek minder passend voor zijn. De twee dorpen kunnen als een eigen case gezien worden en hebben ook hun eigen context in de zin van grootte maar ook historische ontwikkeling (van den Bergh, van Bleek, Derks, Weijkamp & Winden, 2013). In principe is het bij case-study onderzoek mogelijk en zelfs nodig om zoveel mogelijk bronnen en soorten data te gebruiken om een goed beeld te creëren.

De belangrijkste implicatie van de keuze voor een case-study onderzoek is de nadruk op interne validiteit (Verschuren & Doorewaard, 2015). Het is belangrijk om zoveel mogelijk bronnen en vormen van data te gebruiken (Yin, 2003; Creswell, 2013). Deze bronnen- en methodentriangulatie is nodig om de betrouwbaarheid en interne validiteit zo hoog mogelijk te krijgen (Verschuren & Doorewaard, 2015). In dit geval wordt er gebruik gemaakt van zowel interviews en observaties als verschillende documenten.

De keuze voor een meervoudige case-study maakt het mogelijk om twee aparte cases te analyseren en vervolgens te kijken waar ze verschillen (Yin, 2003). Er zit dus een duidelijk comparatief element in dit onderzoek. Om goed te kunnen vergelijken moeten zoveel mogelijk andere variabelen gelijk gehouden worden om externe effecten te beperken. Bij het vergelijken van twee dorpen is dat moeilijk, vooral bij een groot dorp en een klein dorp (Steenbekkers & Vermeij, 2013). De ligging in de gemeente Bronckhorst is hier de belangrijkste constante factor. In beide dorpen is het gemeentebestuur grotendeels gelijk en zullen de bewoners tot op zekere hoogte een lokale cultuur delen (Hofstede, Hofstede & Minkov, 2011). De gekozen cases in dit onderzoek zijn representatieve cases voor wat in de gemeente Bronckhorst als grote en kleine dorpen wordt gezien.

3.3 Dataverzameling en dataverwerking

Zoals hiervoor genoemd, wordt er gebruik gemaakt van meerdere databronnen en worden de gegevens op meerdere wijzen verzameld. Deze methoden zijn semigestructureerde interviews, het analyseren van een aantal documenten en een participantenobservatie. Omdat alle drie de databronnen op een andere manier zijn aangepakt, worden ze hier kort beschreven.

3.3.1 Interviews

De belangrijkste databron in dit onderzoek komt voort uit semi-gestructureerde interviews. Deze interviews zijn afgenomen bij de trekkers van burgerinitiatieven en bij mensen van de gemeente Bronckhorst. Omdat het een meervoudige case study is, zijn er twee groepen initiatiefnemers geïnterviewd (Yin, 2003). Het grootste voordeel van een semi-gestructureerd interview is dat het zeer dynamisch is, omdat het mogelijk is binnen een vooraf vastgesteld kader vragen te stellen die niet van tevoren uitgeschreven zijn (Verschuren & Doorewaard, 2016).

In dit onderzoek is een aantal vragen uitgeschreven die rechtstreeks bedoeld zijn de onderzoeksvragen te beantwoorden of de context in beeld te krijgen, maar er is veel ruimte voor vervolgvragen of eigen input van de respondent. De interviewgids is opgesteld op basis van een aantal thema's die niet rechtstreeks de onderzoeksvragen reflecteren, maar uiteindelijk wel antwoord bieden op deze vragen. Zo is er meer ruimte voor een persoonlijk gesprek, iets wat door Creswell (2013) als een voordeel wordt gezien. De verschillende interviewguides zijn te vinden in bijlage 3.

De interviews zijn zowel fysiek als telefonisch afgenomen, de telefonische interviews zijn enkel afgenomen indien de respondent anders niet beschikbaar was. In enkele gevallen is ook gebruik gemaakt van duo-interviews. Tijdens het interview is het belangrijk dat iedereen spreektijd heeft, tijdens de transcriptie moet alles aan de juiste persoon toegewezen worden. In alle gevallen is er vooraf toestemming voor een opname gevraagd en zijn ook de citaten teruggekoppeld naar de respondenten. De lijst met respondenten is te vinden in bijlage 2.

De verwerking van de interviews is begonnen met het transcriberen van ieder interview. Deze transcriptie is woordelijk gebeurd, wat betekent dat alle uitspraken van de respondenten uitgeschreven zijn maar niet letterlijk. Niet iedere "euh" is dus uitgeschreven. Vervolgens zijn de interviews eerst zeer open en ruw gecodeerd op papier, wat later vaak uitgewerkt is in atlas ti als comments. De tweede ronde van coderen heeft meer gesorteerd op de onderwerpen zoals ze voorkwamen in het conceptueel model en ook andere groepen onderwerpen, en zijn de daadwerkelijke codes in atlas.ti. Door op deze wijze de interviews te coderen en te analyseren

worden patronen in de interviews goed zichtbaar. Deze manier van coderen was ook uitermate geschikt voor het analyseren van de data, aangezien het zo mogelijk werd de uitspraken of stukken tekst te sorteren op codes, en zelfs meerdere gesprekken naast elkaar te leggen. In een enkel geval werd zo een tegenstrijdigheid binnen hetzelfde initiatief zichtbaar. Waar de meeste bevindingen elkaar ondersteunden, kon dat dus een goede analyse per kern opleveren.

3.3.2 Documenten

De tweede soort data die in dit onderzoek wordt gebruikt zijn documenten. Dat zijn zowel aangeleverde documenten van de burgerinitiatieven, als beleidsdocumenten van de gemeente Bronckhorst. Vanuit de beleidsdocumenten kan een beeld gevormd worden wat het beleid op papier is, en met de documenten die de burgerinitiatieven hebben aangeleverd, kan ik de huidige uitvoering vergelijken met de plannen die in het begin gemaakt zijn. Deze documenten dienen als aanvullende data, maar de interviews dienen als hoofddata. Door gebruik te maken van documenten, wordt datatriangulatie behaald.

Deze documenten zijn geanalyseerd op beleidspunten die invloed kunnen hebben op burgerinitiatieven, zoals subsidies en aangestelde ambtenaren, maar ook regelingen en heffingen. Hier kon in het interview bij de gemeente naar verwezen worden, en andere uitspraken in de interviews konden geverifieerd worden met behulp van deze documenten. Wanneer de burgerinitiatieven zelf documenten hebben aangeleverd, bijvoorbeeld over hun eerste plannen, kon dit helpen hun uitspraken te verifiëren of verduidelijken.

3.3.3 Participantenobservatie

De laatste databron, een participantenobservatie, is ontstaan als een incidentele databron. Toen de kans zich aanbood om mee te kijken bij een bijeenkomst van een van de initiatieven, het dorpsplan in Halle, was het niet alleen mogelijk kennis te maken met de respondenten maar ook om de bewoners van het dorp zelf bezig te zien met het initiatief. Voor een participantenverslag is het belangrijk veel notities te maken (Verschuren & Doorewaard, 2015). Tijdens die bijeenkomst zijn zowel notities gemaakt over het verloop van de bijeenkomst zelf als wat betrekking heeft op de onderzoeksvragen. Deze zijn later verwerkt in een kort verslag zodat een aantal belangrijke zaken ook in de analyse verwerkt konden worden. In enkele gevallen is hier ook in de interviews naar verwezen.

3.4 Case-selectie

Omdat in dit onderzoek op meerdere niveaus een keuze gemaakt moest worden voor de case, zowel op gemeenteniveau als op kernniveau, is het bij beide niveaus waardevol om deze keuzes te verantwoorden.

3.4.1 Keuze gemeente

Bij de keuze voor een gemeente zijn een aantal criteria gesteld, zodat uiteindelijk een krimpgemeente gekozen kon worden die genoeg kleine en grote kernen had en waar de situatie goed zichtbaar kon worden.

Eerst is een keuze op krimpgebieden gemaakt. Er zijn krimpgebieden en anticipeergebieden. Bij krimpgebieden ligt er meer nadruk op het stimuleren van een aanpak, terwijl bij anticipeergebieden ook veel preventief gewerkt wordt. Omdat op de achtergrond van dit onderzoek acceptatie van het probleem krimp en ook het werken met krimp een rol speelt,

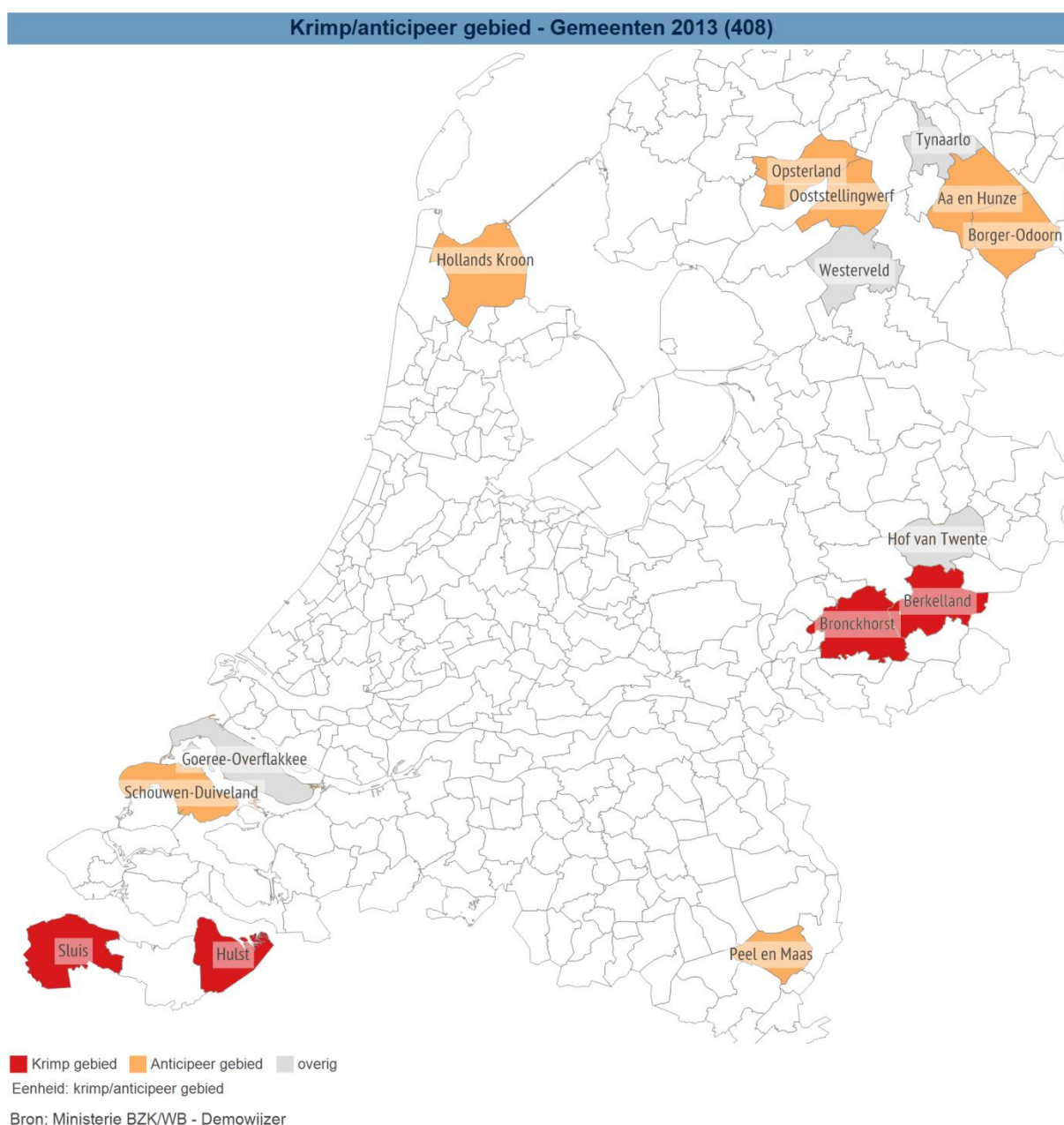
worden alleen krimpgemeenten geselecteerd. Dat zijn de regio's Eemsdelta, Oost Groningen, De Marne, Parkstad Limburg, Maastricht-Mergeland, de Westelijke Mijnstreek, Zeeuws Vlaanderen, de Achterhoek en Noord-Oost Friesland.

Vervolgens is geselecteerd welke gemeenten hiervan P10 gemeenten zijn. Dat is een groep gemeenten die een lage bevolkingsdichtheid hebben, weinig verstedelijking en meer kernen hebben dan gemiddeld (Van Ede e.a., 2013; in Edens, 2016. P. 51). De P10 gemeenten geven het volgende aan op hun eigen website: *"De P10 is het samenwerkingsverband van grote plattelandsgemeenten. De vijftien grootste plattelandsgemeenten van Nederland hebben veel dezelfde ambities en uitdagingen waarvoor zij zich dagelijks inzetten. In P10-verband brengen zij deze onder de aandacht van de landelijke en Europese politiek. De P10 is samen met andere organisaties zoals LTO, Vereniging Kleine kernen, Netwerk Platteland, één van de organisaties die de plattelandsthema's onder de aandacht brengt van diverse partijen. Gesprekspartners zijn o.a. VNG en diverse ministeries."* Deze keuze dient ook om de externe validiteit te verhogen. De resultaten van dit onderzoek kunnen in enige wijze relevant zijn voor deze gemeenten, omdat ze meer met elkaar overeenkomen dan andere Nederlandse gemeenten.

Als laatste wordt voorrang gegeven aan een gemeente die veel kernen heeft. Hoewel al deze gemeenten veel kernen hebben, zal het bij een extreem geval makkelijker zijn de vinger op de zere plek te leggen en dus verschillen te ontdekken (Yin, 2003). In de tabel is gemakkelijk te zien dat Bronckhorst met stip de meeste kernen heeft. Met 44 kernen ligt het zelfs ver boven het gemiddelde binnen de P-10 gemeenten. Een voordeel is dat de gemeentepolitiek aangeeft ook zoekt naar nieuwe wijzen om met burgerinitiatieven om te gaan.

P-10 Gemeenten	Aantal kernen	Type regio	Naam regio
Bronckhorst	44	Krimpregio	Achterhoek
Sluis	16	Krimpregio	Zeeuws-Vlaanderen
Hulst	15	Krimpregio	Zeeuws-Vlaanderen
Berkelland	11	Krimpregio	Achterhoek
Aa en Hunze	35	Anticippeerregio	Oost Drenthe
Borger-Odoorn	25	Anticippeerregio	Oost Drenthe
Hollands Kroon	22	Anticippeerregio	Kop van Noord-Holland
Schouwen-Duiveland	17	Anticippeerregio	Schouwen-Duiveland
Opsterland	16	Anticippeerregio	Zuidoost Friesland
Ooststellingwerf	13	Anticippeerregio	Zuidoost Friesland
Peel en Maas	11	Anticippeerregio	Noord-Limburg
Westerveld	26	Geen krimpregio	Zuidwest-Drenthe
Tynaarlo	18	Geen krimpregio	Noord-Drenthe
Goeree-Overflakkee	14	Geen krimpregio	Groot-Rijnmond
Hof van Twente	7	Geen krimpregio	Twente

Tabel 2: Alle P10 gemeenten, met het aantal kernen, type regio en de naam van de COROP-regio.

Figuur 3: P10 gemeenten in kaart. Alle P10-gemeenten met kleur aangegeven of het krimp gemeenten zijn of niet. Eigen bewerking van gedownloade kaart van de vlakken Goeree-Overflakkee en Hof van Twente van anticipeer gebied naar overig en Bronckhorst en Berkelland van anticipeer gebied naar Krimp gebied op basis van recente data van de Rijksoverheid. Overgenomen van “Kerncijfers Wijken en Buurten” van Rijksoverheid, 2017 (<https://voiskwb.datawonen.nl/>)

3.4.2 Keuze dorpen

Vervolgens is geselecteerd op welke dorpen in dit onderzoek worden vergeleken. Met het vinden van de juiste data over de 44 dorpen waren enkele moeilijkheden, die in een bijlage verder zijn besproken. Omdat in dit onderzoek de definitie op basis van stedelijkheid wordt gebruikt, blijft de keuze binnen de kleine dorpen moeilijk. Bij de grote dorpen bleek enkel de keuze tussen Hengelo, Vorden en Zelhem te bestaan. In tegenstelling tot de kleine dorpen, bleek geen van deze grote dorpen een Dorpsbelangenorganisatie te hebben. Omdat deze in Hengelo wel heeft bestaan is

Hengelo als grote kern gekozen, zodat dit misschien verklaard kon worden in de interviews. Vervolgens is op basis hiervan het criterium gesteld dat in de kleine kern ook een DBO aanwezig moest zijn. Op basis hiervan en met Hengelo als grote kern is in een gesprek met een verantwoordelijke gebiedsambtenaar besproken welke kleine kern het meest interessant zou zijn. Uit de overgebleven keuze tussen Halle en Keyenburg is het dorp Halle op basis van het inwoneraantal gekozen dat 850 inwoners heeft omdat dit mogelijkheid bood tot een participantenobservatie en zo een nieuwe databron gebruikt kon worden.. Er is daarnaast een ondergrens van 400 inwoners gebruikt om niet in de categorie “zeer kleine dorpen” van het CBS te zitten.

3.4.3 Keuze burgerinitiatieven

Bij dit onderzoek is contact opgenomen met meerdere aanwezige burgerinitiatieven in de gekozen kernen. Omdat er in het algemeen een grote verscheidenheid en een grote hoeveelheid burgerinitiatieven aanwezig kan zijn, is gekozen om, indien mogelijk, twee burgerinitiatieven per kern te selecteren die op enige wijze bijdragen aan de leefbaarheid. Hierbij is het van belang dat de burgerinitiatieven recent begonnen zijn maar al langer dan een jaar bestaan, gezien het grote aantal burgerinitiatieven dat niet slaagt (De Haan & Haartsen, 2015). Om deze selectie van burgerinitiatieven te maken, is contact opgenomen met gebiedsambtenaren van de Gemeente Bronckhorst en de vereniging voor Dorpshuizen en Kleine Kernen Gelderland. De gebiedsambtenaren van de Gemeente Bronckhorst vormen een directe lijn tussen de kernen in de Gemeente Bronckhorst en de gemeente. Hierdoor hebben de gebiedsambtenaren een goed beeld van wat de belangrijkste burgerinitiatieven zijn in de kernen. Deze gebiedsambtenaren hebben tijdens de casusselectie namen genoemd van interessante burgerinitiatieven, waar later contact mee is opgenomen. Tijdens contact met DKK werden dezelfde initiatieven genoemd, waaruit bleek dat de gekozen burgerinitiatieven door meerdere instanties van belang werden gevonden.

3.4.4 Populatieselectie

In dit onderzoek is gekozen interviews af te nemen bij de initiatiefnemers of trekkers van de burgerinitiatieven en ambtenaren van de gemeente. Bij de gemeente is geprobeerd zowel contact op te nemen met gebiedsambtenaren die betrokken zijn bij de dorpen in kwestie als met de wethouder die kernbeleid in zijn takenpakket heeft. Op deze wijze kan de daadwerkelijke uitvoering en de relatie met de burgerinitiatieven in de interviews met gebiedsambtenaren worden besproken, en de invulling van het beleid zoals het invloed heeft op de kernen door de wethouder. De bevindingen uit de gesprekken met de gemeente staan los van de bevindingen uit de gesprekken bij de burgerinitiatieven in de kernen. Bij de burgerinitiatieven in de kernen is gekozen om contact op te nemen met de voorzitters van de burgerinitiatieven andere bestuursleden die veel ervaring hebben met de rol van de initiatiefnemers en gemeente, ook kernbreed.

Samenvattend zijn in dit onderzoek de geselecteerde casussen:

Grote kern:

- Zwembad het Elderink (Hengelo)
- Park de Bleijke (Hengelo)

Kleine kern:

- Dorpsplanproject Halle (Halle)
- Dorpshuis de Korenaar Halle (Halle)

3.5 Kwaliteitseisen bij kwalitatief onderzoek

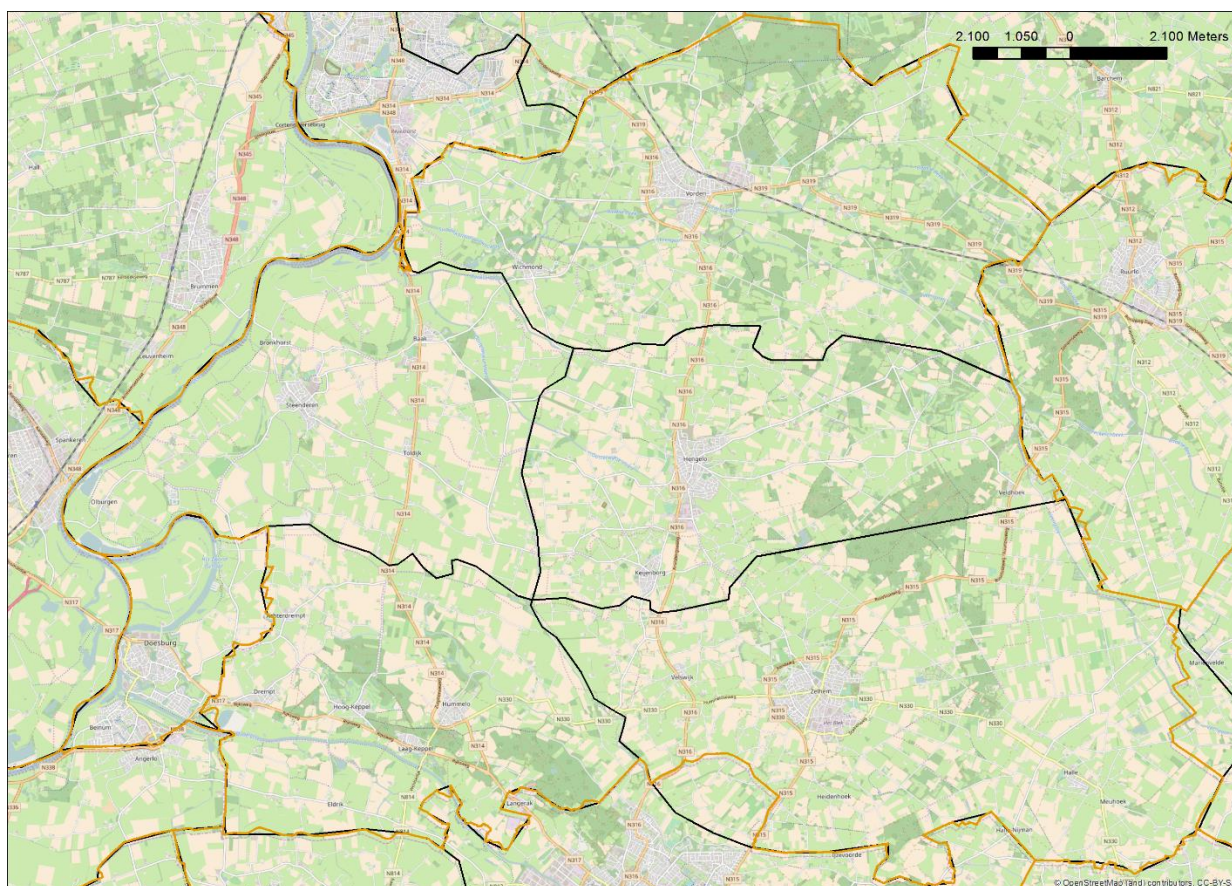
Bij wetenschappelijk onderzoek gelden een aantal belangrijke kwaliteitseisen. Deze kwaliteitseisen hebben betrekking op de validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek (Creswell, 2013). In dit onderzoek is geprobeerd zowel de betrouwbaarheid van dit onderzoek zo hoog mogelijk te maken en ook een zo valide mogelijk onderzoek te voeren.

De betrouwbaarheid van dit onderzoek wordt verzekerd door zoveel mogelijk stappen van dit proces te documenteren. Intern houdt dat in dat iedere notitie die bewaard kan worden, bewaard wordt en iedere digitale notitie bewaard blijft, er zijn constant backups gemaakt van deze notities. De codes en analyses zijn beschikbaar voor iedereen die het nodig heeft. Verder is de betrouwbaarheid van dit onderzoek ook gegarandeerd door bij iedere respondent eerst duidelijk om toestemming te vragen voor het opnemen van de interviews en verwerken van de opnamen. Tijdens het eerste contact en tijdens het interview is gevraagd of het opnemen toegestaan was. Toen tijdens het gesprek bij het park de Bleijke nieuwe mensen aan tafel aanschoven, is het gesprek gepauzeerd tot er toestemming was om op te nemen.

De validiteit van dit onderzoek is intern gegarandeerd door een grote hoeveelheid literatuur te gebruiken, om zo zeker te weten dat onderzocht wordt wat de bedoeling is. Omdat de data bewaard blijft, kunnen andere onderzoekers deze stappen in principe volgen om vergelijkbare data te krijgen. Ook is de interne validiteit gegarandeerd door zoveel mogelijk respondenten en soorten bronnen te krijgen, waardoor er zowel bronnen als methodentriangulatie is geweest. Hierdoor wordt de kans dat er belangrijke zaken worden gemist beperkt. De externe validiteit van dit onderzoek is klein, dat moet geaccepteerd worden. Omdat het een casestudy is, is het voornamelijk toepasselijk op de cases in dit onderzoek. Toch wordt zo alsnog twee dorpen bereikt, wat ook een redelijke prestatie is. Het voordeel is dat hier niet één, maar twee initiatieven per dorp zijn geanalyseerd. Zo zijn incidentele zaken niet meteen voor gebruikelijk aangenomen. In mindere zin kan dit ook voor de gehele gemeente Bronckhorst relevant zijn. Omdat de gemeente 44 kernen heeft, moet er wel worden opgepast met dit soort uitspraken. Op het verst kan het nog nuttig zijn voor andere P10 gemeenten.

H4. Casusbeschrijving gemeente Bronckhorst

Voorafgaand aan de analyse wordt eerst de context van de gemeente Bronckhorst en de twee kernen Hengelo en Halle in beeld gebracht. Dit is een belangrijk onderdeel van case-studies en maakt het onderzoek inhoudelijk sterker. In dit hoofdstuk wordt de context op meerdere niveaus beschreven. Omdat de initiatieven in enkele gevallen een reactie waren op gemeentebestuur, is de logische volgorde om eerst de vorming van het huidige gemeentebestuur in beeld te krijgen en de geschiedenis van de gemeente te beschrijven. In dit hoofdstuk zal ook de deelvraag over de historische situatie gedeeltelijk beantwoord worden. Deze achtergrond is onderbouwd met eerdere onderzoeken naar de gemeente Bronckhorst en een deel empirisch onderzoek in beschikbare beleidsdocumenten.

Figuur 4. De huidige gemeente Bronckhorst met de grenzen van de voormalige gemeenten in het zwart. Bron: Provincie Gelderland, Openstreetmap. Eigen ontwerp.

4.1 De gemeente Bronckhorst

4.1.1 Geschiedenis en vorming

De gemeente Bronckhorst ligt in de provincie Gelderland en is de grootste gemeente van de Achterhoek, een regio ten oosten van de IJssel. De gemeente heeft zoals eerder beschreven 44 kernen, van enkele tientallen inwoners tot dorpen als Hengelo met ongeveer 4.500. De westgrens van deze gemeente wordt getekend door de IJssel, verder grenst het aan tien andere gemeenten. Het is ook een relatief jonge gemeente. Het is namelijk ontstaan vanuit een gemeentelijke herindeling in 2005, toen de vijf gemeenten Hengelo, Hummelo & Keppel, Steenderen, Vorden en

Zelhem fuseerden tot één gemeente van 38.000 inwoners en een oppervlakte van ongeveer 30.000 hectare (van den Bergh, van Bleek, Derks, Weijkamp & Winden, 2013).

Deze fusie heeft volgens bewoners en ambtenaren van de gemeente Bronckhorst een duidelijke stempel achtergelaten op de gemeente. Het is belangrijk deze impact op het niveau van cultuur en gemeentelijke voorzieningen kort uit te leggen, omdat de gekozen dorpen Hengelo en Halle origineel in twee verschillende gemeenten lagen.

Op cultureel niveau zijn de verschillen voornamelijk door een eigen ontwikkeling ontstaan. Hoewel het allemaal Achterhoekse gemeenten met landbouw en landgoederen waren, was de belangrijkste bron van inkomsten, de mate van industrialisatie en het beeld van het landschap overal anders (van den Bergh et al, 2013). De oude gemeente Vorden was bijvoorbeeld veel verder geïndustrialiseerd dan de oude gemeente Zelhem. In Steenderen en Hengelo was de economie meer gebaseerd op landbouw dan de andere gemeenten. Omdat deze zaken invloed hebben op de mensen die er origineel zijn komen wonen, was er lang een andere cultuur en dat speelt nog steeds zo. Omdat niet ieder deel van Bronckhorst even “mooi” is volgens de dorpenmonitor, trekken deze verschillende gemeenten ook andere nieuwe bewoners.

Op voorzieningenniveau hadden de 5 gemeenten hun zaken individueel geregeld (Jansen, 2005). Alle gemeenten waren meer gericht op de kleine hoeveelheid inwoners en konden qua ontwikkeling richten op het grootste dorp van de gemeente. Ook waren de gemeentelijke voorschriften en bepalingen verschillend, en er waren in principe 5 gemeentehuizen. De andere voorzieningen, zoals sport, waren ook per gemeente georganiseerd. Hierdoor stond het beleid van de nieuwe gemeente Bronckhorst lange tijd niet alleen in het teken van het gelijktrekken van zaken die verschillend waren, maar ook het behouden van de kleinschaligheid in de gemeente Bronckhorst (Gemeente Bronckhorst, 2011).

4.1.2 Vorming van het beleid

Na de gemeentelijke herindeling heeft de gemeente Bronckhorst een kernenbeleid opgesteld, waarmee burgers meer inspraak kregen. In de startnotitie van dat kernenbeleid waren naast het *“in stand houden en verbeteren van de leefbaarheid”* ook punten als het *“verkleinen van de bestuurlijke afstand”* en de *“gemeenschappelijke verantwoordelijkheid woon- en leefomgeving”* opgenomen (Leudal, 2009, pp. 39). De gemeente nam toen officieel een positie aan waarin de burgers een adviserende rol kregen, zowel in beginspraak als in eindspraak. In de analyse wordt dat nog verder uitgewerkt, dit gaat voornamelijk over de oude situatie.

Uiteindelijk is die startnotitie van het kernenbeleid uitgegroeid naar een convenant tussen de Dorpsbelangenorganisaties en de gemeente Bronckhorst (Gemeente Bronckhorst, 2010). Dit document beschreef welke verhouding de twee partijen tegenover elkaar zouden hebben. De organisaties werden gezien als een instrument, het contactpunt tussen de gemeente en de dorpsbewoners. De gemeente Bronckhorst had aan het begin van 2017 zeventien dorpsbelangenorganisaties, maar de dorpsbelangenorganisatie in Hengelo is ontbonden. Dat betekent dat geen enkele grote kern in de gemeente een DBO heeft.

Tegenwoordig is de krimp ook opgenomen in het beleid. De gemeente Bronckhorst heeft in 2011 het aantal gemeentelijke voorzieningen versoberd, op basis van een nieuwe interpretatie van leefbaarheid en de verantwoordelijkheid van de gemeente hierin. Dit betekende dat terwijl de gemeente Bronckhorst voorheen soms vijf keer voorzieningen aanwezig had, dit hierna minder

zou worden. Zo zijn er een aantal buitensportvoorzieningen aan de markt overgelaten en is gekozen niet iedere school open te houden. Deze notie, “Toekomstbestendig Bronckhorst”, speelt ook een grote rol in de volgende hoofdstukken.

4.2 Hengelo

Het dorp Hengelo is met ongeveer 4.500 inwoners het tweede grootste dorp van de gemeente Bronckhorst, na Zelhem. De plaatsnaam bestaat uit een combinatie van *hengel*, dat omheining betekent, en *lo*, dat bos betekent (Van den Bergh et al, 2013). Het dorp is sinds de 17^e eeuw een ‘marktplaats’, waardoor het al snel een kleine centrumfunctie in de regio kreeg. Nog steeds ligt Hengelo centraal in de gemeente Bronckhorst. Tegenwoordig staat het nieuwe gemeentehuis van Bronckhorst aan de rand van Hengelo. Ook de buslijn stopt vooral aan de rand van Hengelo, waardoor het vaak een klein stuk lopen is naar het dorpscentrum. Het dorp heeft een redelijk hoog voorzieningenniveau. Zo zijn er allerlei sportverenigingen, twee basisscholen en ook meerdere supermarkten. Wel hebben burgers in meerdere gevallen voorzieningen overgenomen die de gemeente zelf niet meer verzorgde, zoals bij zwembad het Elderink en park de Bleijke. Deze twee initiatieven zijn gekozen om nader te bekijken voor dit onderzoek. Ze worden ook in dit hoofdstuk kort beschreven zodat hun gemaakte stappen wellicht beter te begrijpen zijn.

4.2.1 Zwembad het Elderink

Zwembad het Elderink is een buitenzwembad in Hengelo. Het ontstaan van dit zwembad is begonnen rond 2013, toen door het Toekomstbestendig Bronckhorst duidelijk werd dat het zwembad in Hengelo zou moeten verdwijnen of overgelaten zou worden aan een commerciële partij. Als het niet overgenomen zou worden door een marktpartij, zou het zwembad gesloten worden. *“Weet je wat, vaak is het lastige in zo iets, de gemeente had eigenlijk al besloten dat de zwembaden dicht zouden gaan, een zwembad in Keppel zou open blijven en dat was it.”* Net als in meerdere andere kernen in de gemeente Bronckhorst, besloot een groep bewoners die vond dat een zwembad ook belangrijk is voor de leefbaarheid het runnen van een zwembad zelf over te nemen. Zelf geven ze aan dat het zwembad veel toevoegt aan het dorp, juist omdat het zwembad ook vanuit de gemeenschap zelf komt (Persoonlijke communicatie).

Tegenwoordig loopt het zwembad volledig op vrijwilligers, op het badpersoneel na dat in afspraak met de gemeente is overgenomen van toen het nog een gemeentelijke voorziening was. Zelf vinden de trekkers een belangrijk punt bij dit vrijwilligerswerk dat daar ook niks tegenover staat, ook geen gratis entree tot het zwembad. *“Niemand die krijgt dus wat, (...) als je hier naar binnen wil moet je gewoon entree betalen zoals iedereen.”* (A. Kok, persoonlijk contact, 19 mei 2017)

4.2.2 Park de Bleijke

Park de Bleijke is een groot park midden in Hengelo. Dit park is open voor iedereen, en het wordt zelfs bezocht door mensen van buiten Hengelo. Ooit lag op de locatie van dit park een bleekveld, waar de was van de gegoede burgers werd gedroogd en gebleekt in de zon. Deze omgeving was ook al een park voordat burgers het overnamen, maar volgens de bewoners was het niet toegankelijk genoeg voor het nieuwe bejaardentehuis dat naast het park zou komen. Een aantal bewoners ging rond 2012 met de DBO zoeken naar een oplossing, en besloot het op te pakken vanuit het Cool Nature concept. Dit concept wil een robuuste speelnatuur voor kinderen creëren, en dat is ook zichtbaar in het park. Daarom is het ook niet erg als er wat ‘woeste natuur’ in het park te vinden is.

“Het is bedoeld voor het dorp, dit park, en zeker niet iedereen vindt dat brandnetels thuishoren. Maar goed, dat is ons concept, daar staan we ook wel voor. Sommige mensen vinden het te wild zeg maar, maar daar zijn we het als stichting wel over eens, [in dat stuk] loopt ook niemand, dat is voor de bijen en de vlinders.” (A. Limbeek, persoonlijk contact, 31 mei 2017)

Figuur 5: Foto van klaprozen in park de Bleijke met het zorgcentrum de Bleijke op de achtergrond. Overgenomen uit Facebookprofiel park de Bleijke van G. Berenbroek, 2017. Overgenomen met toestemming.

4.3 Halle

Halle ligt aan de oostgrens van de gemeente Bronckhorst, precies tussen Doetinchem en Lichtenvoorde. Het dorp had in 2012 ongeveer 850 inwoners, waarvan de meeste bewoning langs de oude dorpsstraat ligt, tegenwoordig de provinciale weg. Het is een lintvormig dorp, ontstaan op een zandrug. In de vorige eeuw zijn er nieuwe wegen aangelegd langs de oude dorpsstraat. De bebouwing van Halle dateert tot ongeveer 12 voor Chr. Tegenwoordig zijn er meerdere kernen die de naam Halle dragen. Halle-Heide, en Halle-Nijman. Van deze dorpen heeft Halle-Heide een eigen DBO en valt Halle-Nijman onder dezelfde DBO als Halle zelf, Halle's Belang. Deze belangenorganisatie bestaat al minimaal 90 jaar, al is tijdens een bijeenkomst voor het dorpsplan ook genoemd dat het al meer dan 100 jaar oud is (Contact Bronckhorst Zuid, 2016; Persoonlijke communicatie). In Halle zijn op dit moment twee grote initiatieven, namelijk het maken van een nieuw dorpsplan in samenwerking met de DBO en het dorpshuis in een oud verenigingsgebouw van de kerk. Zowel de vereniging achter het buurthuis als achter het dorpsplan wordt nader bekeken.

Figuur 6: Foto van ingang Halle. Eigen foto.

4.3.1 Het Dorpsplan Halle

De afgelopen paar jaar staat Halle in het teken van een nieuw dorpsplan. Hoewel het officieel in 2015 is begonnen, zijn er in 2017 al twee grote bijeenkomsten geweest om zowel de stand van zaken te presenteren aan het dorp als de input van de bewoners te vragen. Het dorpsplan wordt opgesteld volgens een voorbeeld van de organisatie Dorpshuizen en Kleine Kernen Gelderland. Dorpsplannen zijn gebruikelijk plannen die opgesteld worden door de bewoners van een dorp die vervolgens aan de gemeente gepresenteerd kunnen worden, het is dus geen beleidsdocument maar weerspiegelt wel de richting die het dorp in wil. Om dit goed te kunnen doen is er een speciale vereniging opgezet die dit in goede banen probeert te leiden.

4.3.2 Dorpshuis Halle

Het dorpshuis van Halle is ontstaan vanuit het voormalige verenigingshuis van de protestantse gemeente. Toen bleek dat de kerk het gebouw zelf niet meer nodig had en er een grote verbouwing nodig was, werd duidelijk dat het gebouw wellicht aan de markt overgelaten zou worden. Tegelijkertijd wilde een nieuwe huisarts een praktijk openen in dat verenigingsgebouw. Daarom besloten de gebruikers en mensen van de kerk een dorpshuis op te richten, een gebouw voor het gehele dorp dus. Een ruimte wordt tegenwoordig vast verhuurd aan de huisarts, twee andere ruimten zijn te huur voor verenigingen en evenementen.

H5. Resultaten en empirisch onderzoek

In de komende twee hoofdstukken zullen de bevindingen uit het empirisch onderzoek getoond worden. Deze bevindingen zijn gestructureerd aan de hand van het conceptueel model en de deelvragen, maar ook andere onverwachte bevindingen worden hier genoemd. Omdat tijdens de analyse zowel open is gecodeerd als gericht, kon optimaal gebruik gemaakt worden van de semigestructureerde interviewdata. Dit heeft dus gezorgd dat opvallende resultaten die niet in het conceptueel model zijn besproken maar wel duidelijk gevormd zijn met de theorie en empirische data als basis alsnog naar voren komen.

Deze structuur uit zich ook in de volgorde van de komende twee hoofdstukken. Het eerstvolgende hoofdstuk richt zich volledig op het gemeentebeleid en de invloed op de burgerinitiatieven. Er zullen twee blokken zijn die de invloed op de burgerinitiatieven bespreken in dit eerste hoofdstuk. De eerste richt zich op Hengelo en de tweede richt zich op Halle. In het hoofdstuk daarna wordt puur gericht op de rol en inzet van de trekkers van de burgerinitiatieven. Dit heeft twee delen, namelijk een deel over de betrokkenheid, inzet en aanpak van de trekkers in Hengelo en een deel over die in Halle. Hier wordt naast die drie delen ook gekeken naar de verschillende overheden waar de initiatiefnemers mee in contact zijn gekomen.

A. De gemeente Bronckhorst

In dit deel wordt volledig gericht op het gemeentebeleid en hoe dat tot stand is gekomen. Paragraaf 5.1 tot 5.6 wordt grotendeels vanuit het perspectief van de gemeente beschreven, deze resultaten kunnen dus als een algemeen deel worden gezien voorafgaand aan het deel over de twee dorpen. De relevante concepten uit het conceptueel model zijn het gemeentebeleid in het algemeen, het inzetten van beleidsinstrumenten en de gemeentelijke rol bij burgerinitiatieven. Deze punten komen zo overeen met de deelvraag 2a (*Welke gemeentelijke rol en houding heeft de gemeente Bronckhorst tegenwoordig tegenover burgerparticipatie in de grote en kleine kernen?*) en de deelvraag 2b (*Welke aanwezige beleidsinstrumenten en ondersteuning zijn het meest van belang geweest voor het opstarten of behalen van de doelen van de burgerinitiatieven in de dorpen?*).

5.1 Het huidige beleid van de gemeente Bronckhorst:

Ten eerste wordt kort het beleid geanalyseerd vanuit de participatieladder van Pröpper, waarna de houding tegenover burgerinitiatieven zoals uit het empirisch onderzoek is gebleken wordt besproken.

Een van de meest opvallende grote beleidsdocumenten van de gemeente Bronckhorst is het visiedocument genaamd “Toekomstbestendig Bronckhorst” (Gemeente Bronckhorst, 2011). Dit visiedocument heeft zich voortgezet in de perspectiefnota van de gemeente Bronckhorst tussen 2013 en 2016. Dhr. Engels, de wethouder van de gemeente Bronckhorst die betrokken is bij het kernenbeleid, gaf aan dat onder andere het subsidiebeleid van de gemeente sinds het TBB in 2011 fors is versoerd. Veel gemeentelijke voorzieningen zijn afgestoten, niet alleen op het gebied van sport, maar het plan was dit ook te doen op het gebied van evenementen en natuur.

Als naar de gemeentelijke houding tegenover de rol van burgers bij beleid wordt gekeken, is er op twee belangrijke beleidsvelden een opvallend verschil merkbaar. Op dezelfde wijze als Pröpper zelf aangeeft dat er geen perfecte mate van burgerparticipatie is, verschilt de houding van de gemeente tegenover burgerparticipatie ten aanzien van het maken van beleid en het organiseren van voorzieningen.

5.1.1 Maken van beleid

Ten opzichte van het maken van dit beleid, hanteerde de overheid een participatieve stijl. Het huidige beleid, wat onder andere het voorzieningenniveau, investeringen in de leefbaarheid en de hoogte van subsidies bepaalt, is vastgesteld op basis van de visie Toekomstbestendig Bronckhorst, uit 2011 en de visie “Blijvend Bronckhorst” uit 2009 (Gemeente Bronckhorst, 2011). Bij het vaststellen van beide visies is op enige wijze gebruik gemaakt van burgerpanels en bijeenkomsten. Het beleid en het maken van beslissingen bleef wel hier duidelijk in handen van de gemeente Bronckhorst *“Het participatietraject is er niet op gericht geweest om een visie te schrijven waar iedereen het mee eens is, dat is een onmogelijke taak. De participatie is er wel op gericht geweest om iedereen bewust te maken van de veranderingen waarmee we te maken hebben en betrokken te maken bij de mogelijke consequenties van de veranderingen”*(Gemeente Bronckhorst, 2011. pp.2). Hieruit kan het lijken alsof de gemeente de burgers enkel als toeschouwer ziet, maar omdat de zorgpunten uit bijeenkomsten ook zijn verwerkt in de visie kan toch worden gesproken van een participatieve stijl.

5.1.2 Organiseren van voorzieningen

Ten opzichte van het organiseren van voorzieningen prefereert de gemeente een faciliterende bestuursstijl. Dit is dus ook waar burgerinitiatieven en actief burgerschap relevant zijn. Meerdere projecten die door bepaalde onderzoekers gezien worden als bevorderlijk voor de leefbaarheid, zoals het oprichten van dorpshuizen en het herbestemmen van voormalige schoolgebouwen, worden onder het huidige beleid overgelaten aan bewoners en particulieren. *“Alleen als er initiatieven zijn, zullen we die wel proberen te ondersteunen”* (J. Engels, persoonlijk contact, 29 mei 2017). Daardoor kan de gemeente de basisvoorzieningen per gebied organiseren en wat daartussen gebeurt is aan de burger. De gemeente heeft graag dat de burgers beleidseigenaar worden, als het bijvoorbeeld gaat om dorpshuizen. Een aanpak waar in de volgende paragraaf dieper op in wordt gegaan is de inzet van gebiedsambtenaren, die voor de gehele bevolking in dat gebied beschikbaar zijn voor vragen. Dit is een verschil met toen de gemeente voornamelijk via de DBO's werkte, dat was namelijk eerder een consultatieve stijl die volgens de wethouder al snel eenrichtingsverkeer werd.

In het begin hadden we halfjaarlijks overleg op het gemeentehuis, waarin we wat onderwerpen bespraken waar alle DBO's aanwezig waren, ook met het idee van nouja als we dan een goede discussie krijgen, kunnen de DBO's ook van elkaar leren. Dus dat was het idee achter die bijeenkomsten, maar we merkten op een gegeven moment dat het eenrichtingsverkeer werd. Wij gingen wat toelichten over een aantal projecten waar we mee bezig waren, die relevant waren (...) en het leren van elkaar daar kwam eigenlijk weinig van terecht (J. Engels, persoonlijk contact, 29 mei 2017).

5.2 De houding vanuit overheidsparticipatie

Aangaande de houding tegenover overheidsparticipatie zijn drie houdingen aan de orde gekomen in de gesprekken met de gebiedsambtenaar en de wethouder. Deze drie houdingen zijn het stimuleren, faciliteren en loslaten. De gemeente heeft zich in de gesprekken duidelijk gedistantieerd van het regisseren of reguleren van burgerinitiatieven.

5.2.1 Stimuleren

De gemeente probeert, wanneer mogelijk, in kritieke gevallen bewoners te stimuleren zelf te zoeken naar een oplossing. Dit deel pakt de gemeente pro-actief aan, wanneer er voorzieningen onder druk staan gaat de gemeente daar in gesprek. *“Het kan hooguit zijn dat we bepaalde dingen signaleren, als er in een kern voorzieningen onder druk staan zullen we daar wel in gesprek gaan [...] wat zou nou handig zijn, wat willen [jullie], om [de voorzieningen] in stand te houden en gaat dat niet lukken, probeer daar zo goed mogelijk in samen te werken en probeer er met elkaar in het dorp of de lokale samenleving uit te komen wat voor jullie het meest wezenlijk [is]...”* (J. Engels, persoonlijk contact, 29 mei 2017).

Het stimuleren gebeurt ook in de zin van de inzet van een gebiedsambtenaar. Deze gebiedsambtenaar, als deel van zijn of haar hulp, probeert de bewoners zelf aan het denken te zetten. De gebiedsambtenaren proberen de bewoners zo actief mogelijk te maken. *“Ik probeer ze wel op ideeën te brengen als ze die zelf niet hebben, maar ik probeer wel [sic: te zorgen] dat de regie niet bij de gemeente ligt. Die rol pak ik ook niet.”* (A. Vries, persoonlijk contact, 29 mei 2017)

5.2.2 Faciliteren

Wanneer een burgerinitiatief eenmaal bestaat, bestaat de meeste steun uit faciliteren. Volgens de gebiedsambtenaar faciliteert de gemeente omdat zo iets snel onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Als iets gebeurt in de openbare ruimte of op gemeentegrond, is de gemeente verantwoordelijk als iets bijvoorbeeld onveilig zou zijn. Over een crossbaaninitiatief *“zo met de crossbaan ook, het is wel een stuk gemeentegrond dat gewoon openbaar toegankelijk is, dus als het onveilig is, moeten we toch ingrijpen.”* (A. Vries, persoonlijk contact, 29 mei 2017).

Daarnaast geeft de wethouder aan dat de verschuiving van reguleren naar meer faciliteren is gebeurd in een bredere maatschappelijke context. Omdat de gemeente groter is geworden, moest er gekeken worden hoe ze kunnen zorgen dat ze gehoord en gezien kunnen worden. Zo wordt er ruimte gelaten aan mensen die zaken heel goed zelf kunnen regelen, in plaats van een overheidsbemoeienis die vanaf eind vorige eeuw tot ongeveer nu.

De houding bij het faciliteren is reactief. zoals de gebiedsambtenaar zelf aangeeft, staan ze klaar voor de bewoners, maar gaan ze gebruikelijk niet zelf adverteren om met een idee langs te komen en moeten mensen zelf aankloppen. Hoewel het van de situatie af kan hangen, hoort het contact in principe van de bewoners uit te komen.

5.2.3 Loslaten

In sommige gevallen hanteert de gemeente Bronckhorst ook een loslatende rol. Dat gebeurt voornamelijk organisch, omdat de gemeente niet proactief naar initiatieven zoekt, komt de gemeente niet in contact met initiatieven die niet aankloppen bij de gemeente. *“Er zijn een heleboel initiatieven die we bij wijze van spreken niet eens zien omdat ze het zelf al lang georganiseerd hebben dus ja, (...) de houding is gelukkig eerst van kijken wat er samen kan en*

daarna kijken of het nodig is dat de gemeente ondersteunt, en dat lijkt me ook heel gezond”(J. Engels, persoonlijk contact, 29 mei 2017). Hier kan de scheiding tussen proactief en reactief moeilijk worden toegepast.

5.3 Gemeentelijke beleidsmiddelen

In dit blok wordt gekeken naar de beleidsinstrumenten die de gemeente Bronckhorst in het algemeen beschikbaar stelt. Dit heeft dus betrekking op zowel de kleine als de grote dorpen, zoals in het conceptueel model besproken wordt er gekeken naar de financiële beleidsinstrumenten, de juridische beleidsinstrumenten en de communicatieve beleidsinstrumenten.

5.3.1 Financiële beleidsinstrumenten

De gemeente Bronckhorst verleent op meerdere wijze financiële steun aan sociale projecten. De belangrijkste subsidie die genoemd is door de gemeente, is de waarderingssubsidie voor jeugdleden van verenigingen. Dit is in principe de enige subsidie waarvan ook de hoogte bij nieuwe projecten is vastgesteld. Dat geldt voor Oranjeverenigingen, sportverenigingen en de jeugd- en jongerenverenigingen.

De gemeente Bronckhorst heeft ook subsidies zonder een vastgestelde hoogte. Op de website van de gemeente Bronckhorst staan onder andere subsidies voor plattelandsontwikkeling, “sociale ideeën” en participatie. De laatste twee hebben echter een aantal beperkingen ze richten voornamelijk op zorg en deelname aan de samenleving, niet op fysieke veranderingen in de omgeving. Het hangt er dus per specifiek geval van af of burgerinitiatieven een bepaalde subsidie krijgen en voor welke ze in aanmerking komen. Dat is volgens zowel de gebiedsambtenaar als de wethouder een bewuste keuze geweest, om te zorgen dat vooral de krachtige initiatieven profiteren van mogelijke steun en dat mensen zelf met ideeën komen.

5.3.2 Juridische beleidsmiddelen

In principe is er geen specifiek beleid tegenover burgerinitiatieven in de gemeente Bronckhorst. Dit is vooral maatwerk. Toen aan het einde van het gesprek met de gebiedsambtenaar werd gevraagd of er bij wijze van spreken een folder is waar vooraf in staat uit welke hulp men bij gebiedsambtenaren kan kiezen, bleek dit bewust niet te gebeuren, *“want dan staan er bijvoorbeeld weer vijf dingen, we willen juist dat ze zelf met ideeën komen”* (A. Vries, persoonlijk contact, 29 mei 2017). Wel is er specifiek beleid in het Toekomstbestendig Bronckhorst dat zeer relevant is voor de burgerinitiatieven. Daar staat beschreven dat *“maatschappelijke initiatieven ook op de langere termijn zonder financiële steun van de gemeente hun accommodaties moeten kunnen exploiteren”* (Gemeente Bronckhorst, 2017. P.7). Dit citaat komt uit een recente notitie, waarin specifiek wordt aangegeven dat er geen beleid is specifiek voor burgerinitiatieven en dit in enkele gevallen ook problemen oplevert. Vanuit dit document kan het kwijtschelden van de OZB voor burgerinitiatieven met een eigen accommodatie niet alleen als financiële maar ook als juridische steun gezien worden, er moet namelijk rekening gehouden worden met wetten. Er is op het moment van schrijven nog geen huidig beleid in juridische zin, maar het wordt gevormd.

5.3.3 Communicatieve beleidsinstrumenten

Door de inzet van de gebiedsambtenaren is sociale steun een belangrijk deel geworden van de middelen. Vroeger zag de gemeente de DBO's als een goed instrument om mee te werken omdat het toen niet realistisch leek om met iedere dorpsbewoner te spreken (Gemeente Bronckhorst,

2010). Tegenwoordig is de rol van de DBO als enig aanspreekpunt veranderd naar één van de mogelijke aanspreekpunten.

De gebiedsambtenaren hebben juist een prominentere rol gekregen. De gebiedsambtenaren hebben drie uitgangspunten: *“Ten eerste probeer ik de afstand tussen de burgers en de gemeente te verkleinen, te zorgen dat mensen de weg weten te vinden (...) En ten tweede (...) het oppikken van signalen, (...) met mensen in gesprek te komen (...) [over] wat hun behoeften zijn en wat ze bezig houdt, (...) [en] als derde nog het leggen van verbindingen (...) zodat ze elkaar kunnen helpen.”* (A. Vries, persoonlijk contact, 29 mei 2017). De gebiedsambtenaren zijn betaalde medewerkers van de gemeente zonder budget, hun steun valt onder de communicatieve beleidsinstrumenten.

Naast deze drie zaken is er nog een vierde wijze die later in het gesprek genoemd wordt, namelijk het meedenken. Wanneer het nodig is, denkt de gebiedsambtenaar ook zelf mee en kan hij ook beslissen kritisch te reageren op voorstellen als ze iets moeten veranderen wanneer ze meer slagingskansen willen.

In plaats van het inzetten van budget, gebruiken ze hun persoonlijke vaardigheden en connecties om burgers wegwijs te maken in het veld van regelingen en het meeste te halen uit het initiatief. Er zijn 7 gebiedsambtenaren in de 5 gebieden van de gemeente Bronckhorst, die eens per maand in de kernen tijdens een inloopspreekuur te spreken zijn. Daarnaast zijn ze ook buiten deze tijden te bereiken. Het is echter niet vereist dat ze alles van het interne apparaat van de gemeente weten. *“...ik weet natuurlijk niet alles en regelingen veranderen wel eens, soms verwijs ik door of ik ga het zelf navragen.”* (A. Vries, persoonlijk contact, 29 mei 2017).

5.4 Gemeentelijke invloed op Hengelo

5.4.1 De houding tegenover de burgerinitiatieven

In het dorp Hengelo hanteert de gemeente Bronckhorst een faciliterende rol, ook vanuit anderen dan de gebiedsambtenaar. Bij het park heeft de gemeente bijvoorbeeld samengewerkt om een nieuw onderhoudsplan op te stellen en door een stagiair te begeleiden die onderzoek deed naar het park. Deze faciliterende houding was ook merkbaar bij het zwembad, hoewel in mindere mate. Het was ook niet zo dat dit enkel reactief was, als een reactie op een vraag vanuit de initiatieven. Het eerste contact was wel reactief, de initiatieven moesten zelf de gemeente vragen of het mogelijk was die voorziening over te nemen. Vervolgens was de meeste hulp als antwoord op een eerdere vraag van de initiatiefnemers, maar beide initiatieven hadden kritiek op de momenten wanneer de gemeente spontaan hielp. Zo heeft de spontane hulp van de gemeente bij het park uiteindelijk voor schade gezorgd.

Ten aanzien van de andere rollen, zijn er ook kenmerken van stimulerende rollen en loslatende rollen. De waardering van de gemeente uit heeft een stimulerend effect, maar verder wordt niet actief gestimuleerd. Wel wordt er soms bewust losgelaten, zo kan het zwembad in de toekomst geen aanspraak maken op financiële steun behalve bij projecten. Dat is omdat de gemeente als standpunt heeft dat dit type projecten ook zelfstandig moeten kunnen functioneren.

5.4.2 Beleidsmiddelen

De verschillende beleidsmiddelen hebben invloed op de burgerinitiatieven. Hier wordt zeer kort beschreven hoe deze beleidsmiddelen zijn ingezet voor de burgerinitiatieven.

Financieel

De beide initiatieven kunnen tegenwoordig niet rekenen op financiële steun in de zin van geld. De enige maal wanneer het zwembad een financiële steun kreeg was aan het begin, toen de kosten die anders in de sloop van het zwembad gestoken zouden worden aan het zwembad werden geschonken onder een aantal voorwaarden. Om steun in de zin van geld te krijgen kunnen de initiatieven soms meer kans maken wanneer ze voor aparte projecten registreren in plaats van het burgerinitiatief. Zo krijgt het zwembad een kleine subsidie omdat ze aanpassingen gaan doen die het zwembad toegankelijker gaat maken voor gehandicapten. De gebiedsambtenaar wees hen op het bestaan van die subsidie toen het zwembad de financiering rond had, zodat er nu meer in de gehandicaptenvoorziening geïnvesteerd kan worden.

Wel krijgen ze financiële steun in materiële zin, voornamelijk bij het park. Het park heeft in de onderhoudsovereenkomst duidelijk vast laten stellen wat wiens verantwoordelijkheid is, zodat er ook verantwoordelijkheden voor de gemeente in staan. De gemeente sponsort de initiatieven bijvoorbeeld met de brandstof voor de grasmaaiers omdat is vastgesteld dat de gemeente een verantwoordelijkheid heeft over de grote grasvlakten. Daarnaast helpt de gemeente ook bij de bomen en speeltoestellen, door deze te keuren en te onderhouden.

Juridisch

De gemeente helpt op juridisch niveau alleen in uiterste gevallen. Omdat het onderhoudsplan van het park officieel is vastgelegd, heeft de gemeente verantwoordelijkheden tegenover het park. Bij het zwembad speelde een kwestie over het betalen van OZB-belasting en leges aan de gemeente terwijl het een maatschappelijk initiatief is. *“Wij steken onze tijd en energie erin, wij zorgen voor leefbaarheid, doen we allemaal in onze vrije tijd, jullie zitten op een betaalde functie en vervolgens ga je ons ook nog 33.000 euro afnemen, dat voelt niet goed.”* (A. Kok, persoonlijk contact, 19 mei 2017). Tijdens het gesprek bij het zwembad is duidelijk geworden dat dit verholpen zou worden, maar de gemeente op juridisch gebied wel proactiever zou moeten denken.

Communicatief

Op het niveau van communicatieve beleidsmiddelen zijn beide initiatieven goed begeleid door de gemeente. De communicatieve hulp komt in dit geval niet alleen van de gebiedsambtenaar. Zo probeerde de gemeente een bijeenkomst voor bestuurders van zwembaden te organiseren, zodat ze kennis konden delen en van elkaar konden leren. Bij problemen stappen de mensen van het park eerder af op de jongerenwerkers en de wijkagent dan de gebiedsambtenaar. Hoewel ze op allerlei manieren helpen, worden er twee specifiek genoemd, namelijk dat ze zorgen dat burgers de weg weten te vinden en dat de gebiedsambtenaar hen op de hoogte bracht van goede subsidie die zou kunnen helpen.

5.5 Gemeentelijke invloed op Halle

5.5.1 De houding tegenover burgerinitiatieven

In het dorp Halle hanteert de gemeente zowel een faciliterende rol als een loslatende rol. Tegenwoordig is de gemeente namelijk weinig betrokken bij het dorpshuis, maar is het wel nauw betrokken in faciliterende zin bij het dorpsplan. Beide initiatieven zijn op enig punt financieel gesteund door de gemeente, het dorpsplan heeft in 2015 een subsidie van 5.000 euro gekregen

voor het maken van een nieuw dorpsplan. In het geval van dit dorpsplan zou de gemeente ook proactief genoemd kunnen worden. Tijdens een gesprek met de gebiedsambtenaar gaf deze aan dat 'als ze op tijd zouden zijn' ze bijna meteen subsidie zouden krijgen voor een dorpsplan dat ze al lang nodig hadden. Dat was wel als antwoord op een lijst problemen die deze persoon toen noemde.

Van een stimulerende rol is in Halle in principe geen sprake. Dat ze het dorpsplan een jaar eerder begonnen uit kostenoptiek, is meer proactief faciliteren dan stimuleren aangezien dat een beslissing van de initiatiefnemers zelf was en niet een wens van de gemeente. De loslatende rol is wel te vinden bij het dorpshuis, de gebiedsambtenaar gaf ook aan dat het gebouw eigendom van de kerk is geweest en niet van de gemeente.

5.5.2 Beleidsmiddelen

Financieel

Zoals eerder beschreven, heeft het dorpsplan een subsidie van 5.000 euro gekregen voor het maken van een nieuw dorpsplan. Dat is in principe alle financiële steun die ze hebben ontvangen van de gemeente, het is later nog aangevuld met een provinciesubsidie. Bij het dorpshuis is ook sprake geweest van een eenmalige subsidie, maar dit is pas gekomen als een cofinanciering met de provincie. Ze wilden steun van de provincie maar daarvoor was steun van de gemeente ook nodig.

Juridisch

In Halle zet de gemeente geen juridische beleidsmiddelen in voor burgerinitiatieven die zich richten op leefbaarheid. De onroerende zaak belasting (OZB) die de gemeente kan heffen, was lange tijd ook van toepassing op het dorpshuis en was zo ook een punt van discussie: *"We doen het toch echt voor de gemeenschap, en niet voor onszelf"* (Berentschot, persoonlijk contact, 12 juni 2017). Dat beleid zal in de toekomst wel veranderen (Gemeente Bronckhorst, 2017). De dorpsplanwerkgroep komt alleen indirect in contact met juridische beleidsmiddelen van de gemeente. Omdat het uiteindelijke dorpsplan ook aanbevelingen kan bevatten om gemeentebestuur te veranderen, moeten ze weten wat te veranderen is. *"Ik merk nog niet dat ze tegenwerken of dingen frustreren. Ze zijn niet enthousiast op onze voorstellen tot nu toe, dat niet"* (Van 't Pad, persoonlijk contact, 7 juni 2017).

Communicatief

Op communicatief niveau is in Halle voornamelijk het oppikken van signalen een waardevolle zaak, volgens de trekkers van het dorpsplan. Dat is namelijk omdat ze hoorden dat ze een dorpsplan wilden opzetten en daarna aanraadden om in 2015 al te beginnen. *"De gemeente Bronckhorst had in 2015 geen geld uitgegeven voor een dorpsplan, er waren wel kernen die daar iets mee bezig waren maar niet concreet, dus toen was... aan het eind van het jaar willen ambtenaren ook graag hun begroting opgesoupeerd hebben en dus toen stond er nog een bedrag en toen was bij de gebiedsambtenaren, die hebben ons wel extra gepusht, van jongens ga dat nu nog in december aanvragen want nou is het 99% zeker dat je het krijgt"* (G. Winkel, persoonlijk contact, 8 juni 2017). Bij het dorpshuis was ook een moment dat de signalen werden opgepikt, namelijk tijdens problemen met ijzel op de parkeerplaats. Doordat de gemeente aangaf te

luisteren, verbeterde de relatie al. In beide gevallen liep dit via de gebiedsambtenaren, deze steun wordt gewaardeerd.

5.6 De verschillen bij de rol van de gemeente

Het laatste deel van dit blok bestaat uit het kort beschrijven van de verschillen tussen het grote dorp Hengelo en het kleine dorp Halle bij de rol van de gemeente. De gemeente zelf geeft aan het beleid niet anders toe te passen op grote en kleine kernen, al zeggen ze dat er wel verschillen zijn tussen grote en kleine kernen. Ze leggen uit dat kleine gemeenschappen vaak hechter zijn, maar dit voor grote gemeenschappen geen groot probleem is vanwege de schaal. *“Je ziet juist dat in kleine gemeenschappen de saamhorigheid groot is, dat mensen elkaar kennen en omdat mensen elkaar kennen het makkelijker vinden om iets voor elkaar te doen.”* (J. Engels, persoonlijk contact, 29 mei 2017). Dit heeft volgens hem als resultaat dat in beide typen kernen burgerinitiatieven kunnen ontstaan.

5.6.1 De rol en houding tegenover burgerinitiatieven

In het kort verschilt de mate van overheidsparticipatie van de gemeente in grote en kleine kernen niet, in zowel Hengelo als Halle hanteert de gemeente een faciliterende rol waarbij ze loslaten wanneer een initiatief zelfstandig moet worden. Ten aanzien van de houding is er een klein verschil tussen Hengelo en Halle, in Halle was de gemeente proactief toen bleek dat op tijd beginnen met het opstellen van een nieuw dorpsplan efficiënter was terwijl de gemeente in Hengelo niet proactief was. In Hengelo wezen de gebiedsambtenaren het zwembad ook op een beschikbare subsidie, maar in Halle was dit een directe aanleiding om met het initiatief te beginnen.

5.6.2 Ingezette beleidsinstrumenten en waardering

Ook op het gebied van de ingezette beleidsinstrumenten waren er weinig verschillen. In beide kernen zijn de initiatieven alleen in het begin financieel gesteund, worden ze bij vragen door de gebiedsambtenaar in contact met anderen gesteld en was er bezwaar tegenover de OZB-rekening. Het verschil dat er is, was op het gebied van de communicatieve beleidsmiddelen. In Hengelo werden meer methoden om contact met de gemeente te krijgen genoemd dan in Halle, daar leek de inzet van gebiedsambtenaren de voornaamste steun, ze pikken de signalen op. Een tweede verschil is dat er in Hengelo geen dorpsbelangenorganisatie aanwezig was, waardoor de gemeente deze niet in kon zetten als beleidsmiddel. De DBO heeft een goede werkrelatie met de gebiedsambtenaren.

B. De dorpen en initiatiefnemers in de gemeente Bronckhorst

In dit onderdeel van het resultatenhoofdstuk worden de resultaten besproken die helpen om kernvraag 3 (*Hoe zijn trekkers van burgerinitiatieven betrokken bij de opstart en het behalen van de doelen van het burgerinitiatief?*) te beantwoorden. Deze onderzoeksvraag richt zich op de trekkers van de initiatieven in Hengelo en Halle en wordt beantwoord vanuit het perspectief van de trekkers. Dit wordt beschreven als een eigen onderdeel omdat deze resultaten in principe individueel van het deel B bekeken kunnen worden. Zo zijn er twee overzichtelijke onderdelen van het resultatenhoofdstuk die samen tot één goed gefundeerd conclusiehoofdstuk kunnen leiden.

5.7 Resultaten dorpstrekkers Hengelo

In Hengelo is gesproken met meerdere trekkers van een zwembad en een park. Waar het zwembad entree vraagt, is het park gratis toegankelijk. Iedereen waar mee gesproken is, zat in het bestuur van het initiatief. Daarom waren dit ook de personen die de beslissingen moesten maken bij het initiatief.

5.7.1 Burgerschap van de trekkers

Structurele inzet

Alle trekkers zijn vanaf vroeg betrokken bij het initiatief (B. Haverkamp & A. Kok, 19 mei 2017; G. Berenbroek, M. Limbeek & A. Wolsink, 31 mei 2017). Allemaal zijn ze zeker 5 jaar bezig met hun initiatief, al is niet iedereen vanaf het precieze begin betrokken. Zo is één van de trekkers van het zwembad betrokken geraakt tijdens de opstart, kort nadat ze naar Hengelo verhuisd was (B. Haverkamp, persoonlijke communicatie, 19 mei 2017). De trekkers van het zwembad zijn niet van plan voor altijd bezig te blijven als bestuurslid, dat willen ze afbouwen. Ze zijn te gebonden aan het initiatief om volledig te stoppen, dus ook in de toekomst blijven ze structureel bezig. *“je moet je moet helemaal niks, maar (...) het is zo vanuit enthousiasme en passie en visie op gang geroepen, je gaat zo’n zwembad nooit meer loslaten ik bedoel zo lang als ik in het dorp woon zal ik daar op welke manier dan ook bij betrokken [blijven]”* (B. Haverkamp, persoonlijke communicatie, 19 mei 2017).

De meeste trekkers zijn ook buiten hun initiatief bezig in de gemeenschap (B. Haverkamp & A. Kok, 19 mei 2017; G. Berenbroek, M. Limbeek & A. Wolsink, 31 mei 2017). De trekkers zijn actief voor de sportvereniging, als schuldhulpmaatje en met arbeidsparticipatie in het dorp. Daarnaast hebben meerdere trekkers een geschiedenis bij de lokale dorpsbelangenorganisatie. In Hengelo is dat heel vaak zo (M. Limbeek, 31 mei 2017)

In Hengelo steken de trekkers vaak veel van hun beschikbare tijd in het initiatief (B. Haverkamp & A. Kok, persoonlijke communicatie, 19 mei 2017; G. Berenbroek, M. Limbeek & A. Wolsink, persoonlijke communicatie, 31 mei 2017). Bianca Haverkamp, die een eigen bedrijf heeft, moet soms de keuze maken tussen het zwembad en haar bedrijf. *“Wanneer is het geld? Weet je, ik leid hier een eigen bedrijf, dus als ik hier niet ben zet ik extra personeel in maar dat ga ik niet toerekenen als dat ik daar geld in stop”* (B. Haverkamp, persoonlijke communicatie, 19 mei 2017) Anderen moeten ook de overweging tussen werk en het initiatief maken, maar kiezen

voornamelijk voor het werk. *“Ik werk vier dagen in de week, en als ik werk, dan werk ik en soms probeer ik wel aan het einde van de dag een uurtje in te passen maar ik probeer het wel op mijn vrije dagen te houden”* (M. Limbeek, 31 mei 2017). Wel heeft het park meer een ad-hoc element omdat ze veel evenementen organiseren en ook gebruiken voor het onderhoud. Op die dagen zijn dan de meeste mensen aanwezig.

Beïnvloeden of zelf doen

In Hengelo noemen de trekkers dat het ‘zelf doen’ en ‘beïnvloeden’ noodzakelijkerwijs belangrijke onderdelen van hun taak zijn. Het beïnvloeden van beleid was bijvoorbeeld belangrijk bij het park, toen er een onderhoudsplan moest worden opgesteld. Ze geven aan dat de dagen dat ze daadwerkelijk iets doen, stimulerend werken voor de groep *“Ik vind wel altijd wel als we weer samen zijn geweest, dat geeft een boost (...) het is nu ook zomerseizoen, [er] is ook meer te doen dus het is wel nodig, wel een minimum dat we hebben.”* (M. Limbeek, persoonlijk contact, 31 mei 2017). Bij het zwembad geven de trekkers ook aan dat ze liever zelf doen dan beleid veranderen. Deze instelling is juist nodig om te zorgen dat andere bewoners actief worden en dat zaken gedaan worden. *“Er zullen mensen zijn die gaan zeggen het is belachelijk dat jij als voorzitter een container gaat aanstampen, ik zeg dat dat de enige manier is hoe je mensen betrokken houdt”* (A. Kok, persoonlijke communicatie, 19 mei 2017).

Figuur 7: Foto van nieuwe overkapping in park de Bleijke. Overgenomen uit Facebookprofiel park de Bleijke van G. Berenbroek, 2017. Overgenomen met toestemming.

5.7.2 Inzet van de trekkers

De trekkers in Hengelo proberen een groot aantal sponsors en vrijwilligers te betrekken bij het project. Er wordt anders omgegaan met sponsors dan met vrijwilligers en bestuursleden. Op het gebied van vrijwilligers zoeken beide initiatieven naar manieren om meer mensen actief te krijgen, die dezelfde gedachte hebben over wat belangrijk is voor het dorp. Het zwembad, dat

rond de tachtig vrijwilligers heeft, probeert dit uit te breiden met ambassadeurschap. *"De manier waarop je mensen aan je bindt is vooral van zoeken naar de gemeenschappelijke passie voor hen... in ons geval voor het zwembad maar dat geldt voor alle andere initiatieven. Je moet mensen overtuigen hoe belangrijk het is, dat we deze voorzieningen gewoon houden.* (A. Kok, 19 mei, 2017). De trekkers van het park maken gebruik van veel evenementen en zoeken daarbij specifiek naar mensen die hun gedachte over parken delen, dat het niet enkel strakke plantsoenen zijn.

Deze redelijk prudente houding, waarbij men ook aan anderen denken en bezig zijn voor het dorp, is ook terug te vinden bij het zoeken naar nieuwe bestuursleden (B. Haverkamp & A. Kok, persoonlijk contact, 19 mei 2017). Een strategie die bij het zwembad goed werkte om een nieuw bestuurslid te krijgen was eerst te kijken welke mensen enthousiast waren en ze daarna te benaderen of ze een administratieve taak voor het initiatief wilden doen. Korte tijd later merkte deze persoon dat hij deze taak beter uit kon voeren als hij bij het bestuur zat. De trekkers legden uit dat als ze direct kwamen met de vraag of hij administratieve taken in het bestuur wilde doen, hij af zou wijzen.

Bij het zoeken naar sponsors gebruiken de trekkers in Hengelo een aantal strategieën. Om te zorgen dat sponsors actief blijven voor het zwembad, spiegelt de voorzitter van het zwembad haar rol tegenover anderen, de sponsors zijn ook belangrijk voor het behoud van het zwembad. *"Als nu een sponsor zegt 'Annette, ik stop er mee, ik heb jullie vier jaar ondersteund', dan zeg ik dan stop ik er ook mee. 'Ja nee, annette, maar ik wil dat zwembad wel behouden'. Dat betekent dus dat je gewoon moet blijven"* (A. Kok, persoonlijke communicatie, 19 mei, 2017). Volgens de Bruijn & ten Heuvelhof (2009) is veelvuldig dreigen een opportunistische strategie. Zelf geeft ze wel aan dat dit alleen gebeurt om iedereen aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid te herinneren, ze blijven zuinig op de sponsors. Vaak bespreken ze wel hun aanpak met de relevante groepen, om te zorgen dat veel mensen zich kunnen vinden in hun besluiten. De Hengelose initiatieven betrekken zowel sponsors van dichtbij als buiten Hengelo en nationaal. Ook hier vindt men de warme contacten belangrijk.

5.8 Resultaten dorpstrekkers Halle

In Halle is gesproken met vier personen in vier verschillende gesprekken. Hiervan waren er twee betrokken bij het dorpsplan en twee betrokken bij het dorpshuis. In beide gevallen heeft een de rol van voorzitter, maar bij het dorpsplan is met een persoon van Halle's Belang gesproken en bij het dorpshuis met een belangrijke vrijwilliger.

Figuur 8: Foto van brievenbussen van onder andere Halle's Belang en dorpshuis de Korenaar, ze delen een adres. Eigen foto

5.8.1 Burgerschap van de trekkers

Structurele of ad-hoc inzet

De duur van de inzet bij de initiatieven in Halle varieert van redelijk kort tot permanent. Op papier is de inzet voor het dorpsplan tijdelijk. De voorzitter heeft zijn rol in 2015 gekregen, maar het initiatief heeft enkel als doel om een daadwerkelijk dorpsplan op te stellen (Van 't Pad, persoonlijk contact, 7 juni 2017). Wanneer dat is gebeurd, is ook zijn rol voorbij (G. Winkel, persoonlijk contact, 8 juni 2017). Beide respondenten vanuit de korenaar zijn al vanaf voor de opening van het dorpshuis betrokken bij het dorpshuis. Zo is de beheerder van de Korenaar begonnen in een raad die de overgang van kerkeigendom naar een dorpshuis zou overzien, maar vervolgens meer naar een doe-rol gegaan. De huidige voorzitter is ook vanaf het begin betrokken en is na de bouw overgegaan naar voorzitter van het dagelijks bestuur.

De trekkers uit Halle besteden een verschillende hoeveelheid tijd aan het initiatief. De voorzitterrol in de dorpswerkgroep houdt in dat hij gewoon lid is van de werkgroep en mee moet denken, de vergaderingen moet leiden en de andere leden op de hoogte van zaken stellen. Vooraf aan de eerste bijeenkomst werd expliciet aangegeven dat er een echte inzet werd verwacht van de werkgroepsleden. De groep die daardoor is ontstaan is actief en structureel bezig. De voorzitterrol bij de Korenaar is anders. Hier is hij maandelijks aanwezig bij de korenaar, maar noemt vooral de vergaderingen die vier á vijf keer per jaar gebeuren. De beheerder is dagelijks aanwezig. *“Dat klinkt wel als een dagtaak soms, of is dat het ook?” “Daar vergissen ze zich in, dat klopt. Er zit veel meer werk in dan menigeen denkt, dat klopt. En het is natuurlijk ook maar net zo wat je er van wil maken, een ander is misschien nog fanatieker en een ander is er wat makkelijker in maar daar zit best veel werk in, al met al.”* (H. Roenhorst, persoonlijk contact, 13 juni 2017)

Beïnvloeden of zelf doen

De beide daadwerkelijke voorzitters zijn in hun rol bezig met zowel het beïnvloeden van beleid als het zelf iets doen voor het initiatief. Bij de Korenaar is de voorzitter beleidsmatig betrokken bij het beïnvloeden van beleid wanneer de politiek of de gebiedsambtenaren aangesproken moeten worden. Bij de Korenaar moest ook gewerkt worden om het beleid van de kerk zo te krijgen dat het dorpshuis financieel geen problemen zou hebben. De voorzitter neemt wanneer dat nodig is wel een doe-rol aan. *“Het is eigenlijk een een-tweetje, als er wat gebeurt moet ik ja... omdat je zo’n kleine gemeenschap bent en ook zo’n kleine werkgroep bent, dat gaat in een kwestie van 5 minuten zo onder de koffie door “doe jij dat even?” “Ja, dat is goed””* (H. Berentschot, persoonlijk contact, 12 juni 2017). De dorpsplanwerkgroep heeft een adviserend karakter, maar de voorzitter zelf beperkt zich niet tot alleen het beïnvloeden. Hij is meewerkend voorzitter en was daar al langer vaardig in, maar sluit het niet uit om ook met de uitvoering bezig te zijn. *“Ik geniet ook wel van het onderling verkeer en om te leren wat er allemaal speelt in de regio. Dat is heel interessant qua proces, maar ik wil ook wel concrete resultaten”*

Figuur 9: Foto van Dorpshuis de Korenaar. Eigen foto.

5.8.2 Inzet van de trekkers

Kijkend naar het werven van vrijwilligers en sponsors is duidelijk dat de dorpsplanwerkgroep zelf weinig meer zoekt naar vrijwilligers of sponsors, hiervoor is Halle's Belang de belangrijkste actor geweest. Waar de dorpsplanwerkgroep een bestuur op zich is, heeft het geen andere vrijwilligers. Het formeel bestuur van de Korenaar is 4 personen, het stichtingsbestuur waar belanghebbenden bij zitten is ongeveer 12 personen groot. In beide gevallen is er een groot bestuur om zo een goede dekking te hebben qua belanghebbenden en representatief te zijn voor het dorp. *“In het begin hadden we geen jongeren, die hebben we er dus ook nog er bij gekregen, want die wonen hier gewoon relatief weinig, dus als er weinig zijn is het mooi om te zien dat er toch mensen meedoen.”* (Van 't Pad, persoonlijk contact, 7 juni 2017)

Qua vrijwilligers geeft de voorzitter van de Korenaar aan dat ze één keer per jaar ongeveer 25 personen inzetten voor grootschalig onderhoud, maar in noodgevallen ook rond de 15 personen kunnen vragen. Deze hoeveelheid en dat het een keer per jaar gebeurt, werkt goed volgens de voorzitter *“Je moet ook zuinig blijven op de vrijwilligers”* (H. Berentschot, persoonlijk contact, 12 juni 2017). Daarnaast zijn er twee vrijwilligers die als beheerder structureel bezig zijn. Ze zijn er geleidelijk vanuit eigen enthousiasme in gekomen. De heer Roenhorst gaf aan dat als hij vooraf was gevraagd of hij beheerder wilde worden, hij dat niet zou doen (H. Roenhorst, persoonlijk contact, 13 juni 2017).

De Korenaar heeft voornamelijk tijdens de bouw gebruik gemaakt van een specifieke groep sponsors (H. Berentschot, persoonlijk contact, 12 juni). Hij noemde dat het hier belangrijk was om dit lokaal aan te pakken. *“Dan zeg je ook wel tegen elkaar, we moeten zorgen dat we hier plaatselijke mensen ook aan het werk zetten (...) plaatselijke mensen die willen ook op die manier ook nog wel eens wat voor de dorpsgemeenschap over hebben en die zien wel dat er nog wel eens vrijwilligers actief zijn en zij moeten hun zaak ook runnen, maar dan weet je ook gelijk dat er ook wel eens dingen gebeuren zonder dat je er een rekening voor krijgt”* (H. Berentschot, persoonlijk contact, 12 juni 2017). Daarnaast is er bijvoorbeeld geen tapinstallatie, waar sommige andere dorpshuizen wel geld aan verdienen. Dat is een keuze om geen concurrentie te vormen voor een lokale feestzaal, die het dorpshuis heeft gesponsord met onder andere meubilair. *“Dat [sic: de stoelen] was van Nijhof en dat tekent voor mij ook al de situatie van okee we zijn geen concurrenten van elkaar en dat moet je ook niet willen, het dorp is daar veel te klein voor”*. Specifiek over het inzetten van het netwerk gaf hij aan dat hij het niet op de ‘negatieve’ manier bedoelde, maar voornamelijk het goede contacten onderhouden dat werkt om zoiets te krijgen.

5.9 Samenvatting en verschillen tussen Hengelo en Halle

In deze samenvatting worden kort de verschillen en overeenkomsten op het gebied van burgerschap en het inzetten van het netwerk behandeld. In bijlage 1 is een korte lijst per initiatief te vinden met een samenvatting van de resultaten per punt in de operationalisering. Wat deze verschillen betekenen, is beschreven in het conclusiehoofdstuk.

5.9.1 Burgerschap

In Hengelo is het grootste gedeelte van de trekkers structureel bezig met het initiatief. Alle trekkers waar mee is gesproken zijn al vanaf vroeg betrokken en zijn ook buiten het initiatief actief voor de gemeenschap. In Halle is er ook een aantal trekkers dat minder structureel bezig is voor het initiatief, de dorpsplanwerkgroep heeft namelijk een tijdelijk karakter. De voorzitter van het dorpshuis in Halle blijft wel lang bezig voor het initiatief.

In Hengelo hebben de meeste trekkers een voorkeur voor het zelf doen, al bestaat de praktijk uit zowel het beïnvloeden van beleid als het zelf doen. In Halle bestaat de praktijk ook uit een combinatie van beleid beïnvloeden en zelf doen. De beide initiatieven hadden een verschillend karakter, waar het dorpsplan raadgevend is, is het dorpshuis een resultaat van zelf doen. De voorzitter van het dorpshuis gaf aan via de kerk op de juiste plek te zitten om eventueel beleid te moeten beïnvloeden en de voorzitter van de dorpsplanwerkgroep legde ook uit het onderling verkeer tussen mensen interessant te vinden.

5.9.2 Strategisch gedrag

In Hengelo wordt er op allerlei manieren geprobeerd om de nodige hoeveelheid sponsors en vrijwilligers te krijgen. Er worden bij het park evenementen georganiseerd waar veel vrijwilligers aanwezig zijn en bij het zwembad geeft men aan dat ze altijd blijven zoeken naar meer vrijwilligers of ambassadeurs. Deze instelling is vaak prudent omdat men het dorp als uiteindelijk doel ziet en willen dat andere vrijwilligers die gedachte delen. Er worden soms strategisch minder prudente keuzes gemaakt wanneer het gaat om het behouden van sponsors. In Halle heeft men het idee een voldoende dekking te hebben qua vrijwilligers en sponsors. Er wordt zuinig omgegaan met de vrijwilligers en sponsors die er aanwezig zijn, er wordt beperkt beroep gedaan op de vrijwilligers en de sponsors worden constant op de hoogte gehouden.

6. Conclusies

In dit hoofdstuk staan de conclusies van het onderzoek. Er is op twee niveaus onderzoek gedaan, om zo de hoofdvraag *“In hoeverre verschilt de rol van de gemeente en initiatiefnemers bij burgerinitiatieven gericht op het verbeteren of behouden van de leefbaarheid in een kleine kern Halle met deze rollen in een grote kern Hengelo, liggend binnen dezelfde gemeente?”* te beantwoorden. Hiervoor zal eerst een antwoord worden gegeven op de empirische vragen van dit onderzoek op basis van de resultaten uit het vorige hoofdstuk. Daarna kan er vergeleken worden.

6.1 De gemeente

De eerste vraag die hier besproken wordt is de vraag *“Hoe is de gemeente betrokken bij burgerinitiatieven gericht op het behouden of verbeteren van de leefbaarheid in grote en kleine kernen?”*

Om deze vraag te beantwoorden, wordt eerst gekeken naar de rol en houding die de gemeente Bronckhorst tegenover burgerinitiatieven heeft. Ten eerste kan vastgesteld worden dat wanneer het gaat om leefbaarheidskwesties, burgers eigenaar zijn van het beleid en men zich dus op de ‘zevende trede’ van de participatieladder van Pröpper (2009) bevindt.

In het kader van overheidsparticipatie werkt de gemeente expliciet niet met reguleren of regisseren en zijn ze voornamelijk actief betrokken wanneer er een kwestie speelt van gemeentelijke verantwoordelijkheid. Deze verantwoordelijkheid speelt wanneer men met gemeentelijk vastgoed bezig is of wanneer het gaat om de veiligheid van het initiatief. Bij de leefbaarheid op zich laat de gemeente meer ruimte voor de burger. Daarom hanteert de gemeente over het algemeen een faciliterende rol in zowel de grote als de kleine kernen.

De houding die de gemeente aanneemt in zowel de grote als de kleine dorpen is reactief. Hoewel de gebiedsambtenaren meerdere dorpen bezoeken voor ‘spreekuren’, zoeken ze niet zelf naar de initiatieven maar wachten ze tot men komt. Deze rol en houding past bij wat de burgers verwachten, ze zoeken de gemeente op wanneer het nodig is en waarderen het wanneer dit tot hulp leidt.

Vervolgens kan worden gekeken naar hoe de gemeente zijn beleidsmiddelen inzet voor de initiatieven. De gemeente zet enkel financiële beleidsmiddelen in voor de initiatieven wanneer het per initiatief gepast is. Er zijn geen vooraf vastgestelde stimuleringsubsidies. Deze versie van hulp die specifiek past bij wat de initiatieven nodig hebben, wordt ook gewaardeerd in de gemeente.

Het voornaamste communicatieve beleidsmiddel is de inzet van gebiedsambtenaren. Deze personen zijn zowel tijdens vaste spreekuren te bereiken als telefonisch wanneer nodig. Ze helpen door de afstand tussen burgers en gemeente te verkleinen, signalen uit de gemeenschap op te pikken, verbindingen tussen burgers die elkaar kunnen helpen te leggen en zelf mee te denken. Het meest gewaardeerd wordt het verkleinen van de afstand tussen burgers en gemeente, daarnaast heeft het zelf meedenken ook een impact gehad bij meerdere initiatieven. De gemeente heeft een bewuste keuze gemaakt om de dorpsbelangenorganisaties niet meer als het voornaamste communicatieve beleidsinstrument te zien, dit werd moeilijk te overzien voor de gemeente.

Het juridische beleidsinstrument is een opvallende afwezige. Er zijn onvoldoende regelingen rondom het bezit van vastgoed als initiatief en de heffing van leges bij contact met de gemeente. Hoewel dit in 2018 verandert, heeft het missen van dit beleidsmiddel negatieve gevolgen voor de relatie tussen de bewoners en de gemeente. Initiatiefnemers kregen hierdoor namelijk de indruk dat hun bijdrage aan de gemeenschap niet gewaardeerd wordt door de gemeente, ze worden zo hetzelfde behandeld als commerciële instellingen.

6.2 De trekkers

De volgende kernvraag die behandeld kan worden is de vraag *“Hoe zijn trekkers van burgerinitiatieven betrokken bij de opstart en het behalen van de doelen van het burgerinitiatief?”*.

Om deze vraag te beantwoorden, wordt eerst gekeken naar de vormen van actief burgerschap die de trekkers vertonen. De vorm van het actief burgerschap bij trekkers is in de eerste plaats voornamelijk structureel. Veel trekkers zijn ook buiten het project om betrokken in de kern en ook al lang bezig met het project. Net zoals van de Wijdeven (2012) beschrijft, zijn de trekkers betrokken bij het hele dorp en kennen ze zo ook veel mensen in het dorp.

Op het gebied van de scheiding zelf doen of beïnvloeden zijn beide typen trekkers aanwezig in de gemeente Bronckhorst. Men gaf aan dat het belangrijk is om vaardig te zijn met zowel het beïnvloeden als met het doen, omdat ze allebei nodig zijn wanneer je een groot project op wilt zetten. Zo lijkt de lijn tussen een wijkexpert en een buurtbouwer heel klein. Uiteindelijk hadden de meeste succesvolle trekkers een instelling die vooral naar het doen neigde, zaken veranderen niet door alleen maar te overleggen.

De volgende stap is het kijken naar de wijze waarop de trekkers hun bronnen inzetten voor het initiatief. Hiervoor is alleen gekeken naar het netwerkaspect van het inzetten van bronnen, dus hoeveel actoren de trekker betreft in zijn of haar netwerk en wat voor strategie hier zichtbaar is of genoemd wordt. Over het algemeen viel op dat ze vaak graag meer vrijwilligers of nieuwe bestuursleden hebben, maar hierbij vooral prudent blijven en willen daarbij mensen die dezelfde passie voor de gemeenschap delen.

Over het algemeen viel hier op dat de trekkers prudent omgaan met de vrijwilligers, ze houden in de gaten wat mogelijk is. Een volgend punt dat duidelijk werd tijdens het beschrijven van de resultaten is dat er verschillende groepen waren waarop beschreven kon worden. Deze drie groepen waren vrijwilligers, bestuur en sponsors. In een enkel geval wordt er minder prudent omgegaan met sponsors dan met bestuur en vrijwilligers. Ten slotte wordt er vaak voornamelijk prudent omgegaan met vrijwilligers en bestuur, ook wanneer men de groep van het bestuur uit wil breiden.

6.3 Beantwoording van de hoofdvraag

Om de hoofdvraag te beantwoorden, kan wederom op twee niveaus vergeleken worden.

Het eerste deel van de vergelijking is de vraag *“Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen de beschreven rol van de gemeente in een grote en een kleine kern?”*. De mate van overheidsparticipatie is in grote lijnen gelijk in beide kernen en ook de inzet van de genoemde beleidsinstrumenten verschilt weinig. Het meest opvallende verschil is dat in Halle nog wel een dorpsbelangenorganisatie is en deze dus soms ingezet kan worden als beleidsmiddel. Daarnaast bleek het regelen van gemeentelijke steun in Hengelo vaker een zaak is van het kennen van ‘de juiste mensen’ naast het spreken met gebiedsambtenaren, terwijl dit in Halle minder genoemd werd.

Zelf geeft de gemeente aan geen verschillend beleid uit te voeren in grote en kleine kernen. Iedereen is welkom bij de gebiedsambtenaren en als het gaat om eigen initiatieven, is de gemeente niet van plan om zaken bijvoorbeeld meer te centreren door enkel grote kernen te steunen. Dit laat zien dat de gemeente niet bewust bezig is met kerngrootte als het om burgerinitiatieven gaat.

De twee kleine verschillen bij de communicatieve beleidsinstrumenten, terwijl de rest nagenoeg gelijk is, laten zien dat juist de gebiedsambtenaar blijkbaar een goede methode is om bereikbaar te zijn voor trekkers in kleine kernen. In de grote kernen was er geen probleem met de bereikbaarheid van de gebiedsambtenaren, terwijl de bereikbaarheid van gebiedsambtenaren in de kleine kernen zelfs een belangrijke toevoeging is. De gebiedsambtenaar heeft daarnaast een goede werkrelatie met de dorpsbelangenorganisatie, zodat de gemeente uiteindelijk een breed scala aan signalen uit de gemeenschap kan oppikken. Dit past binnen de theorie, juist de waardering van het sociale deel van de communicatieve beleidsmiddelen kan lokaal verschillen (Denters et al, 2013). Zoals De Bruijn en Ten Heuvelhof (2008) beschrijven, zijn de relaties in netwerken niet altijd puur hiërarchisch, dat is ook hier het geval wanneer men op verschillende manieren contact heeft met de gemeente.

Het tweede deel van de vergelijking is een vergelijking op de vraag *“Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen de beschreven rol van de trekkers in een grote en in een kleine kern?”*. Hier zijn uiteindelijk, voornamelijk in de details, toch een aantal verschillen die relevant zijn voor dit onderzoek. Ten eerste bleek er een verschil te zijn tussen het type burgerschap dat overheerste in Hengelo en het type burgerschap in Halle. Waar men in Hengelo grotendeels structureel bezig is met het doen en in een enkel geval moet beïnvloeden, is zowel het ad-hoc element als het element ‘veranderen van beleid’ iets sterker in Halle. In meerdere gevallen gaven de trekkers aan dat ze al meer ervaring hadden met het beïnvloeden van beleid of

op de juiste positie zaten om met beleid bezig te kunnen zijn, van de Wijdeven (2012) legt uit dat mensen met deze vaardigheden ook graag rollen aannemen waar ze met beleid werken.

Het tweede verschil tussen de instelling van trekkers in Hengelo en trekkers in Halle is het aantal vrijwilligers dat men wil betrekken. Terwijl dit aantal vrijwilligers in Hengelo 'nooit genoeg' is, wil men in Halle voorzichtig omgaan met het aantal keren dat ze vrijwilligers inzetten. Dit lijkt een direct effect van de kerngrootte, omdat het bereik in absolute aantallen kleiner is. Deze bevinding spreekt het onderzoek van Steenbekkers, Vermeij en Van Houwelingen (2017) niet tegen. Terwijl daar wordt gezegd dat de verschillen tussen bewoners van grote en kleine plattelandsdorpen relatief klein zijn, blijkt het verschil in aantal inwoners iets te zijn waar trekkers in kleine dorpen rekening mee houden.

Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat er in totaal weinig verschillen zijn tussen het grote dorp Hengelo en het kleine dorp Halle, zowel bij de rol van de gemeente en de inzet van trekkers. De kleine verschillen die er zijn, hebben te maken met het maatwerk dat de gebiedsambtenaren toevoegen, de fysieke aanwezigheid van een dorpsbelangenorganisatie en het totale aantal bewoners.

7. Discussie:

Het doel van dit hoofdstuk is om kritisch te reflecteren op het onderzoek en te bekijken wat deze resultaten daadwerkelijk 'betekenen'. X.1 is de reflectie op het verloop van dit onderzoek, inclusief de gebruikte theorieën en het proces van dataverzameling tot conclusies. Zo komt ook de validiteit en betrouwbaarheid van dit onderzoek nogmaals aan bod. In X.2 wordt gekeken wat deze resultaten betekenen en worden er aanbevelingen gegeven aan zowel de gemeente Bronckhorst als voor vervolgonderzoek.

7.1 Reflectie op onderzoeksproces

Vanaf de ontwerpfase van het onderzoek heeft de focus gelegen op het doen van onderzoek in plattelandsdorpen. Omdat het onderzoek met deze instelling is begonnen, kon breed gezocht worden naar de relevantie, waaruit bleek dat er vooral op het gebied van burgerparticipatie nog veel te onderzoeken was. Het werd duidelijk dat zowel gemeenten in het algemeen zoekende waren naar methoden, en dat de trekkers een hoofdrol hadden bij het succes van een burgerinitiatief. Op dat moment is de keuze gemaakt om zowel trekkers van initiatieven en de gemeente te onderzoeken, omdat andere onderzoeken enkel keken naar een van deze twee partijen. Door deze beslissing werd het onderzoek inhoudelijk sterker, maar het nadeel van deze beslissing bleek dat alle onderdelen vanaf het verzamelen van theorie tot de analyses meer tijd zou kosten.

Door een grote hoeveelheid theorie te verzamelen die zowel relevant is voor een onderzoek naar enkel burgerparticipatie als een onderzoek naar enkel beleid, kon een conceptueel model opgesteld worden, met een punt waar op basis van de literatuur werd verwacht dat de kerngrootte invloed zou hebben. Door dit onderzoek te baseren op de netwerkbenadering, wordt duidelijk dat het juist belangrijk is om de gemeente en trekkers tegelijk te onderzoeken, je bekijkt

zo een groter deel van het netwerk en zo laat je ook beter de ‘werkelijke situatie’ zien, een vorm van validiteit.

De dataverzameling is in principe volgens de opgestelde onderzoeksvragen en het conceptueel model verlopen. Het conceptueel model zorgde voor de mentale scheiding, dankzij de onderzoeksvragen kon alles samen worden gebracht. Omdat alles in dit onderzoek in de twee blokken van een studie naar beleid en een studie naar burgerparticipatie was verdeeld, was het tijdens de interviews geen probleem om deze scheiding aan de brengen. Door de vragen in de interviewgids te sorteren op thema's, was er veel ruimte voor het noemen van eigen ervaringen en verliepen de meeste interviews zonder problemen. Het grootste probleem van deze aanpak was dat wanneer een deel van het gesprek afhankelijk was van een specifiek antwoord, zoals tijdens het gesprek met de wethouder, er meer geïmproviseerd moest worden wanneer een ander antwoord werd gegeven. Deze methode van dataverzameling heeft ook door kunnen werken in de analyse. De keuze om eerst de gemeente te analyseren en vervolgens de trekkers, helpt nog meer context te brengen aan het deel over de trekkers. Ook de methode die is gebruikt voor de analyse heeft veel ruimte gelaten voor onverwachte resultaten, terwijl alles toch overzichtelijk geordend kon worden. Op deze wijze was het vergelijken van de kernen geen groot probleem.

Het vergelijken van de kernen zelf bleek minder impactvol dan aan het begin van dit onderzoek gedacht was. Zoals in het conceptueel model te zien was, was er op vier punten verwacht dat de kerngrootte invloed zou hebben op een relatie, terwijl het grootste verschil bleek te zitten op de beleidsmiddelen van de gemeente en de wijze waarop initiatiefnemers met vrijwilligers omgaan. Dat betekende dat er uiteindelijk geen groot verschil was tussen grote en kleine plattelandskernen en dit dus ook voorzichtig in de conclusie beschreven moest worden. Door juist uit te leggen op welke zaken weinig verschil is en op welke zaken veel verschil is, kon goed ter woorden worden gebracht dat ook ‘geen verschil’ in wezen een bevinding is. Hierdoor kunnen de kleine verschillen in de conclusie groter lijken dan ze zijn, dat was niet de bedoeling.

Het grootste verbeterpunt aan dit onderzoek was als er een element in had gezeten hoe de gemeente zijn begeleiding kon verbeteren. Nu kunnen de resultaten wel zorgen voor aanbevelingen, zoals ook de doelstelling van dit onderzoek was, maar dit had nog beter gekund als dit ook een expliciete rol had in de dataverzameling. Dit kan door meer naar de gewenste situatie te vragen.

7.2 Aanbevelingen

Er zijn meerdere aanbevelingen op het gebied van vervolgonderzoek. Omdat dit onderzoek juist als doel had om zowel de gemeente als de trekkers in Hengelo en Halle in beeld te krijgen, is dat doel redelijk gelukt. De eerste aanbeveling is een punt dat al vanaf het begin van dit onderzoek opviel. Het viel aan het begin van het onderzoek op dat Halle wel een DBO heeft en Hengelo zijn DBO juist verloren is. Geen enkele grote kern in de gemeente heeft een DBO en dit is ook kort in de gesprekken ter sprake gekomen. In een kleine kern zouden de aanspreekpunten eerder bekend zijn en in een grote kern zouden de belangen te ver uit elkaar liggen. Het was in dit onderzoek niet het doel om te kijken of dorpsbelangenorganisaties in grote kernen kunnen slagen, maar het is wel interessant om te kijken naar het slagingspercentage van

dorpsbelangenorganisaties of dorpsraden in grote kernen en andersom uit te leggen of en waarom deze in kleine kernen wel slagen.

Een tweede aanbeveling voor vervolgonderzoek is om een grotere focus te hebben op het communicatieve beleidsmiddel. Nu uit dit onderzoek is gebleken dat er enig verschil is bij de benutting van de hulp van een gebiedsambtenaar, kan een volgende onderzoeker hier nog dieper op ingaan. Het zou interessant zijn om te kijken hoe een specifieke gebiedsambtenaar of een team van gebiedsambtenaren over een langere tijdsperiode mensen helpt en wat de lessen zijn die andere gemeenten hier uit kunnen trekken.

Deze laatste wetenschappelijke aanbeveling leidt ook tot de aanbevelingen voor de gemeente Bronckhorst en in verlenging andere P10 gemeenten. De eerste aanbeveling voor de gemeente Bronckhorst is om bij de bestaande burgerinitiatieven goed in beeld te krijgen welke inzet van de juridische beleidsinstrumenten gewenst is. Omdat er in beide kernen bleek dat het onvoldoende buiging geven op OZB-belasting en leges voor problemen heeft gezorgd, kan nieuw beleid het best in samenspraak met burgers worden gemaakt. Bij de initiatieven is het beleid al eigendom van de burgers, dus de gemeente moet oppassen geen ongewenste regels in te stellen.

De volgende aanbeveling voor de gemeente is voornamelijk gerelateerd aan de gebiedsambtenaren. De gebiedsambtenaren worden in beide typen kernen gewaardeerd, maar in de kleine kern Halle leek dit voor de trekkers een groot aandeel van het contact met de gemeente. De gebiedsambtenaren moeten bewust gemaakt worden van deze bevinding, zodat ze hun aanwezigheid in andere kleine kernen op ditzelfde niveau kunnen krijgen en ook duidelijk maken of ze een verlenging van de gemeente zijn of een contactpunt voor problemen.

Literatuurlijst

- Berenbroek, G. (2017, 29 mei). [Foto van klaprozen in park de Bleijke met het zorgcentrum de Bleijke op de achtergrond] [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/CoolNatureDeBleijke/photos/a.559235080792556.1073741837.552543451461719/1332533386796051/?type=3&theater>
- Berenbroek, G. (2017, 21 juli). [Nieuwe overkapping in park de Bleijke] [Foto]. Geraadpleegd van <https://www.facebook.com/CoolNatureDeBleijke/photos/a.559235080792556.1073741837.552543451461719/1382658101783579>
- Bergh, S. van den, Bleek, M. van, Derks, G., Weijkamp, W., & Winden, E. van. (2013). *Gebiedsbeschrijving Bronckhorst*. Geraadpleegd van http://ruimtelijkeplannen.bronckhorst.nl/plannen/NL.IMRO.1876.SV00004-/NL.IMRO.1876.SV00004-VG01/b_NL.IMRO.1876.SV00004-VG01_1.pdf
- BMC (2007). *Kleine kernen in beweging*. In opdracht van de Landelijke Vereniging Kleine Kernen en Rabobank Nederland. Geraadpleegd op 19 mei 2017 van <http://lvkk.nl/home/projecten/actief-burgerschap/39-de-lvkk/projecten/74-kleine-kernen-in-beweging/>
- Bruijn, H. de, & Heuvelhof, E. ten. (2008). *Management in Networks: On multi-actor decision making*. London, UK: Routledge.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (3e ed.). Los Angeles, CA: SAGE Publications.
- Denters, S. A. H., Bakker, J. H. M., Oude Vrielink, M. J., & Boogers, M. J. G. J. A. (2013). *Burgerinitiatieven in Overijssel: Een inventarisatie* (Onderzoek in opdracht van de provincie Overijssel). Geraadpleegd van <https://www.utwente.nl/en/bms/pa/staff/denters/Publications/old/2013/2013%20Rapport%20Burgerinitiatieven%20in%20Overijssel%20samengesteld.pdf>
- Doorewaard, H., & Verschuren, P. (2015). *Het ontwerpen van een onderzoek* (5e ed.). Den Haag, Nederland: Boom en Lemma uitgevers.
- Dufhues, T., Buchenrieder, G., & Fischer, I. (2006). *Social capital and rural development: literature review and current state of the art* (Discussion Paper, Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe, No. 96). Geraadpleegd van <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:gbv:3:2-1505>
- Edens, H. (2016). *De mobiliteitsbehoeften van inwoners van kleine kernen* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/328096>

- Gemeente Bronckhorst. (2011). Toekomstbestendig Bronckhorst [Beleidsdocument]. Geraadpleegd van https://www.bronckhorst.nl/home/beleidsnotities-rapporten-en-handboeken_45446/item/visie-toekomstbestendig-bronckhorst_81952.html
- Gemeente Bronckhorst. (2012). Perspectiefnota 2013 - 2016 [Beleidsdocument]. Geraadpleegd van <http://www.bouwstenen.nl/fileswijkplaats/Perspectiefnota%20Bronckhorst%202013-2016.pdf>
- Gemeente Bronckhorst. (2017, maart). Het faciliteren van maatschappelijke initiatieven in de Gemeente Bronckhorst [Beleidsdocument]. Geraadpleegd van <http://docplayer.nl/46652722-Faciliteren-maatschappelijke-initiatieven-in-de-gemeente-bronckhorst.html>
- Greenberg, A. G., Gullotta, T. P., & Bloom, M. (Red.). (2016). *Social Capital and Community Well-Being: The Serve Here Initiative*. doi:10.1007/978-3-319-33264-2
- Gusztav, N. (2005). *The politics of rural development in Europe*. Geraadpleegd van <http://hdl.handle.net/10419/108072>
- Haan, E. de, & Haartsen, T. (2015). Succespercepties van burgerinitiatieven in Randland. *Rooilijn*, 48(4), 296-301. Geraadpleegd van <http://archief.rooilijn.nl/download?type=document&identifier=586512>
- Heijden, J. van der, Mark, L. van der, Zuylen, J. van, & Meiresonne, A. (2007). *Help! Een burgerinitiatief*. Den Haag, Nederland: InAxis, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Heley, J., & Jones, L. (2012). Relational rurals: Some thoughts on relating things and theory in rural studies. *Journal of Rural Studies*, 28(3), 208-217. doi:10.1016/j.jrurstud.2012.01.011
- Hoek, K. van den, Schonewille, J., & Merkus, M. (2012). *Plattelandsontwikkeling: Overzicht van methoden voor versterking van actief burgerschap*. Geraadpleegd van [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Verkenning_Plattelandsontwikkeling%20\[MOV-397266-0.2\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Verkenning_Plattelandsontwikkeling%20[MOV-397266-0.2].pdf)
- Hoogerwerf, A., & Herweijer, M. (2014). *Overheidsbeleid: Een inleiding in de beleidswetenschap* (9e ed.). Alphen aan den Rijn, Nederland: Kluwer.
- Hurenkamp, M., & Tonkens, E. (2011). *De onbeholpen samenleving*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Igalla, M., & Meerkerk, I. van. (2015). De duurzaamheid van burgerinitiatieven: Een empirische verkenning. *Bestuurswetenschappen*, 69(3), 25-53.
- Janssen, U., Lammerts, R., & Petit, C. (1999). *Leefbaarheid op het platteland: Sociale en culturele ontwikkelingen op het platteland* (Over de periode 1989 - 1988). Geraadpleegd van http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/2120_leefbaarheid%20op%20het%20platteland.pdf

- Joslin, R., & Müller, R. (2016). The relationship between project governance and project success. *International Journal of Project Management*, 34, 613-626.
doi:10.1016/j.ijproman.2016.01.008
- Kamp, I. van, Leidelmeijer, K., Marsman, G., & Hollander, A. de. (2004). *Urban environmental quality and human well-being. Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study*. Geraadpleegd van http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2004/mei/Kwaliteit_van_de_leefomgeving_en_leefbaarheid_Naar_een_begrippenkader_en_conceptuele_inkadering
- Keeley, B. (2007). *Human Capital: How what you know shapes your life*.
doi:10.1787/9789264029095-en
- Klaver, J. (2015). *Sociale Cohesie, dé drijvende kracht achter leefbaarheid?* (Masterscriptie). Geraadpleegd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/320516>
- Lee, J., Árnason, A., Nightingale, A., & Shucksmith, M. (2005). Networking: Social Capital and identities in European Rural Development. *Sociologica Ruralis*, 45(4), 269-283.
doi:10.1111/j.1467-9523.2005.00305.x
- Leidelmeijer, K., & Kamp, I. van. (2003). *Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid* (RIVM rapport 630950002/2003). Geraadpleegd van <http://rivm.openrepository.com/rivm/handle/10029/9045>
- Leidelmeijer, K., & Marlet, G. (2011). *Leefbaarheid in krimpgebieden: een verkenning van de relatie tussen bevolkingskrimp en leefbaarheid* (RIGO Rapportnummer P19700). Geraadpleegd van http://kkn.vanmeernaarbeter.nl/sites/kkn.vanmeernaarbeter.nl/files/Leefbaarheid%20in%20krimpgebieden%20eindversie%20definitief_0.pdf
- Lenos, S., Sturm, P., & Vis, R. (2006). *Burgerparticipatie in gemeenteland: Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006 - 2010*. Geraadpleegd van http://www.tekstuur.nl/lokaleversterking/plv/download/common/def.rapport__quicksca nipp-gemeenten.pdf
- Messink, J. (2014). *De overheid en burgerinitiatieven: De rol van gemeenten bij burgerinitiatieven die leiden tot toekomstbestendige gemeenschapsvoorzieningen in kleine kernen* (Masterthesis). Geraadpleegd van <http://gpm.ruhosting.nl/mt/PL2014/2014MAPL17MessinkJorick.pdf>
- Murdoch, J. (2000). Networks - A new paradigm of rural development? *Journal of Rural Studies*, 16(4), 407-419. doi:[http://doi.org/10.1016/S0743-0167\(00\)00022-X](http://doi.org/10.1016/S0743-0167(00)00022-X)
- OECD. (2014). *Innovation and Modernising the Rural Economy*. Parijs: OECD Publishing.
- OECD (2013). *OECD Regions at a Glance 2013*, Parijs: OECD Publishing, , http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2013-en

- Oude Vrielink, M. J., & Wijdeven, T. M. F. van de. (2011). Ondersteuning in viereen: Zichtlijnen in het faciliteren van burgerinitiatieven in de buurt. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), 438-455.
- Oude Vrielink, M. J., & Verhoeven, I. (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), 377-384.
- Oude Vrielink, M. J., & Wijdeven, T. M. F. van de. (2008). Bewonersinitiatieven, een prachtkans voor wijken? *Bestuurswetenschappen*, 62(3), 66-83.
- Propper, I. (2009). *De aanpak van interactief beleid: Elke situatie is anders* (3e ed.). Bussum, Nederland: Coutinho.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Raad voor het Landelijk Gebied. (2005). *Tijd voor kwaliteit: Advies over kwaliteitsbeleid voor het platteland* (Publicatie RLG 05/7). Geraadpleegd van <http://www.rli.nl/sites/default/files/tijdvoorkwaliteit6-2005advies.pdf>
- Raad voor het Openbaar Bestuur. (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving* (ROB). Geraadpleegd van http://www.rob-rfv.nl/rob/publicaties_rob/publicatie_rob/184/Loslaten+in+vertrouwen
- Rekenkamer Leudal. (2009, november). Leefbaarheid kernen in Leudal [Beleidsdocument]. Geraadpleegd van <https://www.leudal.nl/document.php?m=25&fileid=45137&f=b35323531b7037fe763759ca6ad8ff5b&attachment=0&c=982>
- Rotmans, J. (2014). *Verandering van tijdperk: Nederland kantelt*. Boxtel, Nederland: Aeneas.
- Siisiäinen, M. (2000). Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam. *ISTR Fourth International Conference, The Third Sector: For What and for Whom?*, 4, 1-26. Geraadpleegd van <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/7661/siisiainen.pdf>
- Steenbekkers, A., & Vermeij, L. (2013). *De dorpenmonitor: Ontwikkelingen in de leefsituatie van dorpsbewoners*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2013/De_dorpenmonitor
- Steenbekkers, A., Simon, C., & Veldheer, V. (2006). *Thuis op het platteland: De leefsituatie van stad en platteland vergeleken*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2006/Thuis_op_het_platteland
- Steenbekkers, A., Vermeij, L., & Houwelingen, P. van. (2017). *Dorpsleven tussen stad en land* (Slotpublicatie Sociale Staat van het Platteland). Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/Dorpsleven_tussen_stad_en_land
- Terluin, I. J., Slangen, L. H. G., Leeuwen, E. S. van, Oskam, A. J., & Gaaff, A. (2005). *De plattelandseconomie in Nederland: een verkenning van definities, indicatoren, instituties*

en beleid. Geraadpleegd van <https://research.vu.nl/en/publications/de-plattelandseconomie-in-nederland-een-verkenning-van-definities>

Thissen, F., & Loopmans, M. (2013). Dorpen in Verandering. *Rooilijn*, 46(2), 80-89. Geraadpleegd van [http://www.rooilijn.nl/files/Dorpen%20in%20Verandering\(1\).pdf](http://www.rooilijn.nl/files/Dorpen%20in%20Verandering(1).pdf)

UK Office for National Statistics. (2001). *Social Capital A review of the literature*. Geraadpleegd van <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/user-guidance/social-capital-guide/the-social-capital-project/guide-to-social-capital.html>

Van Der Ploeg, J. D., Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion, J., Marsden, T., De Roest, K., Sevilla-Guzmán, E. and Ventura, F. (2000), Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 40: 391–408. doi:10.1111/1467-9523.00156

Veenhoven, R. (2000). *Leefbaarheid: Betekenissen en meetmethoden* (In opdracht van Ministerie WVZ). Geraadpleegd van <https://repub.eur.nl/pub/8786/>

Westlund, H., & Kobayashi, K. (2013). *Social Capital and Rural Development in the Knowledge Society*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Wiebusch, M., & Moulijn, M. (2013). *Van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving? Een zoektocht naar een andere rolverdeling tussen overheid, burgers, zorg- en welzijnsinstellingen*. Geraadpleegd van http://www.arcon.nl/uploads/pdf/publicaties/2013_08Literatuurstudie%20van%20verzorgingsstaat%20naar%20participatiesamenleving.pdf

Wijdeven, T. M. F. van de. (2012). *Doe democratie: Over actief burgerschap in stadswijken Delft* (Proefschrift). Geraadpleegd van https://pure.uvt.nl/ws/files/1466150/Wijdeven_DEFREP_Doe-democratie04-12-2012_emb_tot_04-06-2013.pdf

Wijdeven, T. M. F. van de, Graaf, L. de, & Hendriks, F. (2013). *Actief Burgerschap: Lijnen in de literatuur*. Geraadpleegd van [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Actief%20burgerschap_Lijnen_in_de_literatuurTSPBmei2013%20\[MOV-837858-00\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Actief%20burgerschap_Lijnen_in_de_literatuurTSPBmei2013%20[MOV-837858-00].pdf)

Young, F. W. (1983). *Interdisciplinary theories of rural development*. Greenwich, CT: JAI Press.

Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.

Bijlage 1: Tabellen over trekkers

Burgerschap van de trekkers

Hengelo

Park de Bleijke	Duur van inzet voor het burgerinitiatief	Iedereen had ervaringen met het initiatief vanaf het begin. Dat betekent dat ze minimaal 4 jaar betrokken zijn of langer.
	Tijdsinvestering en mate van contact	Een enkele trekker is wekelijks betrokken, per mail en telefonisch is men structureel betrokken. Het bestuur komt vier a vijf keer per jaar samen, daarnaast is er een grote hoeveelheid evenementen wanneer iedereen aanwezig is.
	Beïnvloeden of zelf doen	Men geeft aan dat er een combinatie is tussen beleid proberen te veranderen en zelf iets doen voor het park. Dit ligt in het midden, maar de voorkeur ligt meer bij het zelf doen.

Zwembad het Elderink	Duur van inzet voor het burgerinitiatief	Beide trekkers zijn betrokken bij het initiatief voordat het zwembad geopend werd. Dat betekent dat ze minimaal 5 jaar betrokken zijn of langer. Ze zijn niet tegelijk begonnen maar wel beiden vroeg.
	Tijdsinvestering en mate van contact	Beide zijn ze dagelijks betrokken bij het zwembad, bijvoorbeeld na het werk. Ze spreken de andere vrijwilligers dus ook dagelijks.
	Beïnvloeden of zelf doen	De trekkers bij het zwembad neigen voornamelijk naar het zelf doen, beslissen om beleid te beïnvloeden wanneer iets wat invloed heeft op het zwembad moet veranderen, zoals OZB. Hun voorkeur ligt bij het zelf doen, ze zien hun bestuursrol ook niet als permanent.

Halle

Dorpsplan Halle	Duur van inzet voor het burgerinitiatief	De voorzitter hier is sinds het begin van het dorpsplan betrokken, meer dan een jaar. Wanneer het dorpsplan definitief is, is zijn rol voorbij. Hij denkt wel na over hoe hij zich in kan zetten bij de uitvoeringsfase, maar is een nieuwe bewoner in het dorp. De andere persoon waar mee gesproken is, is al zeer lang bezig met Halle's Belang en daarbuiten.
	Tijdsinvestering en mate van contact	De groep van het dorpsplan vergadert eens in de zes weken, daarnaast heeft de voorzitter regelmatig

contact met zijn subgroep. De taak voorzitter kost meer tijd dan lid van dorpsplanwerkgroep.

Beïnvloeden of zelf doen Het karakter van de dorpsplanwerkgroep is voornamelijk om beleid te veranderen, maar de voorzitterrol brengt meer 'zelf doen' onderdelen als administratieve taken. Hij gaf aan het samenwerken van mensen interessant te vinden maar wel resultaat te willen zien. De groep daarboven, Halle's Belang, kenmerkt zich ook aan het beïnvloeden van beleid.

Dorpshuis de Korenaar **Duur van inzet voor het burgerinitiatief** De voorzitter is al betrokken bij de Korenaar toen het plan bij de kerk ontstond om het af te staan. 2017 is het eerste lustrumjaar, hij is dus al minimaal 5 jaar bezig als voorzitter. De beheerder is ook al betrokken sinds de verbouwing.

Tijdsinvestering en mate van contact De voorzitter van het dorpshuis heeft maandelijks contact met de vrijwilligers 'met de pet van stichtingsbestuur', hij spreekt men vaker persoonlijk, telefonisch en per mail. De beheerder is dagelijks aanwezig, dat kost veel tijd.

Beïnvloeden of zelf doen De voorzitter van het dorpshuis zit in zijn rol zowel bij het beïnvloeden van beleid als zelf iets doen voor het dorpshuis. Hij heeft geen problemen met 'zelf doen' maar zit in een goede positie om beleid te beïnvloeden via het kerkbestuur.

Inzet van de trekkers

Hengelo

Park de Bleijke **Aantal betrokken actoren** Bij park de Bleijke is een variërende groep vrijwilligers van ongeveer 8 personen structureel, met een poel 40-50 tijdens activiteiten (10 extra). Er is een grote hoeveelheid activiteiten. Het bestuur bestaat uit 5 personen, dat men hoopt uit te breiden. Er wordt op allerlei manieren geprobeerd aan subsidies te komen van o.a. Jantje Beton

Bijdrage van betrokken actoren Het bestuur levert een bijdrage door met nieuwe ideeën te komen en het park draaiende te houden, de structurele vrijwilligers dragen bij door zelf o.a. gras te maaien. De fondsen dragen voornamelijk met geld of nodige middelen bij.

	Strategische instelling	De instelling bij sponsors, vrijwilligers en bestuur is voornamelijk prudent. M. Limbeek gaf aan voornamelijk met warme contacten te willen werken
Zwembad het Elderink	Aantal betrokken actoren	Bij het zwembad is een groep vrijwilligers van meer dan 25 personen, dat is op dagen dat het nodig is meer. Het bestuur bestaat uit 7 personen. Zelf geven de trekkers aan veel sponsors te zoeken, en nog niet voldoende vrijwilligers te hebben.
	Bijdrage van betrokken actoren	De bijdrage van het bestuur is onder andere administratief, de andere vrijwilligers helpen bij zaken die nodig zijn bij het zwembad zoals horeca of onderhoud. De sponsors helpen zowel in natura als met geld, bijvoorbeeld door grootonderhoud te financieren.
	Strategische instelling	De instelling bij bestuur en vrijwilligers is prudent. Ze willen dat het duidelijk is dat men dit voor het dorp doet en men zich kan vinden in het idee achter het zwembad. Om sponsors te behouden legt ze wel goed uit wat ze met het geld wil doen, maar dreigt ze soms ook met als doel de sponsor te behouden.
Halle		
Dorpsplan Halle	Aantal betrokken actoren	Bij het dorpsplan Halle is de enige groep actoren die daadwerkelijk betrokken is, het bestuur. Deze dorpsplanwerkgroep bestaat uit ongeveer 15 personen.
	Bijdrage van betrokken actoren	Deze betrokken actoren leveren een bijdrage door mee te denken over het plan, de suggesties van de dorpsbewoners om te zetten in een einddocument en bijeenkomsten te organiseren.
	Strategische instelling	Om dit bestuur op te stellen, is door Halle's Belang een eerste bijeenkomst georganiseerd, waar werd gezegd dat ze naar trekkers zochten. Tijdens de bijeenkomst werd duidelijk gemaakt dat ze daadwerkelijk mensen wilden die structureel bezig wilden zijn en breed wilden denken. Deze instelling was prudent, ze zijn tevreden met wie helpt omdat het nu een goede dekking heeft.
Dorpshuis de Korenaar	Aantal betrokken actoren	Bij het dorpshuis is een formeel bestuur van 4 personen, een stichtingsbestuur (met gebruikers/sponsors) van ongeveer 12 personen. Er

zijn twee vrijwilligers die structureel bezig zijn en een dag per jaar wanneer ongeveer 25 vrijwilligers grootonderhoud komen doen. Alleen tijdens de bouw is actief gezocht naar sponsors, maar dit is lokaal gehouden.

**Bijdrage van
betrokken actoren**

De bijdrage van het stichtingsbestuur om iedereen op de hoogte te stellen van de situatie. De bijdrage van de structurele vrijwilligers is als onderhoud, schoonmaak en dagelijkse administratie. De groep van 25 vrijwilligers helpt met grootonderhoud. Er was veel bespaard op de bouw en meubilair door met lokale aannemers en bedrijven te werken.

**Strategische
instelling**

De strategische instelling is vaak bewust gericht op de mogelijkheden die je als kleine kern hebt, bewust prudent. Er wordt maar eenmaal per jaar beroep gedaan op een grote groep vrijwilligers omdat er zuinig moet worden omgegaan met de vrijwilligers, de gebruikers zijn betrokken bij het bestuur omdat ze tevreden moeten blijven en de sponsors worden lokaal gezocht omdat de goodwill voordelen oplevert. Er wordt bewust geen concurrentie aangegaan met de feestzaal in het dorp, omdat dat ook een sponsor is.

.

Bijlage 2: Lijst interviews

Gesproken is met:

- 19 – 5 – 2017:** Interview 1/1 over **zwembad het Elderink in Hengelo** (interview in Zelhem)
- B. Haverkamp voor de helft van het gesprek.
 - A. Kok (voorzitter) voor het gehele gesprek
- 29 – 5 – 2017:** Interview 1/2 en 2/2 **Gemeente Bronckhorst** (interview gemeentehuis in Hengelo)
- A. Vries (Geb-ant) tijdens het eerste interview.
 - J. Engels (Wethouder), tijdens het tweede interview.
- 31 – 5 – 2017:** Interview 1/1 over **Park de Bleijke** (interview in Park de Bleijke)
- G. Berenbroek tijdens de eerste helft van het gesprek
 - M. Limbeek tijdens het gehele gesprek
 - A. Wolsink tijdens de tweede helft van het gesprek
- 7 – 6 – 2017:** Interview 1/2 over **dorpsplan Halle** (interview in Halle)
- A. van 't Pad (voorzitter)
- 12 – 6 – 2017:** Interview 1/2 over **dorpshuis de Korenaar** (interview bij dorpshuis)
- H. Berentschot (voorzitter)
- 13 – 6 – 2017:** Interview 2/2 over **Halle's Belang en dorpsplan Halle** (telefonisch interview)
- G. Winkel (Voorzitter Halle's Belang)
- 13 – 6 – 2017:** Interview 2/2 over **dorpshuis de Korenaar**
- H. Roenhorst (Beheerder)

Bijlage 3: Interviewguides

Er zijn vijf interviewguides opgesteld. Met een korte inleiding

Interviewguide 1: Gebiedsambtenaar

Dit interview dient voornamelijk om de communicatieve beleidsmiddelen in beeld te krijgen, maar doet ook meer dan dat, omdat hij een ambtenaar is die waarschijnlijk veel van de interne werking van de gemeente af weet. De vragen in deze lijst kunnen ook anders gesteld worden, de kern moet behouden blijven.

De taak van de gebiedsambtenaar:

- *Wat is de functie van een gebiedsambtenaar?*
- *Wat is de verwachting van bewoners van wat jullie doen?*

Houding en rol gemeente

- *Zorgen jullie als gebiedsambtenaren ook voor bewustzijn?*
- *Komt het eerste contact van de gemeente uit of van de bewoners af?*

De burgerinitiatieven (de uitvoering van het beleid)

- *Wat kunt u doen voor de initiatieven in de gemeente?*
- *Hoe helpt u de initiatieven in de gemeente?*
- *Kunt u ze helpen met het juridische gedeelte van burgerinitiatieven?*
- *Biedt de gemeente ook hulp in de zin van subsidies of regelingen?*

De bewoners:

- *Zijn de mensen met wie u spreekt op de hoogte van wat de gemeente kan doen?*
- *Merkt u verschillen tussen grote en kleine dorpen tijdens uw werk?*

Doeltreffendheid

- *Welk deel van uw hulp wordt het meeste gewaardeerd*
- *Welke hulp werkt het beste?*

Interviewguide 2: Wethouder

De interviewguide voor de wethouder is gedeeltelijk gebaseerd op een aantal beleidsstukken. Dit is kans om meer duidelijkheid te krijgen over het beleid en deze beleidsstukken en te voorkomen dat ik een betekenis koppel aan een beleidsstuk die er niet aan zit. Ook kan ik met dit interview de effecten van het beleid vanuit gemeenteperspectief zien. De vragen in deze lijst kunnen ook anders gesteld worden, de kern moet behouden blijven.

Kernenbeleid en toekomstbestendig Bronckhorst

- *In uw portefeuille zit het onderwerp kernenbeleid. Op de website van de gemeente Bronckhorst staat het kernenbeleid alleen voor de grootste dorpen beschreven, en zijn de ruimtelijke plannen ook het verst uitgewerkt. Kunt u uitleggen wat het kernenbeleid betekent voor de dorpen in de gemeente Bronckhorst?*
- *Is er iets per dorp vastgesteld?*
- *Vragen stellen over de geschiedenis van dit beleid of de stand van zaken*
- *In de notitie Toekomstbestendig Bronckhorst uit 2011 wordt genoemd dat er verschillen tussen kernen konden ontstaan door een nieuw beleid dat juist zou ingaan op meer*

verantwoordelijkheid aan de samenleving. Hoe worden die mogelijke verschillen verwerkt in het huidige beleid van de gemeente Bronckhorst?

- *Als vervolgvraag: Noem dat er ook in stond dat de kwaliteit van onderwijs belangrijker was dan de aanwezigheid en dus de leefbaarheid ook ter sprake kan komen.*

De initiatieven

- *Die verantwoordelijkheid heeft gezorgd dat ik termen als burgerparticipatie, burgerinitiatieven en overheidsparticipatie tegenkwam. Waar ligt het initiatief bij deze zaken?*
- *Hoe actief zoekt de gemeente Bronckhorst naar nieuwe initiatieven?*
 - *Is er een specifieke structuur voor wanneer de initiatieven zich eenmaal melden of wanneer jullie ze vinden?*
- *Worden burgerinitiatieven die de leefbaarheid willen verbeteren financieel gesteund en is daar een vooraf vastgesteld plan voor?*
- *Naast financiële steun, hoe worden burgerinitiatieven in de gemeente Bronckhorst geholpen?*
- *Als het nog niet duidelijk is, iets bedenken rond overheidsparticipatie.*

De verschillen tussen grote en kleine dorpen

- *Zijn er onderdelen die afhankelijk zijn van de grootte van een dorp / richt de gemeente zich in de kleine dorpen meer op initiatieven dan in grote dorpen?*

Overig

- *Hoe het beleid rond burgerinitiatieven is veranderd?*

Interviewguide 3: burgerinitiatieven

Voor de burgerinitiatieven is een op papier uitgeschreven interviewguide gebruikt, op A5 schriftpagina's waren vier pagina's volgeschreven. Iedere pagina had een eigen contextonderwerp, niet zozeer een onderwerp zoals het in het conceptueel model stond beschreven. De vooraf uitgeschreven vragen waren eerder een steun dan de vragen die gesteld moesten worden, het ging om het kunnen spreken per onderwerp.

Onderwerp 1: Het initiatief zelf

- *Kunt u vertellen waarom dit initiatief is opgesteld?*
- *Wat zijn de doelen van dit initiatief?*
- *Zijn deze doelen specifiek zo omdat het dorp X inwoners heeft?*
- *Hoeveel deelnemers/leden/vrijwilligers zijn uiteindelijk betrokken bij dit initiatief?*
- *Hoe vaak spreken jullie de andere deelnemers/leden/vrijwilligers (indien van toepassing), direct, telefonisch of per mail?*
- *Wat vindt u van die hoeveelheid contact?*

Onderwerp 2: de betrokkenheid van de trekker:

- *Wilt u liever zelf wat veranderen of zorgen dat de gemeente (of een ander) het beleid verandert?*
- *Wat doet u zelf voor dit initiatief? (doorvragen en goed in beeld krijgen, open vraag ook om te weten hoe ze zorgen dat financieel rondkomen, dus steun van anderen kan een punt zijn. Dit stuk gaat zowel over de inzet als over de aanpak om het initiatief te laten lopen.)*

- *Noot: Eigen investering, “eerdere ervaring die hier nuttig was”, en eigen netwerk (mensen zoals vrijwilligers) inzetten/uitbreiden.*
- *Richten op: Wat doen ze (qua vrijwilligers en sponsors) omdat het in de kern zelf werk en hoe ze het hebben aangepakt, niet letterlijk strategie.*
Concluderen met of het structureel of incidenteel is tegenwoordig.

Onderwerp 3, de bijdrage van de gemeente:

- *Voor wat voor hulp denkt u terecht te kunnen bij de gemeente of welke hulp kunnen jullie krijgen bij de gemeente?*
- *Hebben ze jullie tot nu toe geholpen met regels en wetten die bij jullie initiatief gelden?*
- *Heeft de gemeente jullie geholpen met geld of in natura?*
- *Met welke mensen van de gemeente kunnen jullie in gesprek/Zijn er mensen van de gemeente waar jullie terecht kunnen?*
 - *Wat zijn hun mogelijkheden? / Wat doen ze eigenlijk voor jullie?*
- *Was de hulp van de gemeente ook nodig toen ze het aanboden?*
- *Waren er ook momenten dat er specifiek hulp nodig was?*
- *OPTIONEEL: Wat zou de gemeente nog meer kunnen doen?*
- *BELANGRIJK: Probeer te richten op de grootte van de kern*

Vierde pagina, de verhouding met de gemeente

- *Hoe is dit initiatief in contact gekomen met de gemeente?*
- *Heeft de gemeente inhoudelijk invloed gehad op jullie doelen?*
- *Heeft de gemeente inhoudelijk invloed gehad op hoe het burgerinitiatief nu werkt?*
- *Hoe staan jullie zelf tegenover die invloed?*

Verder nog een aantal losse punten:

- *Ergens duidelijk krijgen wat ze verwachten van de gemeente*
- *Misschien vragen hoe de gemeente zorgt dat het dorp actief wordt*
- *Navragen bij welke andere instanties het initiatief terecht kan*

Interviewguide 4: Beheerder Korenaar

Dit interview heeft voornamelijk als doel om te bevestigen en te verduidelijken wat in het interview gisteren is gezegd. Ik heb in het interview met de voorzitter in principe een groot deel van de belangrijke informatie, dit is ter bevestiging.

Betrokkenheid en vrijwilligers:

- *Hoe lang doet u dit al, als beheerder bij de korenaar?*
- *Hoe bent u betrokken geraakt bij dit initiatief?*
- *Hoe actief bent u? → hoeveel tijd bent u hier aan kwijt?*
- *Wat houdt uw rol als beheerder in?*
 - *Is het alleen beheren, of ligt het beslissing maken soms ook bij u?*
- *Hoe vaak spreekt u de andere vrijwilligers?*

De gemeente:

- *Is de gemeente een groep waar jullie rekening mee moeten houden*

- *Wanneer de gebiedsambtenaren komen naar de korenaar, hebben jullie het dan ook over het reilen en zeilen van de korenaar zelf?*
- *Verder langsgaan: ander interview en de punten uit de interviewgide voor de trekkers.*

Interviewgide 5: voorzitter Dorpsbelangenorganisatie Halle's Belang

Dit interview is bedoeld om meer te weten te komen over de verhouding met de gemeente dan tijdens het eerste interview met iemand van het dorpsplan gebeurde. Deze persoon is geen lid van de werkgroep, maar wel achter de schermen betrokken. De vragen in deze lijst kunnen ook anders gesteld worden, de kern moet behouden blijven.

Duidelijkheid

- *Kunt u uitleggen hoe het is ontstaan dat de werkgroep voor het dorpsplan is opgezet?*
- *In hoeverre staat dat dan los van het Dorpsbelangen?*
- *Wat wordt er uiteindelijk gedaan met het dorpsplan, wordt dat alleen een document op papier of lijnen voor de toekomst?*

Burgerschap in Halle

- *Hoe wordt dit opgepakt door de mensen uit Halle?*
- *Is dit een dorpsplan voor alleen Halle of ook de dorpen rondom Halle?*
- *Denkt u dat er verschillen zijn tussen de voormalige DBO in Hengelo en die in Halle?*

Gemeente

- *Weet u wat er zoal met de gemeente is besproken rondom het dorpsplan?*
- *Waarmee kan het dorpsplan bij de gemeente terecht, gaat de gemeente er ook zelf iets van oppakken?*
- *Is jullie rol als dbo veranderd de laatste jaren?*
- *Hoeveel financiële steun krijgen jullie van de gemeente? Krijgen jullie ook andere hulp, zoals hulp bij het omgaan met wetten of persoonlijke hulp? (En de verdere vragen van 'pagina 3 en 4' in schrift.*